BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
14 P
7
1.3.9.I.7

M. ANTONII MVRETI I.C. ET CIVIS ROM.

Variarum lectionum libri IV.
Et
Obſeruationum Iuris lib.
ſingularis.

Nuſquam unquam antehac editi.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

AVGVSTAE VINDELICORVM
ad inſigne pinus.
Cum priuilegio Cæſ. perp.

Anno M. DC.

VIRO REVERENDO

ANDREAE SCHOTTO

SOCIETATIS IESV

SACERDOTI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DOctus & diſertus uir, inquis, Muretus, meo quidem palato. Et cuius nō item, mi Schotte? Si quis eſt, illi uerò non tam palatum, quam mens obbrutuit. Noui qui ſeriò contenderet, à mille retrò annis neminem uixiſſe, eloquentiâ cum hoc uno comparandum. De me ſi quæris, nihil quiſquam tam magnificū præterea adijciat, cuius ego autho-

ritatem defugiam. Sic tamen, ut eam primam Mureti laudem nunquam ſtatuam. Prudentiâ & iudicio excellere ſemper uiſus. Quid tibi nunc exſequar? Vltrò aſſentireris, ſi hominem, fere dixi uidiſſes, certè coram nouiſſes unquam. At id iam ſerum eſt. Neſcio quomodo, Ego nullam eius lego paginam, in quâ præſentem intueri, & graue illud limatumq; iudicium agnoſcere non uidear. Quod itaque uolebas, feci omninò lubens, ut acceptos à te poſteriores quatuor Variarum libros, & Obſeruationum iuris ſingularem, typographo uulgandos traderem. Vnaq; publicè atteſtarer, cui beneficiũ hoc

debe-

deberemus: ſine enim tua pietate fuiſſet, perierant profectò hæc planiſſimè. De reliquis ne deſperes. Enitemur quacumque, ne ſemper omnia lateant, nam præclara ſunt haud dubiè plæraque. Tu in Photio ciuitate Romana donando, perge, perinde ac cœpiſti, alacriter, & in difficili labore, te identidem memoria poſteritatis excita, quæ tibi, quamdiu quidem litteræ Latinæ erunt, gratias æternum habitura eſt. Vale. Et Deum pro me ora.

M. ANTONII MVRETI ELOGIVM

AVTHORE

Scæuola Sammarthano.

QVis non miretur hominem Gallum, et quidem in Lemouicibus natum, ſuo ipſius ingenio, & abſque ulla præceptoris opera eruditum, tantos in litteris feciſſe progreſſus, ut præter exactam Græcæ linguæ ſcientiam, ipſis etiam Italis peculiarem illam Latini ſermonis laudem unus eriperet? Neque uerò id Muretus in oratione ſoluta ſolum, ſed in uerſibus etiam aſſecutus eſt, in quibus tam erat Catullo ſimilis, quam ipſe Catullus ſibi. Accedebat ad excellens & diuinum illud ingenium, incredibilis morum candor & urbanitas, quæ mirifica ſuauitate, hominum animos alliciebat atque attrahebat. Sed neſcio quo malo fato, ipſa ſibi

Gallia tantum uirum inuidit. Quem errantem & profugum Venetiæ primum exceperunt, ubi honeſto in otio uariarum lectionum libros meditatus eſt. Deinde Roma ipſa, ciuitate donatum, & inter Hippolyti Ateſtini Cardinalis liberaliſſimi familiares receptum, ſibi cupidiſſimè uindicauit. Quo in celeberrimo totius Europæ theatro, grauibus de rebus identidem orantem, magna meritò nominis claritas eſt conſecuta. Dumq́ ab omnibus nationibus & principibus exteris certatim inuitatus, pariq́ ſtudio & contentione, auctis quotidie ſtipendijs, à ſummo Pontifice retinetur, uix quinquaginta ſeptem natus annos, felix, & ſolida literarum gloria fruens, anno ſupra ſeſquimilleſimum octogeſimo quinto fatis conceſſit.

)(4 IN-

INDEX CAPITVM VARIARVM LECTION. LIBRI XVI.

T. Livij locus è Philoſophia deprom-
ptus. cap. I.
Animalia in igne degentia. Plinius corrigi-
tur. cap. II.
Terentij Adelphi locis aliquot caſtigan-
tur. cap. III.
Hippolyti Cardinalis Eſtenſis prudens de
Severitate ſermo. cap. IV.
Vnus pro millibus, à Democrito primum
dictum videri. cap. V.
Servi ad pedes cenantibus ſtabant. Magda-
lenam pedes Domini ſtando unxiſſe. c. VI.
Aridæus & Apollodorus tyranni. Seneca
emendatus. cap. VII.
Tria Livij loca numerorum notis deprava-
ta. cap. VIII.
Si forte. Ciceronis in Miloniana locus in-
terpunctione ſanatus. cap. IX.
Suetonij de claris Rhetoribus libellus e-
mendatur. cap. X.
Notati in tranſcurſu errores aliquot cuiuſ-
dam qui libellum illum Suetonij Com-
mentario explanavit. cap. XI.
Plinij minoris Epiſtola contra interpretis
eruditi ſententiam explicata. cap. XII.

Plauti

Plauti Curculio locis aliquot caſtigatur. cap. XIII.
Plauti Scena, Curculione, ſuis numeris reddita. cap. XIV.
De miſera rerum humanarum conditione, e Seneca Tragico, alijsque ſcriptoribus diſputatum. cap. XV.
Auidia pro auiditate. Salluſtij locus conjectura correctus. cap. XVI.
M. Tullij Philippicæ decimæ locus explicatur. cap. XVII.
In Muræniana Cicero, & in Odis Horatius, Græcorũ ſcriptis illuſtrati. c. XVIII.
Ciceronis Quinctiana, locis aliquot perpurgata. cap. XIX.
Elegans Ciceronis Tuſculana ſecunda, locus illuſtratus. cap. XX.

LIBRI XVII.

Recténe inſcripti libri M. Tullij de Finibus bonorum & malorũ? diſputatũ. cap. I.
Epithetorum in poëtica uſus. Mater leonum Africa. Horatius illuſtratus. cap. II.
Auaritia & ambitio rerumpubl. peſtes. Salluſtij ſuper ea re locus Catilinarij caſtigatus. cap. III.
Plenus auferendi caſui ſæpe Cicero adjunxit, contra atq; Victorio placuit. cap. IV.

Ciceronis pro Rabirio Poſtumo oratio, ex veteribus libris duobus, locis aliquot emendata. cap. V.
Lycurgi orationis locus emendatus & auctus. cap. VI.
Antiphontis Rhamnuſij oratio correcta. cap. VII.
Peregrinatio ſit ne utilis, quæſitum: & liceatne laudare aliud, aliud ſequi. cap. VIII.
Ciceronis Divinatione in Verrem locutio contra Aſconij Pædiani ſententiam defenditur. cap. IX.
Ciceronis e Lucullo lectio defenſa, de Herculis ſagittis ex Euripide. cap. X.
Lyſiæ laudatio eorũ qui Corinthijs opem ferentes occubuerunt, locis aliquot emendatior. cap. XI.
Roma cur, & a quo orbis compendium dictum. Gregorij XIII. Pont. Laus. ca. XII.
Neque vivus neque mortuus ſum: a pluribus uſurpatum eſſe. cap. XIII.
In Plauti Pœnulo notata non pauca. c. XIV.
In eadem Comœdia difficilis nodus explicatus. Seſamum & Papaver. cap. XV.
Plautina formula, *Haud vidi magis*. c. XVI.
Pœnulus Plauti contra atque a Turnebo explicatur. cap. XVII.

Duorum

Duorum rurſum in Pœnulo locorum, explanatio, & acceſſio. cap. XVIII.
Seneca emendatur. Suetonius in Caligula ex Homero illuſtratur. cap. XIX.
Xenophontis libri primi anauaſeos locus non ſatis fideliter ab erudito interprete redditus. cap. XX.

LIB RI XVIII.

De vocalibus eleganter diſputatum; ex Platone & Plutarcho; de E, & O. Athenæus lib. x. caſtigatus. cap. I.
Loci duo Athenæi integritati reſtituti. c. II.
Elegans Horatij locus de Ira, ex vetere libro reſtitutus. cap. III.
Dolus alius bonus, malus alius apud Iuriſconſultos. cap. IV.
Ariſtotelis locus I. Phyſicorum ex Galeno emendatus, & auctus. cap. V.
De Ciceronis e Philippica ſecunda loco diligenter quæſitum. cap. VI.
Alia item ex eadem oratione menda ſubta. cap. VII.
Elegans Platonis librorum de Rep. initiũ. Lyſiæ ſtylus. Fabius Quintilianus correctus. cap. VIII.
Plautus Mercatore, locis aliquot reſtitutus & auctus. More maiorum, contra Alci-

ati ſententiam. Tuis ingratijs. cap. IX.

In Nonio Marcello emendati ſcriptores, Plautus, Varro, Cicero, Turpilius, Lucilius, & Afranius. cap. X.

Principem legibus ſolutum quomodo intelligendum ſit ex Platone diſputatum, qui & corrigitur. cap. XI.

Thetica & Paradoxa an eadem ſint. Cicero contra Turnebi ſententiam explicatus. cap. XII.

T. Lucretij locus de noctibus ſerenis, alter item Plinij. Lucubrare quando optimũ. Kalendis Ianuarij quid fieri ſolitũ. Marcelli Ceruini, & Gul. Sirleti Cardinaliũ laus. cap. XIII.

Virgilium, quod neq; Homeri neq; Ciceronis meminerit, ingratũ videri. c. XIV.

Xenophontis e tertio anauaſeos locus correctus & explicatus. cap. XV.

Gregorij Nazianzeni loci duo, partim e Luciano, partim ex Ariſtophane expreſſi. cap. XVII.

Virgilij IIII. Aeneidos locus non recte a Seruio explicatus. cap. XVII.

Hecyræ Terentij locus exponitur. Donati hiatus expletur. cap. XVIII.

Si telum manu fugit, e XII. Tabulis, ab Ho-

mero

mero deſumptum,ut & Philoſophię definitio. Hadriani Turnebi laus. cap. XIX.

Scriptores veteres non recentes publice explicandos & ſequendos. Quintiliani præfatio libri ſexti emendatur. cap. XX.

LIBRI XIX.

De Baccho bimatre Martialis verſus reprehenſus. cap. I.

In Quintiliano poëtarum verſus aliquot nitori ſuo redditi. cap. II.

Athenæus libro octavo ſæpius caſtigatus. Chreſtomathia & Ecloga quid. cap. III.

Rectene Cicero Græcos reprehenderit, quod Laborem & dolorem una voce πόνον appellare dixerit. cap. IV.

Xenophontis locus quarto anabaſeos emendatus. cap. V.

Quinctiliani libro ſexto de Riſu, loci plurimi & emendati & explicati. cap. VI.

Male ominatis verbis uti. Horatius & Terentius illuſtrati. Verſus Ennij numeris reſtituti. cap. VII.

Phormio Terentiana e Demoſthene illuſtrata. cap. VIII.

Plauti e Captivis verſus e Græco deſumpti. cap. IX.

Ciceronis epiſtola 1. ad Atticum locus contra

tra Simeonis Boſij ſententiam & emendatus, & explicatus. cap. X.

Sacrum pro populi ſalute, in domo Conſulis fiebat quotannis, idque Athenienſium exemplo. cap. XI.

Cicero accuſationum in Verrem lib. I. emendatus, & contra eruditi ſententiam interpretis explicatus. cap. XII.

Ciceronis in Verrinis locum e Græco ſcriptore deſumptum videri. cap. XIII.

T. Liuij aliquot e M. Tullio expreſsi. cap. XIV.

Eiusdem Liuij locus caſtigatus. cap. XV.

Condemnandi & judicandi verbum, Græcorum more, in accuſationibus etiam a Latinis adhiberi. Advertere quid ſit. Livius iterum purgatus. cap. XVI.

Livius rurſum emendatus locis aliquot e vetere libro. cap. XVII.

De Horatio Coclite Senecæ narratio, ab alijs prætermiſſa. cap. XVIII.

Adire manum alicui. Plautus locis aliquot explicatus. cap. XIX.

Cicero in Maniliana emendatus & illuſtratus, cap. XX.

Xenophontis locum in Cyri pædia imitatus Salluſtius. cap. XXI.

Sallu-

Salluſtij e Catilinario locum e Sophocle expreſſum videri. cap. XXII.

INDEX CAPITVM OBSERVATIONVM IVRIS libri ſingularis.

Defuncto reo, ſolutaque pœna, quæ ad hæredes non pertinet, quis de re pecuniaria iudex cognoſcere debeat. Emendata in eam rem L. Defuncto eo. D. de pub. Iud. cap. I.

Servum nec relegari, nec deportari: Emendata in eam rem lex. cap. II.

Emendatur reſcriptum M. Antonini & L. Veri in l. I. D. de quæſtionibus. Accurſij error, cap. III.

Demonſtratur incogitantia eorum qui libros Pandectarum concinnarunt. c. IV.

Vnde ductum videatur dictum illud Vlpiani. Heri ſervus hodie liber. cap. V.

Gordiani reſcriptum, vulgo male acceptum explicatur. cap. VI.

Illudere, ludificari, ludibrio habere. ca. VII.

Emendatæ Inſtitutiones Iuſtiniani. c. VIII.

Emendata lex, Prætor ait. D. de edendo. cap. IX.

Oſten-

Oſtenditur vera lectio l. Iuris gentium D. de pactis. Contra Accurſium. cap. X.
Depravatus locus in Inſtitutionib. de nuptijs reſtituitur. cap. XI.
Quomodo legenda videatur Lex XIII. D. de probationibus. Eademque illuſtrata. cap. XII.
Quod genus legati fuerit olim, *Partitio.* cap. XIII.
Ad l. I. De operis novi nunciatione. cap. XIV.
Emendatus Vlpian. l. Si hereditas. de teſtam. tut. cap. XV.

M. ANTONII MVRETI VARIARVM LECTIONVM LIBER XVI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

T. Livij locus è Philoſophia depromptus.

CAP. I.

PHiloſophicam ſententiam fecit Livius, libro quinto Annaliũ, ab Ap. Claudio, dici in ea oratione quam ad populum, adverſus Tribunos habuit. Hæc enim ipſius verba ſunt. *Labor, voluptasq́; diſſimillima natura, ſocietate quadam naturali inter ſe iuncta ſunt.* Conſtat autem id multo ante apud Platonem dictũ eſſe à Socrate, qui cum paullo poſt moriturus, vinculis, ex more, ſolutus eſſet, *Quàm mirabile*, inquit, *videtur id, quod ſuaue homines vocant: & mirabiliter affectum natura erga id, quod ei adverſari videtur, moleſtum:*

ſtum: cum ambo quidem in homine ſimul eſſe nolint: alterum autem eorum ſi quis perſequatur ac capiat, alterum quoq; fere capere cogatur: tamquam ex eodem utraq; capite apta, ac colligata ſint. Neq; tamen omnino verum eſt, voluptatem, & moleſtiam ſimul in eodem eſſe non poſſe: multæ enim ſunt voluptates, quibus aliquid moleſtiæ admiſtum eſt: ut ea ipſa quam tum ſentiebat Socrates: & plæræq; eorum, quæ ad corpus pertinent: quæ propterea puræ ac liquidæ eſſe non poſſunt; ut ſapientiſſimè diſputatur ab Ariſtotele, libro decimo Ethicorũ. Et ut in tepido, remiſſi caloris, ac frigoris quidam quaſi cinnus eſt: ita multæ ſunt voluptatis ac doloris permiſtiones. ut cum alibi, tum in amatoria levitate. Propterea enim Muſæus Grammaticus ſtimulum amoris vocavit γλυκύπικρον. Et Catullus à Venere *dulcem amaritiem curis miſceri* ait. Neq; vero aut detracta moleſtia, neceſſario in locum illius ſubit voluptas, aut detractam voluptatem ſtatim conſequitur dolor. Media enim inter utrumq; *indolentia* eſt: & ſi eam Epicurus nõ voluptatem modò, ſed ſummam voluptatem eſſe dicebat. Multum tamen inter voluptatem, & doloris

ris vacuitatem intereſſe, & Cicero multis locis docet, & multis ante eum ſæculis in Phileto docuerat Plato.

Animalia in igne degentia. Plinius corrigitur.

CAP. II.

CVm varia animalium genera cælo, terra, mariq́;, ut poetæ loqui ſolent, naſcantur, ſolus ignis nullum ex ſe animal procreare dicitur: ideoque veteres cum Veſtæ nomine ignem intelligerent, & ipſam virginem fecerunt, & ei virgines cõſecrarunt. Ovidius.

Nec tu aliud Veſtam quàm puram intellige flammam
Nataq; de flamma corpora nulla vides.

Ariſtoteles tamen libro quinto de hiſtoria animalium, in Cypro, ubi lapis chalcites excoquitur, in medio igne beſtiolas quaſdam alatas naſci ait, quæ per ignem ſaliant, atq; ambulent, moriantuŕq; ſimul atq; ab igne abſceſſerint. Ad eas reſpexit Seneca libro quinto naturalium Quæſtionum, ita ſcribens. *Ignis qui omnia conſumit, quadam etiam creat: &, quod videri non poteſt ſimile*

veri, ſed tamen verum eſt, animalia igne generantur. Plinius autem libro undecimo, Ariſtotelis verba prope ipſa interpretatus eſt, hoc modo. *GIGNIT aliqua & contrarium natura elementum. Siquidem in Cypri ærariis fornacibus ex medio igni maiores muſcæ magnitudinis volat pennatum quadrupes: appellatur pyrales, à quibus pyrauſta. Quamdiu eſt in igne, vivit: cum evaſit longiore paulo volatu, emoritur.* Plinij verba leviter depravata eſſe conſtat: legendumq́; aut, *maioris muſcæ magnitudinis*, aut *maioris muſcæ magnitudine.* Ariſtoteles enim ait, *θηρία τῶν μεγάλων μυιῶν μικρὸν τι μείζονα.*

Terentij Adelphi locis aliquot caſtigantur.

CAP. III.

REpueraſcere me cogit amor in meos. Itaque qui jampridem & Comœdias, & cetera ludicra poſueram, ut graviora, & huic ætati convenientiora curarem, nunc ut conſulam ſtudiis M. Antonii, qui natura fratris mei filius eſt, caritate, & benevolentia meus, Terentium, amores olim ac delicias meas, ſumo interdum in

manus, eiusq; fabulas, cum optimæ ſpei puerulo, magna cum animi mei voluptate percurro. Reperio autem ad oras librorum meorum notata nonnulla, quæ fortaſſis nō ingrata fuerint illius poëtæ amatoribus. Quædam igitur, ut fors feret, ex illis in hos libros referam, ſi cui forte, aut uſui, aut oblectamento eſſe poſſint. Ac alia quidem aliâs: nunc ex Adelphis hæc pauca, quæ ad manum ſunt. Demea cum audiſſet ex Hegione de Pamphila gravida, conturbatus, neq; habens quid aliud reſponderet:

fratrem, inquit, *conveniam Hegio.*
Is quod mihi de hac re dederit conſilium,
id ſequar.

Sed quomodo ait, ſecuturum ſe id conſilium, quod ſuper ea re frater dederit? An neſciebat quicquid libidinoſè & intemperanter faceret Aeſchinus, de Mitionis, ſi non conſilio, at certè permiſſu illius ac voluntate fieri? Deinde diceret potius, ſe auctorem ac ſuaſorem fratri fore, quid ipſum è re nata facere oporteret: non ſecuturum, quod ille ſuaſiſſet. Neque enim Demeæ, ſed Mitioni de illo negotio ſtatuendi poteſtas erat. Neq; is qui negotij alicuius præcipuus eſt arbiter, ſolet aliis conſilium dare,

quod ſequantur: ſed ipſe potius aliorum ſententias exquirere, & quod optimum factu uiſum fuerit, ſequi. Quæ cum ita ſint, non dubito, quin totus ille verſus, Is quod mihi, ex hoc loco expungendus ſit: ut tota reſponſio Demeæ contineatur his tribus verbis,

——fratrem conveniam Hegio.

ut ſententia ſit. Ego tibi hic aliud nihil præſtare poſſum Hegio, niſi ut cū fratre colloquar. Scis enim Aeſchinum non in mea poteſtate eſſe, ſed in illius. Hoc & Donatus confirmat: cuius hæc verba ſunt. *Vultuoſe pronunciandum hoc quod addidit, HEGIO. quaſi dicat, In manu fratris eſt conſtitutum, non mea.* Tralatus autem huc eſt verſus ille ex Phormione, ubi ita loquitur Demipho.

——frater eſt expectandus mihi.
Is, quod mihi de hac re dedit conſilium,
id ſequar.

Ita enim plane illic quoq; legendum videtur. In illo autem, quod paulo poſt ſequitur, colloquio Cteſiphonis & Syri, ubi legitur:

Nunc eum maxume operis aliquid facere credo.

Prorſus legendum eſt, *NVNC. CVM*

MA-

MAXVME. quo modo & Plautus, & Cicero, & Seneca, & Tacitus & alij optimæ notæ ſcriptores ſæpe locuti ſunt. Quod autem, cum adoleſcens patri, qui voluptates ſuas ab eo impediri nollet, triduanam perpetuam laſſitudinem precatus eſſet, ſubjicit Syrus,

Ita fiat. & iſtoc ſi quid potis eſt rectius:
Tum Cteſipho, *Ita. nam hunc diem*
Miſere nimis perpetuum, ut cœpi, cupio
in lætitia degere:

Videri in eo poterat poëta non ſatis diligens ſervandi decori fuiſſe, qui improbo ſervo, non laſſitudinem, ſed mortem Demeæ precanti, ingenuum adoleſcentem aſſentientem feciſſet. Sed totum huius loci artificium ſubtiliſſime aperuit elegantiſſimus Grammaticorum Donatus: qui verba hæc duobus modis accipi poſſe oſtendit: quorum utrovis poſito, id quod alioqui poëtæ objici poterat, diluatur. Aut enim negabimus mortem à Syro intelligi: neq; illum quidquam aliud precari dicemus, niſi ut ad illum triduum aliquid præterea addatur, ſitq; aliquanto longior laſſitudo: aut, ſi mortem ſignificare voluit, quod mihi quidem in ſervo, & in tali ſervo, veriſimilius

videtur, dicemus eum, cum illa diceret, ET ISTOC, SI QVID POTIS EST RECTIVS, avertiſſe ſe à Creſiphone, ita ut ab eo non audiretur. Prior illa expoſitio ſi cui magis probabitur, ISTOC, non ſextus caſus erit, ſed adverbium antiquum, pro, ISTVC. Et hæc quidem ex Donato hauſta ſunt: ſed intelligi ex eo non queunt, niſi verba ipſius prius emendata fuerint. Legenda igitur ſunt ad hunc modum.

ET ISTOC SI QVID POTIS EST LECTIVS.) Deeſt, *addi.* nam ſi mortem ſignificaret, non conveniret, adoleſcentem, ITA, dicere. Videtur ergo plus temporis optaſſe languori. Vel ET ISTOC SI QVID POTIS EST RECTIVS) ut moriatur ſcilicet. Et hoc averſus ſervus debet dicere: ne indecorum adoleſcentis perſonæ ſit, ITA, dixiſſe. quamvis eiuſmodi adoleſcentes inducant Comici. Vt Nævius in Tribaſilo,

Deos quæſo, ut adimant & patrem & matrem meos.

Haud magni pretij hæc eſſe, dicat aliquis? licet. ego ea nunquam pro pretioſis vendicabo: ut ne illud quidem, quod illius verſiculi, qui non ita multo poſt legitur,

Quem ego modo puerum tantillum in manibus

nibus geſtavi meis.

tanta eſt ſimilitudo cum illo Euripidis ex Cyclope,

Ὃν ἐξέθρεψα παῖδ' ἐγὼ ποτ' ἀγκάλαις,

ut ſi illa Euripidis Satyra perijſſet: & hic unus verſus non expreſſo auctoris nomine, citatus ab aliquo vetere Grammatico reperiretur, facilè ſuſpicaturus fuerit aliquis, eam eſſe ex Adelphis Menandri. Tale enim quiddam in alijs eveniſſe ſcimus.

Hippolyti Card. Eſtenſis prudens de ſeveritate ſermo.

CAP. IV.

SÆpe mihi obverſatur ante oculos Hippolytus Cardinalis Ferrarienſis; ſæpè de illo vigilans, ſæpe etiam dormiens cogito: & magna cauſa eſt, cur id facere debeam. Primus ille fortunarum mearum, quantulæ illæ tandem cunq; ſunt, auctor atq; incœptor fuit. Quindecim annos, & eo amplius cum eo familiariſſime vixi: cum optimus & humaniſſimus Princeps, ſua mecum graviſſimis de rebus conſilia ſæpenumero communicaret: nonnunquam etiam eodem plane modo quo ma-

giſtri diſcipulorum ingenia interrogando experiri ſolent, meam ſuper eis ſententiam exquireret: à ſe interdum diſſentientem æquiſſimo animo ferret: errantem amantiſſimè redargueret, multarumq́; rerum ad vitam pertinentium, pro ſingulari prudentia, qua præditus erat, admoneret. Præcipue autem cum Tibur ſeceſſeramus, ubi ille quotannis æſtivos menſes tranſigere ſolebat, nullus ferè abibat dies, quin, per ſtudiorum ſpeciem, alijs omnibus excluſis, horas aliquot una jucundiſſimis ſermonibus conſumeremus. Vtinamq́; eorum, quæ quotidie ab illo audiebam, commentarios & confeciſſem diligentius, & ſtudioſius conſervaſſem. Sed hominum incogitantium more, qui, quorum in præſens copia eſt, ea ſibi perpetuò parata fore confidunt, & è plurimis pauciſſima ſeligebam, quæ memoriæ cauſa, conſignarem litteris, & eas ipſas ſcidas in quas illa conjeceram, poſtea ita negligenter habui, ut earum bona, magnaq́; pars perierit. Incido autem nonnunquam in earum nonnullas, quæ me acriore reliquarum deſiderio incendunt. Vt hæc eſt, quæ nunc aliud agenti venit in manus. Habitus erat in prandio ſermo de

ſummo

ſummo quodam, & potentiſſimo Principe, qui cum in omnibus ætatis partibus admirabilem quandam integritatem, & innocentiam præſtitiſſet, jam ſenex ad imperium evectus, peccata hominum ferre non poterat; eaq; durioribus, ac ſeverioribus legibus, quam inveterata ſæculi licẽtia poſtulare videretur, coercebat. Multi ac varij ſermones fuerant, alijs, ut fit, rigidam illam & præfractam ſeveritatem cõmendantibus, neque aliter vitia reſecari poſſe dicentibus: quibuſdam modicè culpantibus, cum dicerent ab illis repentinis mutationibus naturam quoq; ipſam abhorrere, quæ nos non ſtatim ab hieme ad æſtatem, aut ab æſtate ad hiemem, ſed interjecto inter illas vere, autumnoq; perduceret. Abſceſſus quoque & vomicas in corporibus noſtris à medicis, lenibus primò fomentis ac cataplaſmatis molliri ſolere, neq; prius incidi, quàm ſuppuraverint. Cardinalis cum, & blandè omnes ad dicendum invitaret, neque patienter modò, ſed & libenter audiret, dicebat, in ijs reprehendi poſſe ſeveritatem, qui ad formulam ſuam non viverent, ſed alia facerent ipſi, alia publicè facienda præſcriberent: in eo non poſſe qui nullam alijs le-

gem

gem poneret, quam non ipſe ſibi multo ante poſuiſſet. His alijsq; in eandem ſententiam ſermonibus ſuper menſam habitis, Hippolytus dimiſſis ceteris, ex more, me in cubiculum ad ſe vocari jubet. Ibi cum alia multa ſapientiſſimè dixit, quibus ne ſibi quidem illam tantam ſeveritatem prorſus probari oſtenderet, quam tamen certò ſciret ab optima mente proficiſci: Tum has, quas ſubjiciam ſententias, aſperſit orationi ſuæ: quas ego, quod & graves, & eleganter expreſſæ viderentur, ut primum ab eo diſceſſi, in libello, quem tum forte in ſinu geſtabam, annotavi. *Nihil prohibet, eſſe aliquem & optimum virum, & non optimum Principem. Optandus eſt medicus, qui aliquando ægrotarit. Non ſatis aptus eſt ad regendos homines, qui ab hominibus ea, quæ ſunt ſupra hominem, exigit. Miſeros homines, ſi ſola innocentia tutos facit. Cogitet, qui imperat, quomodo ſibi olim alios imperare voluiſſet.* Deinde, quaſi eum ipſum de quo ſermo erat, alloqueretur. *Quod tu,* inquit, *alios præſtare non poſſe miraris, id te alii præſtare poſſe mirantur. Si quid tu quoque olim tale feciſti, ignoſce & aliis, ut ignotum eſt tibi: ſin nihil: cogita, non eandem à Deo datam*

eſſe

eſſe omnibus animi firmitatem. Qui ad minora peccata interdum connivere non vult, ſæpe ad maiora homines cogit. Aliud ultio eſt, alind correctio. Qui ulciſci vult, iratus eſt: qui corrigere, amicus. Ille, eum qui peccavit, non amplius eſſe vult: hic eſſe quidem, ſed nõ amplius talem eſſe. Non ſunt ferenda vitia. ſed qui nullum vitium fert, nullum hominem feret. Hæc optimus, & longo rerum uſu exercitatiſſimus ſenex: quæ tanquam oracula quædam fuiſſe, eventus ipſe poſtea docuit.

Vnus pro millibus, à Democrito primum dictum videri.

CAP. V.

NOn numerandas, ſed ponderandas eſſe ſententias, ſæpè à ſapientibus dictum eſt: plurisq; faciendum eſſe unius gravis, & cordati viri judicium, quàm imperitam multitudinem, cui probari ac placere, olim à peritis Muſicis argumentũ habitum eſt κακοτεχνίας. Ex quo proditum etiam eſt litteris, Periclem, ſi quando plaudentem ſibi coronam videret, metuere ſolitum, ne quid peccaſſet, neu quid plus mi-

nus

nus ve dixiſſet, quàm oportebat. Et laudatur Antimachus, qui cum grande illud ſuũ poëma recitans, ab omnibus, præterquam à Platone relictus eſſet: *Legam*, inquit, *nihilominus. Plato enim mihi unus inſtar eſt multorum millium.* Neque non illud Epicuri generoſum ac magnificum eſt: qui ad Metrodorum ſcribens, & parvi tum ſibi, tum illi, facienda eſſe vulgi judicia, diſſerens, *Satis magnum*, inquit, *uterque alteri theatrum ſumus.* Sic Cicero dum Catoni probaretur, aliorum judicia non extimeſcebat, *Cato ille noſter*, inquit, *qui mihi unus eſt pro centum millibus.* Et alibi de Peduceo, *Tu verò*, inquit, *leges Sexto: eiusq́; judicium mihi perſcribes.* εἷς ἐμοὶ μύριοι.

Cum autem Græca illa verba alicuius veterum eſſe conſtet: neque quiſquam adhuc, quod ſciam, cuius ſint, prodiderit: non alienum putavi, teſtari, quid de illis opiner. Suſpicor igitur Democriti eſſe: cuius hóc dictum refertur à Seneca. *Vnus mihi pro populo eſt: & populus pro uno.*

Servi ad pedes cenantibus ſtabant. Magdalenam pedes Domini ſtando unxiſſe.

CAP.

CAP. VI.

DIſcumbentibus olim cenandi cauſa, ſervi retro ad pedes ſtare conſueverant, qui Dominorum juſſa exciperent. Quod vel ob eam cauſam obſervatione dignum putavi, ut magis intelligeretur quod in ſacroſancto Evangelio ſcriptum eſt, Magdalenam, cum in domo Phariſæi cenanti communi omnium domino, ingreſſa eſſet, retro ad pedes ipſius ſtetiſſe. Neque enim adveniens, ulla ratione maiorem animi ſummiſſionem ſignificare poterat, quam cum eum ſibi nobiliſſima mulier locum delegit, qui ſervis propriè erat attributus, *Stans retro*, ait S. Lucas, *ad pedes eius, lacrimis cœpit rigare pedes eius*. Seneca libro tertio de Beneficijs. *Vt primum diluxit, ſervus, qui cenanti ad pedes ſteterat, narrat, quæ inter cenam ebrius dixiſſet*. Martialis,

Omnia cum retro pueris obſonia tradas
Cur non menſa tibi ponitur à pedibus?

Aridæus & Apollodorus tyranni. Seneca emendatus.

CAP. VII.

Quæ-

QVæſijt ex me per epiſtolam homo eruditus, qui, me auctore, Senecam ſtudioſe legere cœperat, cum ab eo prius, more multorum, abhorruiſſet, qui fuiſſent rex Arrhideus, & Apollodorus, qui ab eo inter feros, & crudeles nominarētur. Reſpondi de Arrhideo quidem ut dubitaret, factum eſſe culpa librariorū, qui *Arrhideum* pro *Aridæo* ſcripſiſſent. Fuiſſe autem Aridæum Alexandri Magni fratrem, ex ignobili muliere ortū : cuius meminiſſet & Plutarchus ad finem Alexandri. Sed & in commentario, *Num ſeniori gerenda ſit reſpublica* ita legi. Καὶ γὰρ καὶ Ἀριδαῖος ἦν νέος, γέρων δὲ Ἀντίγονος. ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἅπασαν ὀλίγου δεῖν κατεκτήσατο τὴν Ἀσίαν, ὁ δὲ ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς δορυφόρημα, κωφὸν ἦν ὄνομα βασιλείας, καὶ πρόσωπον ὑπὸ τῶν ἀεὶ κρατούντων παροι νούμενον. Philinnam Saltatriculam Aridæi matrem fuiſſe legimus apud Athenæum libro tertiodecimo. Apollodori autem tyranni mentionem eſſe & apud eundem Plutarchum, libro, quo diſputat, *Philoſopho cum ijs qui rerum potiuntur, vel maxime ſermonem conferendum eſſe*, & apud Suidam in voce Ἱερώνυμος. Hæc, quanquam recondita non ſunt, quod

illi

illi tamen ſcrupulum injecerant, putavi, evenire poſſe, ut aliis quoq; moleſta eſſent.

Tria Livij loca numerorum notis depravata.

CAP. VIII.

DEpravata multa in optimis quibusq; ſcriptoribus, cùm librarij eas litteras quibus numerus indicabatur conjungerent, atque ex eis vocem aliquam cõficerent, ſæpe judicavi. Nunc proponam quoſdam è Livii annalibus locos, in quibus eius generis maculam tandiu hæſiſſe mirũ eſt. Eorum unus eſt libro XXIII. ubi agitur de auxilijs, quæ Karthaginenſes miſerunt ad Hannibalem, cum, male pugnato à Romanis ad Cannas, ſpes eſſet, bellum brevi tempore perpetratum iri. *Itaque*, inquit Livius, *fit Senatuſconſultum, ut Hannibali XL. Numidarum millia in ſupplementum mitterentur, & XL. elephanti, & argenti multa talenta.* Sed quis non miretur, cum & militum, & elephantorum numerus ſenatuſconſulto definitus ac certo comprehenſus fuerit, de pecunia ita ἀορίστως decretum eſſe? Non immorabor in re perſpicua longius. Fuit hæc paulo ſupra noſtram æta-

 tem

tem ab hominibus ineruditis invecta ſcribendi ratio, ut cum quingenta ſignificare vellent, ita ſcriberent vcta. Erat igitur ſcriptum in vetere Liviano libro M. vcta. id eſt, *mille quingenta*. Quod qui non intellexerunt, inepte ſcripſerunt MVLTA. Contrario vitio laborat hic locus è libro XXVI. Eodem tempore ſeptem *tabernæ, quæ poſtea quinque, & argentariæ, quæ nunc* novæ *appellantur arſere*. Numeri notam putarunt eſſe, quæ non erat. Habebat enim antiquus liber. SEPTEM TABERNAE QVAE POSTEA VET. ET ARGENTARIAE QVAE NVNC NOVAE APPELLANTVR. Nam, ut novæ ita veteres tabernæ in foro erant. Vnde locorum nomina, *ſub veteribus*, & *ſub novis*. At illi, deletis duabus litteris, quas fruſtra geminatas putarent, illud V notam eſſe quinarij numeri judicarunt. Addám & tertium, qui tamen quoto ex libro ſit, nunc quidem recordari non queo. Sed alicubi extare tam certo ſcio, quam me vivere. Expoſito prælio quodam, Livius, ut plerumque ſolet, ſubjiciens numerum eorum qui utrinque ceciderant, ita ſcribit, ut vulgo quidem legitur. E ROMANIS CECIDERE VICTORES. In veteribus erat

VICTI.

VICTI. Sed qui Romanos ex eo prœlio viderent ſuperiores diſceſſiſſe, ex *victis* fecere *victores*. Erat autem ſcribendum VICTI. id eſt, ſexcenti. Sexcenta adhuc huius generis in ſcriptis veterum latent: quæ aut à me aliquando, aut ab alijs detegentur.

Si forte. Ciceronis in Miloniana locus interpunctione ſanatus.

CAP. IX.

APud Ciceronem in Miloniana ita legitur. *Hiccine vir patria natus, uſquam, niſi in patria morietur, aut ſi forte pro patria, huius vos animi monumenta retinebitis, corporis in Italia nullum ſepulchrum eſſe patiemini?* Sed vitioſa interpunctio vim omnem illius enervat, pulchritudinem delet, ſententiam obſcurat. Atque equidem putabam id ita perſpicuum eſſe, ut ſupervacaneum eſſet monere. Sed cum videam id mendum hærere etiam in ijs libris, qui jure, an injuria, videbimus, ſed certe vulgo ceteris emendatiores putantur, prætereaq; animadvertam hominibus ceteroqui non ineruditis in explicanda eius ſententia oculos cæcutire, potius huius opellæ jacturam faciam, quam eos diutius

errare patiar. Eſt igitur ita legendum. *Hiccine vir patriæ natus, uſquam, niſi in patria morietur, aut, ſi forte, pro patria?* Atque hic ſubſiſtendum: ut quod ſequitur, ſit novæ periodi principium. Hoc enim ſignificat, indignum eſſe, talem virum uſquam, niſi in patria mori, niſi forte caſus aliquis ita tulerit, ut in aliquo externo bello, mortem, pro patria dimicans, oppetat. Eſt genus loquendi Græcum, *ſi forte*, εἰ τύχοι. Sic libro primo Epiſtolarum ad Q. fratrem. *Intelliges, nihil eſſe à me, niſi orationis acerbitatem, & iracundiam, &, ſi forte, raro litterarum miſſarum indiligentiam reprehenſam.* Et libro tertio de oratore. *Ex quo vereor, ne nihil ſim tui, niſi ſupploſionem pedis imitatus, & aliquem, ſi forte, motum.* Sed & Ovidius in primo Metamorphoſeon.

Figitur in viridi, ſi fors tulit, anchora prato.

εἰ οὕτως ἔτυχε; cuius ignoratione vulgo fecerunt, *ſic fors tulit.*

Suetonij de claris Rhetoribus libellus emendatur.

CAP. X.

IN his libris conſcribendis imitari mihi videor eorum conſuetudinem, qui teſſe-

ris ludunt. Vt enim illi, quod temere jecerunt, eo utuntur: ſic ego pomeridianis horis, dum ſe calor frangat, in bibliothecam meam ingreſſus, qui primus liber in manus venit, eum arripio, & ſi quid olim à me in eo notatum ſit, inſpiciens, unum aut alterum horum capitum concinno. Nunc igitur, cum ſeſe obtulerit libellus ſane elegans Suetonij *de claris Rhetoribus*, tẽtabo, num ex ijs, quæ pridem in eo notavi, paſſim quaſi corollam aliquam texere. *Rhetorica quoque*, inquit, *apud nos, perinde atque Grammatica fere recepta eſt.* Ego pro, FERE, non dubito quin legendum ſit, SERO. Sequitur paulo poſt, *Quod ne cui dubium ſit, vetus item Cenſorium edictũ ſubjiciam.* Lego *vetus S. C. & Cenſorium edictum ſubjiciam.* Addo & prænomen prioris conſulis. ut ſit, C. FANNIO. STRABONE. M. VALERIO. MESSALLA. COS. Ac paulo poſt, VTI. EI. non, ut vulgo editum eſt, VT. SI. EI. Notum autem eſt & Senaticonſultum hoc & Edictum totidem verbis apud Agellium extare. Quod autem aliquanto poſt legitur, DVM *utilia & neceſſaria, dum pernicioſa & ſupervacanea oſtendere*: ſi locus vitio vacat, illud DVM geminatũ, valet, ὁπὴ μὲν, ὁπὴ δὲ.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA. VITTORIO EMANUELE

Ad ipſum autem prooemij finem, cum ita legatur, PETITVR *puer, quod domini volũtate fuerit liber, in libertate:* legendum eſt, in libertatem. Hoc enim dicit, eum puerũ peti *in libertatem*, id eſt, liberali cauſa manu aſſeri, quòd domini portitores fraudare cupientis, voluntate liber habitus ſit: Vbi autem de L. Plotio Gallo diſſerens ita ſcribit. HVNC *eundem (nam diutiſſime vixit) M. Cœlius in oratione, quam pro ſe de ui habuit, ſignificabat* (malim legere, *ſignificat) dictaſſe à Cratino accuſatori ſuo actionem.* Ibi ergo pro A|CRATINO, legendum eſſe ATRATINO conſtat ex oratione Ciceronis pro Cœlio. Neque negligendum eſt, quod ait *L. Otacilium cum eſſet oſtiarius, vetere more, in catena fuiſſe.* Eius enim moris mentio & apud alios, & apud Ovidium in illo verſu,

Ianitor indigne dura religate catena.

Quem autem Epidium Nuncionum vocat, *Nurſinum* fortaſſis vocare melius fuerit. Et, ut hæc leviora ſint, hoc certe quod ſubjiciam, conciliare aliquam huic capiti gratiam, vel apud faſtidioſos æſtimatores poteſt. SEX. inquit, *Clodius è Sicilia Latina ſimul Græcaq; eloquentia profeſſor, male oculatus,*

latus, & dicax par oculorum. In amicitia M. Antonij Triumviri extitiſſe ſe aiebat. Ita vulgo legitur. Sed aquam quis citius è pumice, quàm ullam ex his verbis idoneam ſententiam expreſſerit. Emendentur igitur ad hunc modum. SEX. *Clodius è Sicilia Latinæ ſimul Græcæq; eloquentiæ profeſſor, malè oculatus & dicax: pari oculorum amicitiam M. Antonij Triumviri ſtetiſſe ſibi dicebat.* Cum enim M. Antonius & plurimum biberet ipſe, & eos, qui idem facerent, amaret, ut ex hiſtoria notiſſimum eſt; Clodius, qui, ut M. Antonio obſequeretur, dies noctesq; cum eo perpotabat, oculis ſibi conſtitiſſe illius amicitiam dictitabat, eos enim potando corruperat. Itaque in compotorum illius numero à Cicerone cenſetur. *Compotorum* enim legendum plane eſt, nõ, *Competitorum.* & alia quoque in verbis Ciceronis, quæ hic referuntur, ex Cicerone ipſo emendanda. Hic aliquis ex iſtis novis Aſtydamantibus εὐστοχίαν ſuam admiraretur, & Muſarum fidem imploraret, & ſibi inauratam ſtatuam ipſe decerneret. Sed ego iſtam novam eloquentiã nondum didici: & ſenex ſum. Satius fuerit, his nugis omiſſis, alias nugas (quid enim aliud hæc

noſtra ſunt?) huc congerere, & quandam in ultimam ejuſdem libelli partem notare. In ijs igitur, quæ de C. Albutio narrantur, ita legenda ſunt hæc, RECEPTVSQ. *in Planci oratoris contubernium, cui declamaturo mos erat prius aliquem, qui ante diceret, excitare, ſuſcepit eas partes, atque ita implevit, ut Planco ſilentium imponeret, non audenti in comparationē ſe dimittere.* Et mox, ubi legitur, SOLITVS *propoſita controverſia ſedens in opere,* legendum INCIPERE. Ac ſtatim pro, DECLAMARE AVT GEMERE VARIO, lego *declamare autem genere vario.* Et paulo poſt, ubi vulgo, TANTVMMODO *trivialibus verbis,* legendum, *tantum non,* μονονουχί. Mox, DVM *ampliſſimam quamque ſectatur,* non, ut vulgo, *quanquam.* Tum pauculis verſibus interjectis, ET RVRSVS *cum in cognitione cædis Mediolani à* L. P. P. *d. v. c. c.l. n. l. v. ita excāduit, ut deplorato Italiæ ſtatu:* & quæ ſequūtur. De illa autem M. Bruti ſtatua, quæ Mediolani viſeretur, jucundum cognitu quiddam eſt apud Plutarchum in Bruto, in extremo. Tantulus libellus unam prope mihi horam abſtulit.

Notati in tranſcurſu errores aliquot cujuſdam, qui libellum illum Suetonij Commentario explanavit.

CAP. XI.

CVm ſuperiora ſcripſiſſem, venit ad me amœniſſimi homo ingenij Alexander Riparius, qui, cum ea, prô noſtra arctiſſima familiaritate, legiſſet, Vereor, inquit, ne tota tibi hæc opella perierit. Levis inquam, fuerit jactura. Sed cur id, quæſo, vereris? An tu, inquit, neſcis à vetere illo amico tuo & hunc libellum, & alium argumenti quidem conſimilis, eiuſdẽ autem auctoris jampridem emendatos prodijſſe? Quem tu, inquam, amicum mihi veterem nominas? quæſo te, etiam ne is in hunc librum aliquid ſcripſit? Immo vero, inquit, domi, ut puto, commentarium ipſius habeo, quanquam fortaſſis aliqua jam parte lacerum. mitte, quæſo, qui afferat. Ille puerum confeſtim ire ac redire juſſit. It, redit, affert tres aut quatuor conſciſſas chartas. Itaque mittendum ad librarios fuit. Apud quos vix tandem repertum cõmentarium, quanquam non valde metue-

 bam

bam ne quidquam eorum, quæ à me notata erant, occupaſſet, excutere tamen libuit. Eorum pauca quædam notare placuit: neque enim vacabat omnia, in quibus ab illo diſſentio. Primum igitur illa C. FANNIO. STRABONE. M. VALERIO. MESSALLA. COS. notat eſſe initium edicti: neque videt eſſe principium Senatuſconſulti. & ambigit, ſcribendum ne ſit CONS. an potius CENS. cum tamen cenſorum nominibus nunquam tempora notari ſoleant: hos autem *Conſules*, non *Cenſores* fuiſſe, etiam pueri ſciant. Addit, multa edicta & Senatuſconſulta apud Ciceronem, & apud Agellium, & apud Frontinum legi, quaſi dubium ſit, aut non apud alios quoque æque multa legantur: neque tamen videt illud ipſum S. C. & illud ipſum Edictum, de quibus hic agitur, apud Agellium extare. Sequitur. VTI. ROMAE. NE. ESSENT. *Ne*, pro, *non*, inquit, antiquo more. Immo vero qui dicat, VTI ROMAE NON ESSENT, non Latine loquetur. DE IISDEM. in V. imp. *de ijſdem.* in veteribus monumentis ſemper *iſdem.* Hæc levia ſunt. AD QVOS IVVENTVS. Magis, opinor, è veterum conſuetudine in v. impreſſo, IVVENTVS AD QVOS.

Hic

Hic recta depravat. EOS SIBI NOMEN IMPOSVISSE LATINOS RHETORAS. In v. imp. EOS *ſibi nomen impoſuiſſe latine ſcilicet Rhetoras.* Lego ego, *haud latine ſcilicet Rhetoras.* vel potius, *haud latine,* tantum. ne in edicto verbum *rhetoras* fuiſſe intelligamus. Mirabar, ſi tibi quidquam potius videretur, quod non omnium deterrimum eſſet. Neque vero ignotum eſt, veteres ſedulo caviſſe, ne peregrinas voces Edictis aut Senatuſcōſultis admiſcerent: quod tamen non ita ſuperſtitioſe vitabant, ut piaculum ducerent, ſi quid ſecus factum eſſet: ſed hoc loco id ipſum ad invidiam in illos dicendi magiſtros conflandam pertinebat, quod ſibi Græcum vocabulum imponerēt, cum ante id tempus nunquam Rhetorum Latinorum nomen auditum eſſet, totumq; illud artificium Senatui diſpliceret. Mitto multa. neque enim tanti eſt. Hoc tamen omittere non poſſum. Suetonij verba ſunt. NAM ET *dicta præclare per omnes figuras, per caſus: & apologos aliter, atq; aliter exponere, & narrationes tum breviter et preſſe, tū latius & uberius explicare cōſueverant.* Vbi *dicta præclare* vocat quæ Græco vocabulo dicuntur *Chriæ.* de quibus Quintilianus libro I.

Aphtho-

Aphthonius in Progymnaſmatis, & alij. Ad eas per caſus variandas aſſuefiebant pueri in ſcholis, hoc modo. *Socrates dicebat. Socratis dictum eſt. Socrati placuit. Socratem dixiſſe aiunt. O Socrates praeclare à te dictum eſt. A Socrate dici ſolitum accepimus.* & hoc aperte conſtat cum ex alijs, tum ex Diomede, libro primo. At hæc quæ vel pueris nota eſſe oportebat, mox ita ſcripſit. PER CASVS. *eventus. Vt quid quoque caſu dicendũ. Vel caſus intelligit, de quo Quintilianus in* V. *Caſus autem, inquit, qui & ipſe praeſtat argumentis locum, ſine dubio eſt ex inſequentibus.* Sed quid ego plura perſequar?

Plinij minoris Epiſtola contra interpretis eruditi ſententiam explicata.

CAP. XII.

VT epiſtolas Plinius accuratiſſime ſcripſit, ita interpretem nactus eſt accuratiſſimum, Io. Mariam Cataneum, hominem, patrum noſtrorum memoria, exquiſitæ doctrinæ, diligentiæ ſingularis. Qui tamen interdum, ut homines omnes ſumus, offendit. Sed bene agitur

cum

cum ijs, quorum errata, in opere præſertim longo, numerari queunt. Atque ita mihi omnia quæ opto, eveniant, ut ego, cum magnorum, ac præſtantium virorum errata quædam detego, nihil minus propoſitũ habeo; quam ut quidquam de illorum exiſtimatione, ac gloria deteram, quibus me nullo modo parem eſſe, ſentio, & profiteor: ſed quo major eſt eorum auctoritas, eo maius periculum eſt, ne alios ſecum in eundem errorem trahant: quæ mihi una cauſa eſt ea interdum, in quibus ipſi ἀνθρώπινόν τι πέπαθον, indicandi. Plinius igitur libro quarto ad Paternum ſcribens, & ad eum ſuos quoſdam hendecaſyllabos mittens, de quibus judicium ipſius cognoſcere cupiebat, ita epiſtolam claudit. A SIMPLICITATE *tua peto; ut quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas. Neq; eſt difficile, quod poſtulo. Nam ſi hoc opuſculum noſtrum aut potiſſimũ eſſet, aut ſolum: fortaſſe poſſet durum videri dicere, Quære quod agas. molle & humanum eſt, Habes quod agas.* Quæ ita declarantur à Cataneo. QVAERE QVOD AGAS. *jocando monet, quid judicandum ſit.* MOLLE ET HVMANVM. *reſpexit ad genus carminis, quod laſcivum, & urbanum eſt.* QVOD

AGAS.

AGAS. *quomodo judices.* Equidem ſuſpicor hominem eruditum, ſtudendo defeſſum, dormitaſſe cum hæc ſcriberet, ita longe præter conſuetudinem ſuam, à ſententia Plinij aberravit. Videtur autem errorem illi objeciſſe, quod librarij OPVSCVLVM ſcripſerant, cum OPVS tantum ſcribendũ foret: ut magis intelligamus, nullum eſſe tam puſillum mendum, quod non ē bonis ſcriptoribus tolli expediat. Hoc enim dicit Plinius, nihil eſſe cauſæ, cur vereatur Paternus libere aperire ſententiam ſuam: etiam ſi forte hendecaſyllabos illos non ſatis probet: NAM SI HOC, inquit, OPVS NOSTRVM AVT POTISSIMVM ESSET AVT SOLVM, id eſt, ſi poëtæ præcipue nomine cenſeri vellem, eiusq; facultatis mea præcipua profeſſio eſſet, aut etiam ſola, ita ut nuſquam alio animum, quàm ad faciendos verſus, applicarem; FORTASSE POSSET DVRVM VIDERI DICERE QVAERE QVOD AGAS: quære aliud ſtudium, in quo te exerceas. nam ad hoc, quod delegiſti, parum aptus es. MOLLE ET HVMANVM EST, cũ aliud ſtudium mihi præcipuum habeam, nempe ſtudium eloquentiæ: HABES QVOD AGAS: poëticam laudem alijs relinque, &c.

urge id ſtudium cui te dediſti: Σπάρταν ἔλαχες, ταύταν κόσμει.

Plauti Curculio locis aliquot caſtigatur.

CAP. XIII.

QVod oculorum uſus natura nobis cariſſimus eſt, ex eo duxit Plautus occaſionem fingendi novi vocabuli, ut *oculiſſimum oſtium* diceret, quod cariſſimum ſignificare vellet. Sed hoc ei non placuit, qui Plautum Commentario onuſtum emiſit, pluribus locis emendatũ, non facile dixerim. Is cum recte legeretur in Curculione,

Huic proximum illud oſtium eſt oculiſſimũ.

nactus libros à quibus verbum EST aberat, & veterum librorum, & Sex. Pompeij auctoritate contempta, addidit unam litterã, fecitq; OCVLEISSIMVM: idq; & rationem Latini ſermonis, & legem carminis poſtulare dixit. Inepte utrunque. Non enim à nomine OCVLEVS, quod Plauti quidem eſt, ſed nihil huc pertinet: ſed à nomine OCVLVS, factum eſt OCVLISSIMVS: ut ſi oculus carus eſt, quod cariſſimũ eſt,

eſt, oculiſſimum vocetur. De lege autem carminis, non eſt mihi valde laborandum, ut eum in illa parum exercitatum fuiſſe demonſtrem. Sed & proximum verbum ita corrupit.

Salve. valuiſtin' oſtium oculeiſſimum.

cum legendum ſit ex vetere libro qui penes me eſt,

Salve. valuiſtin' uſq; oſtium oculiſſimum.

Et certe erat hæc conſuetudo interrogandi eos, quos ex intervallo videbant, non ut ita ſimpliciter dicerent, Valuiſti'ne ? Sed hoc modo, *Valuiſtin' uſque* ? aut, *Perpetuo'ne valuiſti?* Sic in Epidico.

Quid agis? perpetuon' valuiſti?

& in Bacchidibus ſenex ita de filio interrogat.

Bene'ne uſque valuit?

& in Moſtellaria.

Here ſalve. ſalvum te advenire gaudeo.
Vſque ne valuiſti?

Non abutar otio in ſimilibus colligendis. Sequitur apud Plautum.

Caruit ne febris here te, vel nudiustertius?
Et here cenaſti ne?

Quæ ita explicat noſter interpres. *Significat ſervus, abſurda interrogando, herum ſuũ*

abſur-

abſurde quærere ab oſtio, valuerit nec ne. Dicimus enim aliquem febri carere; non febrem aliquo homine carere: Vel dic ; non eo eſſe ineptam vel abſurdam interrogationẽ, quod ita quærat ex Phædromo CARVIT NE TE FEBRIS? *ſed quod, caruit ne te febris heri vel nudiustertius? nam debet quiſque ſcire, valuerit heri & nudiustertius, nec ne.* Hæc ille. Ego ſat habebo dicere, illa omnia, quæ huc ab eo allata ſunt, eſſe ἀπροσδιόνυσα. Quoniam enim homines ex febre aut ex longo jejunio delirare interdum, & mentis errore affici ſolent, idcirco interrogat herum ſervus, caruerit ne febre proximum biduũ, & num veſpere cenaverit. Videbatur enim ei delirare, qui talibus verbis oſtio blandiretur. Itaq; tantundem tribus verbis dicere poterat. *Satin' ſanus es?* Vbi autẽ vulgo legitur, NEC ME ILLE SINIT IVPPITER, legendum eſt, SIRIT, ita poſtulante & lege carminis & ratione Latini ſermonis. Mox autem duo quidẽ libri mei veteres habent,

Ita tuum conferto amorem ſemper, ſi ſapis.

non, quod ille maluit, amare. Tum quod ille ita legit,

PH. *Quid iſtuc eſt verbi?* PA. *caute ut incedas via.*

eorum alter multo, ut videtur, melius,

PH. *Quid iſtuc verbi eſt?* PA. *tuta ut incedas via.* & verſu proxime ſequenti,

NEMO *hinc prohibet, nec vetat,*
Quin quod palam eſt venale, ſi argentum
eſt, emas.

Nemo, inquit, prohibet te amare hinc, id eſt, à Lenone: nec vetat, quin emas quod palam venale eſt. Mox verſus ille ita legendus eſt.

PH. *Lenonis hæ ſunt ædes.* PA. *male iſtis*
evenat.

non, ut vulgo, *eveniat*. Deinde interjectis paucis,

Ita ut occœpi dicere, eij ancillula eſt.
PA. *Nempe huic Lenoni, qui hic habitat.*
PA. *recte tenes.*
PA. *Nimis formido, ne exedat.*

In quibus explicandis miror qui libuerit interpreti, tam multa, tam fœda, tam flagitioſa congerere. Satis ſuperq; cum vult, ſpurcus, & obſcœnus eſt Plautus: & quod olim dixit Varro, *Muſas, ſi Latine loqui vellent, non alio, quàm Plautino ſermone, uſuras eſſe:* næ illæ ſæpe ſi Plautino more loquerentur, meretricio magis quàm virginali more loquerentur. Sed ubi nihil obſcœni-

tatis eſt, velle in ea reperienda ingenioſum videri, & implere totas paginas ejuſmodi rebus, quæ etiam ſi vere dici poſſent; reticeri tamen debuerant; certe non erat hominis βαθυπώγωνος, ſexagenarij, quiq;, cum ea ſcriberet, uxorem ac liberos haberet. Quid, quod omnia, & inepta prorſus, & aliena ſunt? Iocus enim totus conſiſtit in verbo EST. Nam cum dixiſſet adoleſcens,

eij ancillula eſt.

cavillans ſervus, quaſi verbum EST, non à verbo SVM, ſed ab EDO ductum eſſet: id eſt, quaſi non ὑπάρχει ſignificaret, ſed ἐσθίει; metuere ſe ait, ne non edat tantum, ſed etiam exedat. Monebo etiam verſum hunc prope in extremo ita legendum eſſe:

Vultis ne olivas? pulpamentum? capparim?

Eſt enim ſenarius: quem corrumpunt, qui alia inferciunt.

Plauti Scena, Curculione, ſuis numeris reddita.

CAP. XIV.

QVoniam Plautus in manibus eſt; faciam, quod jam in his libris aliquoties feci, ut integram ſcenam,

cuius verſus prope omnes perturbati ſunt; ita proponam, ut, partim conjectura, partim veteribus libris fretus, legendam puto. Eſt autem ea, quæ proxime ſequitur illam, quam modo emendare conatus ſum. Meminiſſe autem oportet eos, qui Plautinos verſus dimetiuntur, crebras eſſe apud eum craſes, & ſynæreſes: neque ſemper elidi ob ſequentem vocalem ultimas ſyllabas vocũ in litteram M deſinentium: ut ne ipſas quidem vocales ultimas earum vocum, quæ alias item à vocali incipientes antecedunt. Item ultimas ſyllabas verborum, quæ imperandi vim habent, etiam ſi primi ſecundi ve ordinis ſint, ab eo, cum libet, corripi: VT AMA. VIDE. TACE. CAVE. & talia. Hæc enim, & eiuſdem generis alia qui minus cogitet, in verſuum dimenſione frequenter hærebit. Sed quoniam hæc contrita, ut puto, jam ſunt, agedum, præſtemus quod polliciti ſumus.

PHAEDROMVS. PALINVRVS.

LE. *Flos veteris vini meis naribus objectus eſt.*
Eius amos cupidam me huc per tenebras
prolicit
Vbi ubi eſt, prope me eſt. Euax habeo.
Salue anime mi,

Liberi

Liberi lepos. ut veteris vetuſti cupida ſum,
Nam præ tuo, unguentorum omnium o-
dos nautea eſt.
Tu mihi ſtacte, tu cinnamomum, tu roſa,
Tu crocum, & caſſia es, tu bdelliũ. nã ubi
Tu profuſus, ibi ego me ſepultã peruelim.
Sed quum adhuc naſo eſt obſecutus odos
meo,
Da nunc viciſſim gutturi meo gaudium.
Nihil ago tecum? ubi ipſus eſt? ipſum
expeto
Tangere, & inuergere liquores in me tuos,
Sino ductim. ſed hac abiit. hac perſequar.
PH. *Sitit hæc anus.* PA. *Quantulum ſitit?*
Modice ſitit.
Capit quadrantal. PA. *pol quidem, ut tu*
prædicas
Vindemia hæc huic anui non ſoli ſat eſt.
Canem quidem eſſe hanc par magis fuit.
ſagax
Naſum habet. LE. *Amabo, quoia vox*
ſonat procul?
PH. *Anum appellandam hanc cenſeo. Adibo.*
redi,
Et reſpice ad me huc. LE. *qs imperator eſt?*
PA. *Vini pollens lepidus Liber,*
Tibi qui ſicca, ſemi ſomna,

 Scre-

Screanti, potũ affert, & ſedatum it ſitim.
Elegantiſſime autem fecit, ut, quaſi Liberi patris ſacra ferret ſenarijs interjecerit duos verſus eius generis, quo in eius choris utebantur.

LE. *Quàm longe abeſt, quæſo, à me?* PH. *lumen hoc vide.*
Fac grandiorem ergo, obſecro, huc ad me gradum.
Salue. LE. *Ego ne ſalua ſim, quæ ſicca ſum ſiti?*
PH. *At jã bibes.* LE. *diu ſit.* PH. *En tibi lepida.*
LE. *Salue oculiſſime homo.* PA. *Age, age ſis, effunde hoc cito*
In barathrum. propere prolue cloacam. PH. *tace.*
Nolo huic maledici. PA. *faciam igitur male potius.*
LE. *Venus de paulo paululum hoc tibi dabo haut*
Lubenter. namq; amantes potantes, tibi
Vinum propinant ſemper omnes. at mihi haut
Sæpe hac veniunt hæreditates. PA. *hoc vide, ut*
Ingurgitat impura in ſe auariter merum,
Faucibus plenis. PH. *perij hercle. huic jam neſcio,* *Quid*

Quid primum dicam. PA. *Em. iſtuc, quod mihi dixti.* PH. *quid eſt?*
PA. *Perijſſe ut te dicas.* PH. *Di male faciãt tibi*
PA. *Dic. iſti.* LE. *ah.* PA. *quid eſt? ecquid bibere lubet?* LE. *lubet.*
PA. *Etiã mihi quoq; ſtimulo fodere te lubet.*
PH. *Tace. noli.* PA. *taceo. ecce autem bibit arcus. pluet,*
Credo hercle hodie. PH. *jam dico?* PA. *Quid dicturus es?*
PH. *Me perijſſe.* PA. *age dice.* PH. *anus audi. hoc volo*
Te ſcire. perditus ſum miſer. LE. *At pol ego oppido*
Seruata. ſed quid eſt? quod perditũ lubet
Te dicere eſſe? PH. *quia id quod amo careo miſer.*
LE. *Ne plora Phædrone mi. curato tu, amabo, me,*
Ne ſitiam; ego, quod amas, jam huc adducam tibi.
PH *Tibin' ego? quin ſi mecum ſeruas fidem,*
Vineam tibi pro aurea ſtatua ſtatuam, quæ tuo
Monumentum gutturi ſit. Quis me in terra erit
Adæque fortunatus, ſi illa ad me bitet,

Palinure? PA. *adepol qui amat, miſera afficitur, ſi eget,*
Aerumna. PH. *non ita eſt, nam confido ego,*
Paraſitum hodie huc cum argento aduenturum meum.
PA. *Magnum incœptas, id ſi expectas, nuſquam quod eſt.*
PH. *Quid ſi ad fores adeam, atq; occentem?* PA. *ſi lubet.*
Neq; veto, neq; jubeo: quando uideo ego te
Immutatis moribus here eſſe, atq; ingenio.
PH. *Peſſuli, heus peſſuli, uos ſaluto libens.*
Vos amo, uos uolo, uos peto atq; obſecro:

Sunt autem hi duo verſus è quaternis creticis. quibus uſus eſt, quoniam is numerus ad ſaltationem eſt accommodatus. Itaque eis utebantur in Pyrrhicha.

Amanti mihi morem gerite amœniſſimi.

Redit iterum ad creticos.

Fite cauſa mea Ludij barbari,
Suſſilite, obſecro, & mittite iſtanc foras.
Quæ miſero amanti ſanguinē ebibit mihi.

Rurſum ad creticos.

Hoc uide ut dormiant peſſuli peſſumi,
Nec mea gratia commouent ſe ocyus.
Perſpicio nihili meam uos facere gratiam:
St. tace. PA. *taceo hercle quid eſt?* PH. *St.*

ſoni-

ſonitum ſentio.

Tandem ædepol morigeri fiunt peſſuli.

Ita puto ſcenam illam reſtitui oportere. Sed varietatem conſectanti, omittendus in præſens Plautus eſt.

De miſera rerum humanarum condicione e Seneca Tragico, alijsq́ʒ ſcriptoribus diſputatum.

CAP. XV.

EX omnibus Senecæ Tragœdijs plurimum mihi ſemper placuerunt *Troades*; quarum etiam olim magnā partem, animi cauſa, Græcis verſibus expreſſeram. Nunc quoque earum principium agitanti multa in mentem veniunt, quæ committam huic chartæ; ſi quid forte in eis inerit quod aliquis non invitus legat. Verſus hi ſunt.

Quicunque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leves timuit deos,
Animumq́ʒ rebus credulum lætis dedit,
Me videat & te Troia.

Quid autem eſt in rebus humanis, cui fidere, quoq; niti aliquis poſſit, ſi ne regno quidem ſatis tuto fiditur? Et tamen ne potentiſſimorum quidem regum ſtabilis & fixa

fortuna eſt. Quis enim rex Priamo potentior, aut perdiu fortunatior fuerat? At ætate confectus in eas incidit calamitates, quæ & perpetuam, quaſiq; reſtibilem poëtarum ingenijs ſcribendi ſegetem, ac materiam ſubminiſtrarunt, & ab Ariſtotele prope in Proverbij loco nominantur. Recte igitur & ſapienter Solon in illo nobili ſermone, quem cum Crœſo habuiſſe dicitur, neminem beatum vocari debere cenſuit, quandiu viveret: & quod in longitudine tẽporis πολλὰ μὲν ἐστι ἰδέειν τὰ μή τις ἐθέλει, πολλὰ δὲ καὶ παθέειν. Multis enim, ut in eodem illo ſermone eſt, magnas opes ad tempus conceſſit Deus, quos poſtea radicitus extirpavit. Idq; Crœſus quoque ipſe expertus eſt: qui è ſummis opibus ſummaq; potentia eo tandem perductus eſt, ut captus à Cyro, parum afuerit, quin vivus cremaretur. Sapienter etiã Herodotus. ἡ ἀνθρωπείη εὐδαιμονίη οὐδαμᾶ ἐν τ' ωὐτῷ μένει. Et ob id Plato homines eſſe dicebat θεῶν ἀθύρματα. Ex quo Plautus,

Enimvero di nos homines ut pilas habent.

Ῥεῖα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει.
Ῥεῖα δ' ἀρίζηλον μινύθει, καὶ ἄδηλον ἀέξει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, ὃς ὑπέρτατα δώματα ναίει.

ait Heſiodus. ex quo Horatius;

—inſignem attenuat Deus

Ob-

Obſcura promens. hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit, hic poſuiſſe gaudet.

& alibi ait eam eſſe potentem.

—— vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus triumphos.

Aeſopum etiam Phrygem interrogatum; quid ageret Iuppiter; reſpondiſſe aiunt, τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ καταβάλλειν. Et Euripides præclare,

Θνητῶν δὲ θνητὸς ὄλβος.

&, niſi me memoria fallit, Menander,

Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἄνδρα, τοῦτ᾽ οὐ πείσομαι.

Omnia enim ut ſperare, ita & metuere homines poſſunt. Meritoq; Apelles, cur, præter ceterorum pictorum conſuetudinem, Fortunam ſedentem pinxiſſet, interrogatus. *Quoniam*, inquit, *ſtare non poteſt*. Immo vero cum maxime arridet, tum maxime metuenda eſt. Vt enim ait Hippocrates τὰς εὐεξίας, cum ad ſummum pervenerint, periculoſiſſimas eſſe: ita periculoſiſſima eſt eorum condicio, quibus fortuna immodice favet. Recteq; Bias. *Fortuna vitrea eſt. cum ſplendet, frangitur*. Quod vel maxime intelligi poteſt ex ijs, quæ de Amaſi rege

Aegy-

Aegypti, & Samiorum tyranno Polycrate apud Herodotum leguntur. Hanc humanarum rerum infirmitatem ac fragilitatem jampridem indicaverat Homerus illo verſu.

Οἵηπερ γενεὴ φύλλον, τοίηδε καὶ ἀνδρῶν.

& illo Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.

& Pindarus his verbis. Τί δέ τις; τί δ' οὔ τις; σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωποι. Sed & eadem de re pulcherrimus locus eſt apud Sophoclem Ajace, Maſtigophoro: ubi Minerva cum oſtendiſſet Vlyſſi Ajacem Telamonis filium, qui maximo inter Græcos in pretio fuerat, furore divinitus immiſſo percitum, &, dum Græcos ulciſci ſe putat, in pecudes ſævientem: ita Vlixem ipſum alloquitur.

Ὁρᾷς Ὀδυσσεῦ τὴν θεῶν ἰσχὺν ὅση;
Τούτου τίς ἄν σοι τἀνδρὸς ἢ προνούστερος,
Ἢ δρᾶν ἀμείνων ηὑρέθη τὰ καίρια;

Vides Vlixe, quæ poteſtas ſit Deûm?
Quis hoc viro prudentior antehac fuit,
Aut ad gerẽda, quæ opus erant, præſtãtior?

Tum Vlixes, cum reſpondiſſet, eum plane & prudentiſſimum & fortiſſimum fuiſſe: ſeq; eius in tantam infelicitatem collapſi miſericordia commoveri, etiam ſi eum ſibi infenſum eſſe ſciret: addit commoveri ſe non tantum eius cauſa, ſed etiam ſua. Videre enim ſe, quantum hominum viveret,

nihil

nihil aliud eſſe, quam vanas imagines, & inanem umbram. Tum Minerva præceptum ſapientiſſimum ſubjicit, & nunquam ex hominum animis delendum: ut talia intuens, nihil unquam in eos ſuperbe loquatur: neque ſe extollat, ſive robore, ſive opibus alium ſuperet. Vnum enim diem ſatis eſſe ad omnia humana & deprimenda, & rurſum erigenda. moderatos autem homines dijs caros eſſe; inviſos, improbos. Sed & illud eleganter à Seneca dictum *Nec leves metuit Deos.* mutari enim deos dicebant, cum condicio hominum mutaretur. Horatius,

Mutatosq; deos flebit, & aſpera
Nigris æquora ventis
Emirabitur inſolens.

His autem paucis verbis, *me videat & te Troia*, plus dixit, quam ſi plura dixiſſet. Videat me ex regina captivam, ex tot liberûm matre orbam, ex feliciſſima etiam hoſtibus miſerabilem. Videat Troiam ex urbe omnium pulcherrima, & opulentiſſima, eo redactam, ut vix illius veſtigium ſuperſit. Hæc cum viderit, eat & fidat rebus humanis.

Avidia,

Avidia, pro aviditate. Salluſtij locus conjectura correctus.

CAP. XVI.

ETſi vitium omne natura fœdum, & homine indignum eſt: quædam tamē vitia ſunt, quæ minus averſeris; quædam contra ita turpia; ut ſtomachū omnibus ac nauſeam moveant. Et ut herbæ quædam noxiæ, quibus tamen in locis ſponte proveniunt, bonitatem ſoli, ſi cultus accedat, indicant: ita è quibuſdam vitijs excelſus tamen, & erectus animus intelligitur, quiq;, ſi excolatur, egregij aliquid præſtare poſſit: cum contra alia quædam vitia ſint, quæ degenerem, & abjectum ac ſervilem animum manifeſto arguant. Huic rei argumento eſſe poſſunt *avaritia, & ambitio*: quarum illa ſordida, & humilis eſt: hæc magnis ac generoſis animis plærumque comes addita. Illa nihil magnum ac ſublime cogitat, ſemper avida, ſemper hians, ſemper querula, infuſcatis ærugine manibus, quod recondat quærit, non quo fruatur, parata amicos, cognatos, parentes, patriā, nummis, ſi res ferat, addicere. Hæc ſaltem aliquid petit, quod & magni ac fortes viri

petunt: neq; aliud fere intereſt, quam quod vir bonus honeſtatem ipſam ſequitur, gloriam, quaſi acceſſionem aliquam, & publicum virtutis ſuæ teſtimonium non recuſat: ambitioſus gloriam ſibi præcipue proponit: ea quaſi mercede detracta; ne virtutem quidem ipſam amaturus. Sed tamen contemptus pecuniæ ſemper laudi: contemptus gloriæ interdum vitio datur. Itaque Alexandrum Macedonem, C. Cæſarem, & tales viros ab avaritia alieniſſimos fuiſſe legimus, ab ambitione non item. Nota eſt Alexandri quidem illa vox: *Interfeciſſem, ſi quis me tertium nominaſſet*: Cæſaris autem illa, cum ignobile oppidulum præteriret, *Malle ſe illic primum eſſe, quàm Romæ ſecũdum.* Tantum erat in utroque τὸ φιλότιμον. Fere igitur ſi alterutrum neceſſe ſit; ambitionem faciliùs ac libentius homines, quàm avaritiam agnoſcunt. Vt Salluſtius (eius enim cauſa ſermo hic à me ſuſceptus eſt) in procemio libri de conjuratione, de ſe fatetur. *Ac me*, inquit, *cum ab reliquis malis moribus diſſentirem*; *nihilominus honoris cupido eadem qua ceteros, fama, atque invidia vexabat.* Sed cum ſententiam nobiliſſimi ſcriptoris videre difficile non ſit, in verbis

tamen

tamen depravatum aliquid videtur. Idq́; mihi aſſenſuros eſſe omnes arbitror, qui attente ac diligenter ea conſiderarint. Ego cũ ſæpe ac diu de illo Salluſtij loco & cogitarim, & quæſierim ex alijs, & vetuſtos libros conſuluerim; tandem in eam ſententiam veni, ut pro certo arbitrer ita legendum eſſe. *Ac me, cum ab reliquis malis moribus diſſentirem, nihilominus honoris cupido eadem quæ ceteros, famaq́; avidia vexabat.* Vt *honoris cupidinem*, & *avidiam famæ* dixerit φιλοτιμίαν καὶ φιλοδοξίαν. *Avidiam* autem, pro aviditate, dixiſſe Salluſtium nemo mirabitur; qui eum jam tum, ut immodicum antiquarum, & inſolentium vocum affectatorem notatum eſſe meminit. Iam vero ut à *perfido perfidiam, ab invido invidiam, ſic ab avido avidiam dici*, analogia quidem facile patitur. Et veteres quidem multa hoc modo formarunt: *deſidiam, ferociam, ignaviam, dividiam, inaniam, imbelliam*; quorum plæraque in uſu eſſe poſtea deſierunt. *Indoloriam* etiam, ſi Sidonio credimus; Cicero dixit. Hanc opinionem meam mihi quidem, communi fortaſſe vitio, ualde probari fateor: aliorum tamen ſententiæ non præjudico.

M. Tullij

M. Tullij Philippicæ decimæ locus explicatur.

CAP. XVII.

GRavi admodum ſententia uſus eſt Cicero libro decimo Philippicarũ, cum recuperandæ libertatis cauſa nullum detrectandum eſſe periculum diceret. Vitam enim, quæ omnino ſemel relinquenda ſit, nuſquam glorioſius, quam in libertate defendenda poſſe deponi. Atque etiam ſi, vitato aliquo eiuſmodi periculo, immortalitas viro forti proponeretur, ita ut perpetuo in ſervitute victurus eſſet; tantò debere eum alacrius mortem oppetere: ne, morte vitata, incideret in illam perpetuam ſervitutem. Mala enim omnia eo magis fugienda ſunt; quo ea diuturniora fore proſpicimus. Hoc ita divinus orator expreſſit. *Ita præclara eſt recuperatio libertatis; ut ne mors quidem ſit in repetenda libertate fugienda. Quod ſi immortalitas conſequeretur præſentis periculi fugam: tamen eo magis fugienda videretur; quo diuturnior eſſet ſervitus.* Conſtat autem Homericam quidem eſſe ſententiam, ſed finem illius ſummo artificio ab eloquentiſ-

ſimo viro immutatum, & in contrariam partem inflexum παρὰ προσδοκίαν. At Ciceronis corrector hoc quoq; loco diligens eſſe voluit. judicavitq́; legendum, *Eo magis ea non fugienda videretur.* Et addidit declarationem correctione dignam, ut operculum patella. *In illis*, inquit, *verbis Ciceronis, Ea non fugienda videretur, ſubaudiendum eſt, mors. Nam ſi ſine negatione legas, ut in vulgatis, ſubintelligetur, immortalitas.* Hominem admiror, qui non viderit, de *ſervitute*, non de *morte*, aut de *immortalitate* Ciceronem loqui.

In Muræniana Cicero, & in Odis Horatius, Græcorum ſcriptis illuſtrati.

CAP. XVIII.

INter commoda ruſticorum, hoc quoq; ponit Horatius, quod dormientes non excitantur tubæ ſono, ut milites. id enim ſignificatur illo verſu,

Nec excitatur claſſico miles truci.

Neque id Cicero prætermiſit: ſed id inter juriſperitos & militares viros etiam intereſſe dixit. Sulpicium enim cum Muræna

com-

comparans, *Te*, inquit, *gallorũ: illum buccinarum cantus exuſcitat*. Sed & ante eos quidam vetus poeta Græcus id dixerat, eos qui in pace dormirent, non tubarum clangore, ſed gallinaceorum cantu à ſomno excitari. Eius verba hæc leguntur apud Plutarchum in Nicia. Τοὺς ἐν εἰρήνῃ καθεύδοντας οὐ σάλπιγγες, ἀλλ' ἀλεκτρυόνες ἀφυπνίζουσι. Non aranearum telæ hac obſervatione tenuiores ſunt: ſed habent hæc quoque λεπτολογήματα interdum aliquid voluptatis. Subtexam & alia eiuſdem generis. Quod cornicem libro tertio Odarum eleganti admodum epitheto aquæ augurem vocat, ab Euphorione, ut mea fert opinio, ſumpſit. Eius enim citantur hæc,

ὑετόμαντις ὅτε κρώξειε κορώνη.

Sed nunquid parum prudenter feciſſe videri poteſt, qui libro ſecundo, cum Pompeiũ Varum, cuius inſperato reditu exultabat, adventicia cena excepturus eſſet, etiam ex apio properari ſibi coronas juſſerit? ita enim canit.

----quis udo
Deproperare apio coronas,
Curat ve myrto?

Alijs quoque locis *coronas ex apio* in convi-

vijs adhibet.

Neu deſint epulis roſæ
Neu vivax apium.

Et alibi,

Eſt in horto
Phylli nectendis apium coronis.

At apium apud veteres ferale & ominoſum habebatur, quod eo tumuli coronari ſolerent: & quibus ægrotis mortem imminere ſignificarent, eos apio indigere dicebant. Certe Timoleontis milites, cum in colle quodam ſuperando in mulos apio onuſtos incidiſſent, ita omen illud exhorruiſſe memorantur; ut prope concidiſſent animis, niſi eos fortiſſimus imperator docuiſſet, victoriam potius portendi: cum in Iſthmijs victores illis temporibus apio coronari ſolerent. Itaque ab hominibus eruditiſſimis proditum eſt, ex omnibus paſſim herbis ac floribus in convivijs hilarioribus ſolitas necti corollas, præterquam ex apio. Abſit tamen à nobis hæc audacia, ut elegantiſſimũ & eruditiſſimum poëtam, in eo peccaſſe dicamus. Habet enim ille hyperaſpiſten, in his rebus ſane valentem, ac ſtrenuum, &, ſi amare ac potare ſapientia eſt, quovis Thalete ſapientiorem, Anacreontem, cuius

hæc ſunt.

Ἐπὶ δ᾽ ὀφρύσι σελίνων στεφανίσκοις
Θέμενοι, θαλίαν ἑορτὴν ἀγάγωμεν Διονύσῳ

Hæc igitur corona huic capiti coronis eſto.

Ciceronis Quinctiana, locis aliquot perpurgata.

CAP. XIX.

LOcos quoſdam ex oratione Ciceronis pro Quintio hic ſubnotare animus eſt, quos aliter, quam ceteri, aut intelligo, aut lego. Primus hic erit. *Tum Nævius ipſe pueros circum amicos dimittit. ipſe ſuos neceſſarios ab atrijs Licinijs, & a faucibus macelli corrogat.* Vbi homo eruditus. *Ex atrijs*, inquit, *Licinijs auctionarios præcones, ex faucibus macelli nobiles homines otio affluentes, qui cupedijs inhiabant, aut otio ibi ſuo fruebantur.* Non equidem negarim gulæ proceres in macellum nonnunquã ventitaſſe. Notanda ſunt illa Iuvenalis,

Multos porro vides, quos ſæpe eluſus ad ipſum
Creditor introitũ ſolet expectare macelli.

Sed tamen opſonatorum opera ſæpius utebantur: neque eſt veriſimile nobiles homines in turpi, ac prope infami loco ſedere ſolitos, tanquam publice profitentes, ſe ven-

tri ac gulæ deditos eſſe: & habebant alia honeſtiora loca, in quibus otium ſuum oblectarent: Neque hæc conveniunt, & nobiles fuiſſe, & præconis Nævij neceſſarios. Ex utroque igitur loco corrogatos accipio homines abjectos, ignobiles, Nævij amicitia dignos. Sed fefellit interpretem, quod ſtatim ſubjicitur. *Tabula maxima ſignis hominum nobilium conſignantur:* quod cum illudens Cicero dixiſſet, ipſe, ut vere ac ſerio dictum, accepit. Nam quod opinionis ſuæ confirmandæ cauſa citat locum ex libro tertio Accuſationis, ubi ita legitur; *Albam Aemilium ſedentem in faucibus macelli loqui palam, viciſſe Verrem:* miror ſi eum, quòd Aemilius vocaretur, aliquem eſſe è numero nobilium exiſtimavit: cum paulo poſt ita de eo loquatur Cicero. *Albam habebo judicem eũ hominem, qui ſe ipſe ſcurram improbiſſimum exiſtimari vult, qui à ſcurris potius ſemper gladiator quàm ſcurra appellatus ſit.* Sponſionem autem illam de qua Cicero, ut nova & iniqua conqueritur, ita fuiſſe conceptam puto: *Ni bona ſua ex edicto poſſeſſa non eſſent:* quomodo & Budæus legit, hoc modo, *Si bona tua ex edicto poſſeſſa eſſent.* nam ex hac poſteriore formula, ne-

ceſſe

ceſſe habuiſſet Nævius probare, bona Quintij ex edicto poſſeſſa eſſe: at ex illa onus probandi tralatum eſt in Quintium. ideoq; priore loco eum dicere oportuit: de quo non injuria Cicero conqueri videtur. Quod autem citat interpres locum quendam è libro ultimo in Verrem, ubi de ſponſione Servilij agitur, alio loco docebo, quã longe ab illius ſententia aberrarit. Ex eadem oratione. *Quum in altera re cauſa nihil eſſet, quin ſecus judicaret ipſe de ſe.* Liber vetus, *ſequius*: cui voci librarij videntur aliquando inimici fuiſſe: ita pertinaciter conjurarant ad eam ex omnibus libris oblitterandam. Ex eadem. *Ita ne eſt? quod viri optimi faciunt, ſi qui ſuos propinquos,* & cetera. At in eodem vetere libro multo melius. *Ita ne? Quod viri optimi faciunt, ij qui ſuos propinquos ac neceſſarios claros & honeſtos eſſe atq; haberi volunt, id Sex. Nævius non faceret?* Quomodo ſi legas, tollitur omnis illa in qua interpres fruſtra luctatur, difficultas. Ex eadem. *Si debuiſſet Sexte, petiſſes ſtatim; ſi non ſtatim, paulo quidem poſt: ſi non paulo, at aliquando.* Aliquanto melius eſt, quod in eodem libro legitur, *Aliquanto.* Multa prætereo, quod jam ab alijs notata

ſunt. Ex eadem. *Ego pro te nunc hoc conſulo, poſt tempus, in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, conſulere oblitus es.* Lego, *Hos*, & *Quos*, & ita legendum, manifeſto oſtendunt ea, quæ ſtatim ſequuntur. Sed interjungamus ipſi, ut & qui hæc legent, interquieſcant.

Elegans Ciceronis, Tuſculana ſecunda, locus illuſtratus.

CAP. XX.

CIcero libro ſecundo Tuſculanarum, cum multis veriſq; laudibus Philoſophiam ornaſſet, acerbeq; exagitaſſet Philoſophos quoſdam, qui cum optima inſtituendæ vitæ præcepta alijs traderent, ipſi tamen turpiſſime ac flagitioſiſſime vivebant: eum quicum loquitur, facit hoc ipſo quaſi argumento utentem adverſus Philoſophiam, ut oſtendat eam non tantas utilitates adferre, quantas diceretur. Cui reſpondens ipſe, ait id hominum vitio evenire. ut enim quamvis bona ſemina non in omnibus agris idem efficiunt; ita neq; præcepta, quamlibet bona, in quibuſlibet animis. Hoc autem ita explicat. *Nam ut agri non omnes frugiferi ſunt, qui coluntur: falſumq;*

ſumq́ illud ac improbe,

Et ſi in ſegetem ſunt deteriorem data
Fruges, tamen ipſæ ſuapte natura enitent:
Sic animi non omnes culti fructum ferunt.

Sed latere hic aliquid vitij, primum oſtendit prior verſus, qui vix ſatis numeris ſuis conſtat: niſi aut ultima vocalis in Etſi non elidatur: aut ita legamus,

Et ſi ſegetem ſunt in deteriorem data:

Quomodo olim, auctore me, edidit Manutius, & poſt eum alij. Sed poſtea ipſi mihi diligentius cogitanti, viſa eſt mutatio illa vitium occultaſſe potius quam ſuſtuliſſe. Neque enim ſatis cohærent hæc, *Falſum & improbe.* Itaque alij ediderunt, *Falſoq́ illud & improbe.* Ego autem falſam quidem eſſe ſententiam illam video, improbitatis nullam in ea ſignificationem reperire poſſum. In vetere libro, quem habeo ita legitur, *Falſumq́ illud at improba.* ex qua depravata ſcriptura conjecturam feci, ita legendum eſſe: *Falſumq́ illud Attij,*

Proba & ſi in ſegetem ſunt deteriorem data
Fruges, tamen ipſæ ſuapte natura enitent.

Vt Cicero & poëtam nominaverit, qui id dixerat: & præcepta Philoſophiæ, non ſimpliciter cum ſeminibus, ſed cum probis & lectis ſeminibus compararit.

M. ANTONII MVRETI VARIARVM LECTIONVM

LIBER XVII.

Recte ne inſcripti libri M. Tullij de Finibus bonorum & malorum diſputatum.

CAP. I.

QVæſitum eſt, cur Cicero pulcherrimos libros, in quibus varias veterum Philoſophorum de ſummo bono ſententias excutit, inſcripſiſſet, *De finibus bonorum & malorum.* Ac facile quidem illos abſolvimus, qui Cælij Calcagnini errorem ſecuti, melius eos *De fine*, quam *De finibus* inſcribi potuiſſe cenſebant. Cũ enim variæ Philoſophorum diſciplinæ, varios fines facerent, & de ijs ipſe diſputare inſtituiſſet, recte libros ſuos *de finibus*, potius quam *De fine* nominavit. In illo pluſculum laboris fuit, cur non ſolum *bonorum fines* dixiſſet, ſed etiam *malorum*. Nam nomen quidem ipſum *finis* ſumpſerunt Philo-

ſophi

ſophi ab illo omnis elegantioris doctrinæ fonte Homero.

Οὐ γὰρ ἔγωγέ τί φημι τέλος χαριέστερον εἶναι·

Sed tamen nunquam dixerunt τέλος κακῶν: Ac ne videtur quidem dici poſſe. Etenim τὸ τέλος τελειοῖ Malum autem non perficit. Itaque mors vocatur τέλος, κατὰ μεταφοράν. & cum furem, aut ſycophantam τέλειον dicimus, improprie loquimur: non ſecus, quam cum *bonum furem*, aut *bonum ſycophantam* dicimus. Auctor & fundus huic rei Ariſtoteles libro quarto τῶν μετὰ τὰ φυσικά. qui etiam ſecundo Phyſicorum irridet poetam quendam, qui ita dixerat,

Ἔχει τελευτὴν, ἧσπερ οὕνεκ' ἐγίνετο.

Non enim quodlibet extremum *finis* vocatur, ſed quod optimum. quod ille ita exprimit. βούλεται γὰρ οὐ πᾶν εἶναι τὸ ἔσχατον, τέλος, ἀλλὰ τὸ βέλτιστον. Quæ verba ideo referre & interpretari placuit, quod à quibuſdam interpretibus peſſime accepta ſunt. Item τέλος, & τὸ οὗ ἕνεκα, idem ſunt. At *malum* nullo modo poteſt, ut finis, cuiquam propoſitum eſſe. *Bonum* enim expetunt omnia. Neque ullus, quamvis malus, quidquam ipſius mali cauſa facit. Voluntas enim nunquam fertur ad malum, quatenus malum eſt. At fortaſſe

dicat

dicat aliquis, *finem malorum* dici, non quę ſpectent, & quo referantur mala omnia, ſed id quo nihil peius ſit. Quid, quod ne id quidem fieri poteſt? Quodcunque enim malum propoſueris, id, addito alio, peius & deterius fiet: neque quiſquam unquam malum ullum tantum nominabit, (de ijs malis loquor, quæ homini in vita accidere poſſunt) ut non eo peius aliud reperiatur. Et recte Pythagorici dicebant, bonum finitum eſſe, malum infinitum. Recto nihil rectius. at perverſo & depravato, ſemper aliquid contortius reperiri poteſt. Niſi forte malum unum tantum dixeris: ut Stoici, cũ ſolum vitium in malis habendum docerẽt: qui & vitia ipſa, & peccata paria eſſe dicebant. Sed tunc inepte dixeris *ſummum malum, aut maximum malum, aut finem malorum.* Nam hæc, niſi in comparatione, non dicuntur. Comparatio autem non niſi inter plura. Et inter paria nihil ſummum, aut maximum eſt. An ut felicitas bonorum omnium cumulus, ita *finis malorum* erit omnium malorum cumulata complexio? At non poteſt. Nam bona quidem conſpirare poſſunt, mala non poſſunt. Quia bonum σωστικὸν eſt & ſui, & eius in quo eſt. Ma-

lum φθαρτικὸν & aliorum & ſui. Itaq; omnes virtutes in uno aliquo eſſe, nihil prohibet. Immo vero qui perfecte habet unam, omnes habeat neceſſe eſt. Neque ceteræ ſine prudentia ſunt: neque abſoluta prudentia ſine ceteris. Longe aliud in vitijs, quibus maior inter ſe, quam cum virtute pugna eſt. His adductus, facile in eam ſententiam prolaberer, ut dicerem, inſcriptionem librorum eſſe *De finibus*, aut certe *De finibus bonorum*, niſi me Ciceronis ipſius revocaret auctoritas : cuius hæc verba ſunt ex libro ſecundo de Divinatione. *Cumq; fundamentum eſſet Philoſophiæ poſitum in finibus bonorum & malorum, perpurgatus eſt is locus a nobis, quinque libris: ut quid a quoq;, & quid contra quemq; philoſophum diceretur, intelligi poſſet.* Poſitum ſit igitur, veram eſſe inſcriptionem, *De finibus bonorum, & malorum :* Finem autem malorum dici, id quod tale eſt, ut χωρὶς ὂν deterius ſit alio quolibet per ſe ſumpto : aut etiam alijs omnibus coacervatis: dummodo hoc unum non ſit in illo acervo. Aliter accipi poſſe, nullo prorſus modo exiſtimo.

Epithe-

Epithetorum in poetica uſus. Mater Leonum Africa. Horatius illuſtratus.

CAP. II.

OMnia ornamenta, omnemq; quaſi mundum Latinæ poëſeos à Græcis acceptum eſſe, nemo jam neſcit, niſi qui ea quoq;, quæ nota ſunt omnibus, neſcit. Cum autem ut cœlum ſtellis, ita poeſis concinnis præcipue & ſuo loco poſitis epithetis illuminetur; multa, quibus Horatius utitur, unde petita eſſent, alias indicavi. Nunc unum etiam indicabo in Ode ad Ariſtium Fuſcum; ubi de lupo, qui ſibi in ſilva Sabina occurrerat, ita canit.

Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit æſculetis,
Nec Iubæ tellus generat, Leonum
Arida nutrix.

Quod enim Mauritaniam *nutricem Leonũ* vocat, Homericum eſt: qui poeta ſæpe vocat Idam μητέρα θηρῶν id eſt, matrem Leonũ. Θηρὸς enim nomen, quanquam aliarũ quoque ferarum commune eſt, proprie tamen de *Leone* dici, notat Galenus. Vt mirum nõ ſit, cum Ida tam multos Leones habeat, cur

cis potiſſimum ad curſum Phrygia mater utatur. Sic idem poeta Thracen vocat μητέρα μήλων id eſt, *pecudum matrem*. Sic alias docui à Tibullo noctem *matrem ſiderum* dici, quæ ab Euripide, *ſiderum nutrix* diceretur. Sic Olympiam Pindarus, *matrem certaminum*, in quibus victores aureis coronis donarentur; Sic Syracuſas *equorum bellicorum nutrices* vocavit. Neque pigebit appingere, locum illum ex ode prima libri quarti,

--- Lyraq; & Berecynthia
Delectabere tibia
Miſtis carminibus, non ſine fiſtula.

imitatum eſſe ex tertia Ode Olympiorum, unde hæc ſunt:

Φόρμιγγά τε ποικιλόγαρυν
Καὶ βοὰν αὐλῶν, ἐπέων τε θέσιν
Αινησιδάμου
Παιδὶ συμμίξαι πρεπόντως.

Atque id genus ſymphoniæ, quo hodie quoque ſæpe utimur σύμψαλμα Græco vocabulo nuncupatur. Vereor ne dicar nimis diſſimilia copulare: ſed tamen quando de epithetis è Græco fonte ductis agere cœperam, dicam quod nunc in mentem venit epithetum quo ſummus Latinorum poetarum afficit undam inferorum, cum eam

irreme-

irremeabilem vocavit, ipſum quoque à Græcis fluxiſſe. Sic enim & Theocritus.

Αγγείλειεν ἐμοί τις ἀνέξοδον εἰς ἀχέροντα.

& hanc unam vocem Catullus verſu integro expreſſit,

Illuc, unde negant redire quemquam.

Avaritia, & ambitio rerumpubl. peſtes. Salluſtij ſuper ea re locus Catilinarij caſtigatus.

CAP. III.

SApienter Salluſtius malorum omniũ, quibus reſp. Romana conflictata eſt, duos quaſi fontes fuiſſe ſcribit, ambitionem, & avaritiam. Sunt enim duæ illæ civitatum præcipuæ peſtes: cum cives inter ſe committant, tollantq; concordiam. qua civitatum ſalus continetur. Idem autẽ ante illum dixerat graviſſimus ſcriptor Thucydides his verbis πάντων δὲ αὐτῶν ἡ ἀρχὴ διὰ πλεονεξίαν ἢ φιλοτιμίαν. Ariſtoteles quoque in Politicis, maximas & pernicioſiſſimas contentiones ex honoris, aut pecuniæ ſtudio, ait exiſtere, Διὰ κέρδος inquit, καὶ διὰ τιμὴν παροξύνονται πρὸς ἀλλήλους. citatur & verſiculus a Græcis, Theognidis an Solonis, qui. eandem

eandem ſententiam complectitur, qua ibi utitur Salluſtius, cùm ait avaritiam omnia venalia habere. Eſt autem hic,

Πιπράσκει δ᾽ ὁ κακὸς πάντα πρὸς ἀργύριον.

Sapiens autem ille Hebræus ait avari etiam animam ipſam eſſe venalẽ. Φιλαργύρου, inquit, οὐδὲν ἀνομώτερον. οὗτος γὰρ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔκπρακτον ποιεῖ. Sed antequam manum de tabula tollam, libet conſiderare locum ex illa ſcelerata ac peſtifera oratione, qua Catilina ſuos ad conjurandum cohortatur; in quo latere mendi aliquid ſentio. Verba illius hæc ſunt: *Nam poſtquam reſp. in paucorum potentium jus atque ditionem conceſſit, ſemper illis reges, tetrarchæ vectigales eſſe: populi nationes ſtipendia pendere: ceteri omnes ſtrenui, boni, nobiles atque ignobiles vulgus fuimus.* Non probo illud *nobiles atque ignobiles.* Ornare enim ſuos volebat, non deprimere. & hoc ipſum illos urebat, quod homines novi & ignobiles ad gubernacula civitatis admoti eſſent: cum ipſi qui maxima ex parte nobiles erant, jacerent. Proponam ſcripturam vetuſti libri, quem habeo, quam plane veram eſſe exiſtimo. *Nam poſtquam reſp. in paucorum potentiam, jus, dominationemq; conceſſit, ſemper illis*

reges, tetrarchæ vectigales eſſe: populi, nationes ſtipendia pendere: ceteri omnes ſtrenui, boni, factioſi, gnobiles, vulgus fuimus. Factioſos olim dictos eſſe, impigros & aptos ad res gerendas quos Græci δραστηρίους vocant, notum eſt. Itaque opponuntur *inertibus*. Plautus. *Lingua factioſi, inertes opera. Gnobiles* autem pro *nobilibus* antiquo more dixit Salluſtius. Sic *gnarigare* dicebant, pro *narrare*: ſic *gnatos, gnavos, gnaros, gnotos*, & ſimilia. Sic in XII. tabulis: *Ante meridiem cauſam gnoſcito.*

Plenus auferendi caſui ſæpe Cicero adjunxit, contra atque Victorio placuit.

CAP. IV.

QViddam valde minutum, ac puſillum notavit Victorius, capite XVII. Libri XXVI. variarum lectionum: Ciceronem ſemper, cum poteſt, conjungere nomen *Plenus* cum patrio generandique caſu: hæc enim ipſius verba ſunt, nunquam autem cum ſexto, niſi neceſſitate quadam coactum: cum tamen hac altera conſtructione, & Varro, & Cæſar utantur. Profert

Profert autem locum unum ex Accuſatione, ubi Cicero ab illa ſua conſuetudine receſſit, ita ſcribens. *Verres ornamentis fanorum, atq; oppidorum habeat plenam domum.* Sed eum excuſat, quod inſuavis futura erat oratio, ſi dixiſſet *ornamentorum*, propter duas contiguas voces eodem modo deſinentes. Ego aliam cauſam adfero, quod ſi dixiſſet *ornamentorum*, videri poterat dicere, tribus generibus rerum plenam eſſe Verris domum, ornamentis, fanis, & oppidis. Nam ſi nihil aliud obſtabat Ciceroni, quam quod ait Victorius, ne illam conſuetudinem ſuam retineret, poterat pro *plenam* dicere *refertam*. Sed non ſolent politi, & eruditi ſcriptores ea nomina quorum unum ex alio pendet, uno & eodem caſu genere ac numero ponere: quod ea res ambiguam, obſcuram, inſvavem orationem facit. Itaque *ornamenta fanorum* recte dixeris: ſin cum illud dicere velles, magnam fuiſſe multudinem eorum illorum, qui fanorum ornamenta expectarent, dixeris, magnam fuiſſe multitudinem ſpectatorum ornamentorum fanorum: neſcire te loqui etiam pueri dicent. Atque hoc eſt, quod rhetores monent, caſibus, generibus, &

numeris, diſtingui debere orationem. Quod ut magis intelligatur, removeamus alteram ex illis duabus vocibus: ut ſit *ornamentorum fanorum plenam domum*; æque inepta erit oratio. Non igitur quod tres voces eodem modo terminarentur, eo ita loqui Cicero noluit: ſed propter eam, quã modo expoſui, cauſam. ea enim ſublata; conjunctio non trium modo, ſed & plurium ſimiliter deſinentium vocum, vitij nihil habitura eſt. Cicero in Miloniana. *Scutorum, gladiorum, frenorum, ſparorum, pilorumq; etiam multitudo deprehendi poſſe indicabatur.* Vides, quam illa ſimiliter deſinentia non fugiat? Addit homo eruditiſſimus, ſed certe interdum minus accuratus, quam par erat, inveniſſe ſe etiam alterum locum in Ciceronis ſcriptis, in quo ille a conſuetudine ſua diſceſſerit, neque ſe tantæ conſilij mutationis cauſam adferre poſſe; niſi aliquis putet id natum ab animi perturbatione magna, qua tunc premebatur. Eſſe enim in tertio libro Epiſtolarum ad Atticum, quas ſcripſit, cum patria expulſus foret: Illic igitur ita ſcripſiſſe. *Ex tuis litteris plenus ſum expectatione de Pompeio, quidnam de nobis velit, aut oſtendat.* Quid non

in animis hominum efficit doloris acerbitas? Ita perturbatus erat Cicero, quod patriæ, quod uxoris, quod liberorum aſpectu careret; ut, cum conſilium cepiſſet nominis plenus nunquam niſi urgente neceſſitate, cum ſexto caſu conjungendi, in tanta re imprudens conſilium mutaverit, & non *expectationis*, ſed *expectatione plenum* eſſe ſe ſcripſerit. Sed tamen hoc patrono effugiet quoquo modo inconſtantiæ notam. At hoc quomodo excuſabimus, quod ſcriptum eſt in oratione pro Sextio? *Otioſa vita, conferta & plena voluptatibus.* Quod hoc ex libro tertio de Finibus? *Eo beatior quiſque, quo ſit corporis aut externis bonis plenior.* Quid alia ejuſdem generis multa? Cogitationem hanc ſuſcipiat alius. Nam mihi quidem nihil occurrit, quo tantam conſilij mutationem excuſare poſſe videar.

Ciceronis pro Rabirio Poſtumo oratio, ex veteribus libris duobus, locis aliquot emendata.

CAP. V.

PErcurram, animi cauſa, orationem Ciceronis pro C. Rabirio Curiano Po-

 ſtumo,

ſtumo, in qua multa notaveram abhinc annos prope viginti, ex duobus veteribus libris; quorum unum mihi commodato dederat Alexander Glorierius, tunc auditor meus, nunc vir clariſſimus, quique ſibi, univerſa civitate plaudente, ad altiores dignitatis gradus viam virtute quotidie munit; alterum donaverat homo eruditus, idemque antiquæ probitatis ac fidei Hercules Ciofanus. Sed cum eorum pleraque poſtea etiam Lambinus notaverit, inſpiciam eodem tempore notas ipſius: & quæ ab eo animadverſa erunt prætermittens, ſi quid aut ipſius diligentiam fugerit, aut aliter in illis, quos dixi, libris ſcriptum fuerit, adnotabo. Statim igitur in ipſo principio ita vulgo legitur, *Si quis eſt judices, qui C. Rabirium, quod ſuæ fortunæ fundatas præſertim, atque optime conſtitutas opes poteſtati regiæ libidiniq; commiſerit, reprehendendum putet.* At in eorum librorum utroque. *Quod ſuas fortunas, fundatas præſertim atque optime conſtitutas poteſtati regiæ*, & cetera. Neque mihi dubium eſt, quin hæc ſcriptura verior ſit. Certe enim, *Opes fortunæ ſuæ* Latine dici non puto. Quod autem *Curtius* fuiſſe dicitur huius Rabirij pater, recte in

vete-

veteribus libris legitur *Curius*: quod cum a Lambino quoque ita emendatum ſit, prætermiſiſſem, niſi eum, incogitantia quadam in eundem errorem denuo provolutum viderem. Nam qui recte aliquot locis Curium ſcripſiſſet, immemor ſui, in extremo, ubi rectiſſime legitur, *Tune es Curij filius*, mutat, neque precario, ſed plane directis verbis imperat, ut legatur *Curtij*. Vix illud notandum puto, quod in illo, *Quamvis patrem ſuum nunquam viderat* ab utroque libro abeſt vox *Suum*. Sed certe multo melius in Glorieriano *Multas partes habuit publicorum*, quam ut vulgo *publicanorum*. In eodem etiam corrupte *Cuius reditum conſulicum datum*: unde conjicio legendum, *Conſuli commendatum*. In libro autem Ciofani illud præclare: *Sunt lites æſtimatæ A Gabinio. nec prædes dati: nec ex eius bonis quanta ſumma litium fuit, ſervari poteſt*. quæ plane incorrupta eſt illius loci ſcriptura. Illud quoque in utroque recte legituri quod in omnibus divulgatis depravatum eſt. *Si eſt hoc novum in lege Iulia, ſicuti multa ſunt ſeverius ſcripta quam in antiquis legibus, & ſanctius, inducatur ſane etiam conſuetudo huius generis judiciorum nova.*

Quæ autem ſubjiciam, & in vulgatis libris, & in veteribus corrupta ſunt. Vtrorumque ſcripturam proponam: tum, quid mihi videatur, aperiam. Lambinus igitur ita edidit. *Illo,* inquit, *capite, quod erat in Poſtumum, quod in Gabinium judex eſſes, nihil Gabinio datum, cum in eum lites æſtimarentur.* Quibus ex verbis non meliorem ſententiam extruderit quiſquam quam ex febricitantium ſomnijs. Libri veteres hoc modo, *Illo, inquit, capite, quod in poſterum.* Puto verba illa. QVOD IN POSTERVM, eſſe principium eius capitis ex lege Iulia, quo accuſator Poſtumum teneri dicebat: & propterea grandiuſculis, ut fit, litteris ſcribi oportere. Sequitur in eiſdem libris. *Quom in Gabinium judex eſſes, nihil Rabirio datum nihilque ei lites æſtimarentur.* Puto legendum. *Quom in Gabinium judex eſſes, nihil de Rabirio auditum: nihil qvom ei lites æſtimarentur.* Et ſpero, aſſenſuros mihi eos, qui totum locum attente conſiderarint. Omitto quædam puſilla: cuius generis hoc eſt, quod in eis ita legas. *Neque ſolum hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, ſed etiam nefarium eſſe arbitrabantur: ac tamen* & cetera. At non illud omittendum,

quod

quod in eorum uno legitur. *Quare aut judici mihi non eſſe liceat, aut legem Senatoriam non timere.* Prorſus enim abſurdum videtur, quod in vulgatis omnibus legitur, *Aut legem lege Senatoria non timere.* Eſt & hoc ita perſcriptum in veteribus. *Non patitur mea met iam fides.* unde deleo litteram T. ut ſit, *Non patitur mea me iam fides.* Equidem, ut verum fatear, muſcas mihi captare videor, cum hæc tam minuta conſector. Sed tamen cum ſemel cœperim, perſequar uſque ad extremum. quanquam enim genus hoc ſcriptionis, & ſcribenti moleſtum eſt, &, ut opinor, legenti: ſcio tamen in purgandis veterum ſcriptis operam bene & utiliter collocari. Alias igitur oblectationis aliquid dabimus. Nunc vincat utilitas. Haud ita multo poſt, in uno ex eis libris ita legitur. *Quid vociferabere? Decem millia talentum Gabinio eſſe permiſſa, Hui. videlicet puer blandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu vis, avariſſimum exoraret, HS bis millies, & quadringenties ne magnopere contemneret.* Hoc ego, ne quid diſſimilem, verius & ſincerius puto. ut & hoc, quod ſequitur. *Et quidem in cuſtodia fuit etiam regia: & vita ei ablata pæne*

eſt. Et ſtatim, *Quæ neceſſitas coegit perferre: pertulit.* Aliquanto autem inferius. *Nec vero id homini tum quiſquam, ſed tempori adſignandum putavit.* Et paulo poſt. *Nam & ventum eſt Alexandream iudices, hæc una ratio*; & quæ ſequuntur. Sunt & aliæ quædam in ijs, quæ ſequuntur, varietates, ſed non magni momenti. Cetera prorſus cum Lambini editione conſentiunt.

Lycurgi orationis locus emendatus & auctus.

CAP. VI.

VT Euripides intereſſe ait, non tantum quid dicatur, ſed etiam a quo dicatur: quod a perſona dicentis multum ijs, quæ dicuntur vel accedit auctoritatis, vel decedit: ita non tantum quid dicatur, refert, verum etiam quo modo dicatur. Eadem enim ſententia alio, atque alio verborum genere elata, modo jacet ac languet, modo attollitur, & audientium mentes admiratione perfundit. Declarant id vel maxime poetæ, qui cum interdum vulgares, & e medio petitas ſententias proferant, quia tamen eas & numeris vinciunt, & figuris illuminant, ſeque ab uſitata lo-

quen-

quendi conſuetudine abducunt; quia grandius & ſublimius dicunt, grandiora etiam, & ſublimiora dicere exiſtimantur. Non aliter in veſtitu ac cultu corporis accidere videmus, ut principibus, ac magiſtratibus ex eo dignitatis aliquid accedere videatur. Neque non quod dixi poetis evenire, idem etiam oratoribus evenit, ut ſi quis eorum verba immutet, quamvis eandem ſententiam retineat, multum tamen eis & dignitatis, & vehementiæ detrahat. Vt contigit acri ſane & pleno ſpirituum oratori Lycurgo, qui cum in pulcherrima oratione adverſus Leocratem multa de virorum fortium, qui mortem pro patria oppetierant, laude dicturus eſſet, ne nimis à re propoſita digredi videretur, ita ſibi viam ad eam diſputationem præmunijt, ut diceret, duabus de cauſis libenter audiendam eſſe virorum fortium commendationem. Nam & ex contentione, inquit, magis intelligitur eorum, qui ab illis degenerant, ignavia: & juſtum eſt, laudem, quæ ſola viris fortibus præmium periculorum eſt, eis non denegari, qui animas ipſi ſuas in publicis certaminibus civitatis, pro ſalute communi, profuderunt. Verba autem, quibus hanc ſen-

tentiam complectitur, hæc ſunt. αἱ γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν εὐλογίαι τὸν ἔλεγχον σαφῆ καὶ τὰ τῶν τἀναντία ἐπιτηδευόντων ποιοῦσιν. Sed a libris excuſis abeſt vox ἀνδρῶν, quæ tamen & ſonum & granditatem addit orationi. At hoc leve eſt, præut quod ſequitur. ἔτι δὲ καὶ δίκαιον, τὸν ἔπαινον, ὃς μόνος ἆθλον τῶν κινδύνων τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἐστὶ, τοῦτον, ἐπειδὴ κἀκεῖνοι εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀνήλωσαν, ἐν τοῖς δημοσίοις καὶ κοινοῖς ἀγῶσι πόλεως, μὴ παραλιπεῖν. In libris, qui uſque in hunc diem editi ſunt omnibus, ita legitur. ἐπειδὴ κἀκεῖνοι εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως ἐτελεύτησαν. quomodo ſententiam quidem eandem manere, ſed de pulchritudine ac vehementia orationis plurimum detrahi, nemo non videt.

Antiphontis Rhamnuſij oratio correcta.

CAP. VII.

ANtiquiſſimi rhetoris Antiphontis Rhamnuſij, quo Thucydides magiſtro uſus dicitur, quiq; ob inſignem ſuaviloquentiam Neſtor vocitatus eſt, oratiunculæ aliquot extant lectu jucundæ, ut in quibus primos rudis adhuc, & inchoatæ eloquentiæ conatus licet agnoſcere. In omni

omni autem re jucundiſſimum eſt principia ipſa, & progreſſus videre. Nam & qui herbarum, ac ſtirpium naturas curioſe inquirunt, ſatis ſe ſtudio ſuo feciſſe non putant, niſi eas & ex terræ gremio primulum erumpentes & pubeſcentes, ac ſuccreſcentes, & florentes denique ac vigentes, poſtremo etiam areſcentes ac decidentes cõtemplati fuerint. Quod ſi quis tam perſpicacibus oculis uteretur, ut ipſius naturæ unumquidq; procudentis, & ad juſtam magnitudinem paulatim perducentis artificium ſpectare poſſet, ac tum quomodo quidque mutaretur, tum quantum quoq; momento accreſceret, intueri, nemo reperiretur, qui non illius ſpectaculi ſuavitati vel inemori vellet. Sed ut ad Antiphontem, cuius cauſa hic ſermo inſtitutus eſt, redeam, in perparva oratione, qua homo adoleſcens, qui ſenem in certatione pugno interfeciſſe arguebatur, crimen illud a ſe repellens inducitur, duæ maculæ hæſerunt, quas tollere haud ab re fuerit. Primum ergo ubi legitur: ἀλλ᾽ ὁ νόμος εἴργων μήτε ἀδίκως ἀποκτείνειν, ἔνοχον τοῦ φόνου τοῖς ἐπιτιμίοις ἀποφαίνει σε· manifeſto conſtat duas voces omiſſas: legendumq;, μήτε δικαίως, μήτε ἀδίκως ἀποκτείνειν.

Paulo

Paulo autem infra eum locum, hoc quoq; ita emendandum eſt. εἰ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν πληγῶν ὁ ἀνὴρ παραχρῆμα ἀπέθανεν, ὑπ᾽ ἐμοῦ μὲν, δικαίως δ᾽ αὖ ἐτεθνήκει. νῦν δὲ πολλαῖς ἡμέραις ὕστερον· & quæ ſequuntur. Illa autem omnia, οὐ γὰρ ταῦτα, ἀλλὰ μείζονα καὶ πλείονα δίκαιοι οἱ ἄρχοντες ἀντιπάσχειν εἰσίν, ex hoc quidem loco delenda ſunt: quæ cum paulo ſuperius recte ac loco ſuo poſita eſſent, ut tam exiguo intervallo denuo hic legantur, literariorum ſtupor effecit. Hæc non adnotarem; niſi eos quoque libros, qui merito omnium emendatiſſimi habentur, eodem ac ceteros modo depravatos viderem.

Peregrinatio ſit ne utilis quæſitum: & liceat ne laudare aliud, aliud ſequi.

CAP. VIII.

PEregrinatio ad tempus, homini præſertim adoleſcenti, neque injucunda, neque inutilis eſt. nam & novitas, ac varietas mirificam oblectationem habet: & qui mores multarum gentium novit, magnum ſibi ad prudentiam inſtrumentum comparavit. Sed plærique juvenum

hodie, qui longinqua itinera ſuſcipiunt, multasq; regiones perluſtrant, id ſibi fere unum ſtudio habent, ut quo quæque urbs loco ſita ſit, cuius generis ædificia habeat, quæ in quaque ſit mercium, ceterarumque rerum ad explendas cupiditates accommodatarum copia, cum domum redierint, narrare æqualibus poſſint: quibus legibus, atque inſtitutis temperata ſit, quibus magiſtratibus utatur, quomodo ea quæ ad ſe conſervandam utilia ſunt, perſequatur, declinetq; contraria; horum omnium ne cogitationem quidem ſuſcipiunt ullam. Et tamen nihil prodeſt, multa loca vidiſſe, niſi harum rerum notitiam adjunxeris. Præclareq; de Vlyſſe Homerus.

Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω.

Vrbes, inquit, *multorum hominum vidit, ingenia naturasq; cognovit.* Quæ re ipſa diſtincta ſunt, ea diſtinxit etiam verbis. Negligentius Horatius.

Qui mores hominum multorum vidit &
urbes.

Vrbes etiam a prætereunte videri poſſunt: mores cognoſci, niſi adhibita cura & ſtudio, non poſſunt. Solon, Pythagoras, Plato, alijq; olim magni ac præſtantes viri, eo

conſilio

conſilio peregrinati ſunt, ut quam maximam ſibi talium rerum ſupellectilem compararent. Quanquam enim ut in aliena domo, ſic in aliena rep. negant curioſum eſſe oportere; hæc tamen, quam dico, curioſitas, & privatim ſemper, & publice utilis fuit. Aliam quandam rationem ſecutus eſt Plato, qui huius generis peregrinationes, neque, niſi magiſtratus permiſſu, neq;, niſi a quinquageſimo uſque ad ſexageſimum ætatis annum ſuſcipi voluit: quod probarem & ipſe, ſi qua uſquam civitas, qualem ipſe deſcribit, reperiretur. Nam quod ille verebatur, ne alienigenarum hominum multitudine in provinciam aliquam confluente ibiq; ſedes figente, & adoleſcentibus, quorum improvida ætas ad libidinem plærumque quam ad virtutem, pronior eſt, extra patrios fines vagantibus, externa potius vitia importarentur, quam domeſtica tollerentur: hunc metum ipſius non vanum fuiſſe, ſatis declarant eæ gentes, quæ, cúm multa ſæcula floruiſſent, nunc in exitium ſuum verſæ, peregrinis potius moribus laborant, quam ſuis. Sed, ut me ad propoſitum referam, cum & utilis & jucunda ſit bene inſtituta peregrinatio: tranquillam

tamen

tamen & quietam vitam amantibus, domi vivere jucundiſſimum eſt. οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος, dixiſſe ait teſtudinem Aeſopus. Quid ſenex ille, an corporis oculis captus, neſcio, mentis certe oculo Lynceus?

Οἴκοι βέλτερον εἶναι, ἐπεὶ βλαβερὸν τὸ θύρηφι.

Vbique enim ut vafer quidem & improbus, ſed politus & urbanus ſcriptor ait Lucianus, δυσκαταφρόνητον πρᾶγμα ὁ ξένος. Itaque in illa aurea ætate, ſi qua poëtis fides, nemo peregrinabatur,

Nullaq; mortales præter ſua littora norant.

Equidem afficior intimis ſenſibus; cum illud Claudiani poëmation lego, quo Senex ille Veronenſis deſcribitur, qui nunquam è patrijs finibus exceſſerat: de quo vere & eleganter idem poeta:

Erret & extremos alter ſcrutetur Iberos,
Plus habet hic vitæ: plus habet ille viæ.

præclareque Horatius:

Romæ laudetur Chios, et Samos, & Rhodos abſens.

Sed, ut aliud ex alio; quid eſt, quod longinquas ſive urbes, ſive inſulas, laudari jubet, adire vetat? Certe enim hoc dicit. Laudato peregrinationes; ſed ipſe te domi contineto. An aliud laudare jubemur, aliud ſe-

qui? At aliud in ore, aliud in pectore habere turpiſſimum eſt. Et tamen multa talia ſunt, poëtarum: ut illud Heſiodi, laudandam eſſe parvam navim: ſed merces in magnam imponendas. & hoc Virgilij,

---- *Laudato ingentia rura:*

Exiguum colito.

Et hodie in Italia uſitatum eſt ſimile proverbium agricolarum: Laudandos montes: ſed à planitie non recedendum. Capitale in eodem genere illud Sophoclis: laudandam juſtitiam: ſed hærendum lucro:

τὸ μὲν

Δίκαι' ἐπαίνει, τοῦ δὲ κερδαίνειν ἔχου.

a quo præcepto etiam improbiſſimi, verbo, re & factis, ne ij quidem, qui boni viri habentur, omnes abhorrent. Nunquid igitur, ut aliam veſtem domeſticam habemus, aliam forenſem: ita alia alijs laudabimus, alia ipſi conſectabimur? An hoc potius ſignificant vetera illa poetica proverbia: cum ſæpe variæ, ac multiplices ſint hominum ſententiæ, ita ut eadem alij laudent, alij vituperent, gravesq; interdum inimicitiæ ex eiuſmodi diſſenſionibus oriantur: debere nos ſinere unumquemque judicio ſuo uti: & potius quam ullam dimicationem aut contentionem ſuſcipiamus, lau-

dare judicium ipſius: ſed tamen id quod optimum eſt, ſequi? Ita mihi quidem videtur. Et cetera quidem hoc ſenſu accipi queunt: Sophocleum illud non poteſt: neque alia ratione ſummum poetam defendi poſſe arbitror, quam ut dicamus eum habuiſſe rationem decori, & ſententiam protuliſſe convenientem ei perſonæ, quæ tum loquens judicaretur.

Ciceronis Divinatione in Verrem locutio contra Aſconij Pædiani ſententiam defenditur.

CAP. IX.

PRincipium divinationis in Verrem hodie in omnibus vulgatis libris depravate legitur hoc, *Si quis veſtrum judices, aut eorum qui adſunt, forte miratur, me, qui tot annos in cauſis judiciisq; publicis ita ſum verſatus, ut defenderim multos, læſerim neminem, ſubito nunc mutata voluntate ad accuſandum deſcendere: is ſi mei conſilij cauſam rationemq; cognoverit, una & id quod facio probabit, & in hac cauſa profecto neminem mihi eſſe præponendum actorem putabit.* Manavit autem error ab Aſconio

Pædiano, qui, cum in veteribus libris legeretur *Deſcenderim*, putavit, ſpeciem eſſe ſolœciſmi, niſi aut aliquid adderetur, aut pro *Deſcenderim, Deſcendere* legeretur: quomodo & quoſdam legere affirmat. Sed hoc ab Aſconio (quæ enim invidia eſt, vera proloqui?) incogitantius dictum eſt. Nulla enim hic neque umbra neque ſpecies ſolœciſmi eſt. Fefellit eum, quod putavit verbum *Miratur* abſolute poſitum eſſe: & illud *Me* conjungendum cum ijs, quæ ſequuntur. quod ſi eſſet, omnino legendum eſſet, *Deſcendere*. Sed non ita eſt. immo vero illud *Me*, conjungendum eſt cum verbo *Miratur*: quod ſi feceris, omnis illa falſa ſolœciſmi ſpecies ſomniorum in morem evaneſcet. Ita enim locutus eſt Cicero, ac ſi quis diceret. *Aſconium miror qui aliis in rebus tam accuratus fuerit, in hac tam pueriliter erraverit. Miror te, qui heri tantum biberis, hodie tam mane ſurrexeris. Miror te, qui ſemper antehac tibi præclare moderatus ſis, hodie continere te non potueris. Miror Ciceronem, qui ſemper uſque huc defenderit, nunc, ſubito mutata voluntate ad accuſandum deſcenderit.* Hoc ego non aliam ob cauſam notandum putavi, quam quod tam

multos

multos Aſconij auctoritate in eundem errorem pertractos eſſe mirabar.

Ciceronis e Lucullo lectio defenſa, de Herculis ſagittis ex Euripide.

CAP. X.

NOn abſimili modo conatus eſt homo eruditus, & hac ætate τῶν πρωτευόντων, locum Ciceronis e Lucullo mutare, qui tamen mutationis illius nihil indigebat, recteq; & emendate ſcriptus omnibus in libris circumferebatur hoc modo. *Quid apud Euripidem Hercules, quum, ut Euryſthei filios, ita ſuos configebat ſagittis, quum uxorem interimebat, quum conabatur etiam patrem*? Hinc enim cenſuit is quem dico, tollendam eſſe particulam *Ita*, motus ea ratione, quod Hercules apud Euripidem in ea fabula nuſquam Euryſthei filios confixiſſe dicatur, ſed ſuos: quos inſania correptus putabat eſſe Euryſthei filios: quod ut probet, quaſi valde dubium, adducit etiam Euripidis verſus. Atqui ὦ 'γαθὲ quod tu dicis, id ipſum Cicero dicit: tuque dum, ut corruptum, ita integrum & vitio carentem locum emendare conaris, oſten-

dis te aliud egiſſe, cum illa ſcriberes. Non enim hoc ſignificatur, confixos eſſe ab Hercule ut Euryſthei filios, ita etiam ſuos: ſed ita confixos ſuos, ut ſi Euryſthei, quod ille inſaniens putabat, filij fuiſſent. Equidem ſi quis hoc modo loquatur: Socrates capitis damnatus, ut mulſum, ita hilaris obduxit venenum: non ita accipiam, ut & mulſum & venenum a Socrate epotum putem: ſed eadem hilaritate obductum ab eo venenū, ac ſi mulſum fuiſſet. Sed ne optimi quidem jaculatores ſemper collimant.

Lyſiæ laudatio eorum qui Corinthijs opem ferentes occubuerunt, locis aliquot emendatior.

CAP. XI.

SI putarem fore ut optimi ſcriptores, Græci præſertim, qui ab optimis & accuratiſſimis typographis editi jam ſunt, vivo adhuc, & ſpirante me, denuo ederentur: nihil fortaſſis neceſſe haberem, quæ in eis depravata video, quomodo emendanda putem, in hos libros referre: ſatisq; haberem ea novas editiones adornantibus indicare. Sed cum & ætas me jam id

ſperare

ſperare prohibeat; & litterarum Græcarũ ſtudia, ſaltem in Italia: nam de alijs gentibus nihil affirmare poſſum: ita quotidie refrigeſcere videam, ut exiſtimem à nova præſtantium librorum editione librarios emptorum raritate deterritum iri: non puto me perperam facere ſi optimam quãque editionem cum ijs libris, quibus adoleſcens utebar, conferens, ubi quid a me notatum video quod & alicuius momenti, & ab eis tamen omiſſum ſit. communicandũ id cum ſtudioſis putem. Neque me illud movet, quod proſpicio, fore, ut huius generis ſcripta ſordeant ac negligantur, ſimul ac quis e ſingulis capitibus pauca quædam, quæ in hoc, aut illo nobili ſcriptore emendantur excerpſerit. non enim gloriæ ac nomini meo, ſed ſtudioſorum utilitatibus ſervio: quibus cum hi qualeſcunque libri mei utiles eſſe deſierint, dum ſemel profuerint, quominus in perpetuum abjiciantur, non recuſo. Interea cum veteres illos & ſapientiæ, & eloquentiæ laude ita floruiſſe videam, ut neque a me, neque a quoquam eorum, qui nunc ſunt, a me quidem certe minime omnium, quidquã ſcribatur quod vel κατ' ὄναρ ad illorum præſtantiam accedat;

malo ceteris, quoad poſſum, viam ad eos facilius intelligendos ſternere quam ſcribere quæ parum cauti, novitatis ſtudio allecti, illis omiſſis, legant. Vt enim dictum eſt a nobili poeta, *moribus ac viris antiquis rem Romanam ſtare*, ita libris & ſcriptoribus antiquis veram ac ſolidam eruditionem ſtare dicamus licet.

Vino qui utuntur vetere, ait quidam, *ſapientes puto.*
Et qui veteres ſpectant libenter fabulas.
Nam nunc novæ quæ prodeunt Comœdiæ.
Multo ſunt nequiores, quam nummi novi.

Id leviter inflexum ad omne prope genus librorum accommodari poteſt. Et tamen, quod mihi interdum riſum, interdum ſtomachum movet, obſcuri homunciones reperiuntur, qui nobiliſſimos quoſque ſcriptores, quoſque tanquam in cœlo, ut ita dicam, merita collocarunt, in ordinem cogere, & de eis adverſus tot ſæculorum ſententiam judicare audeant. Alius Homerũ damnat, alius in Virgilio multa reprehendit, alius præcepta Horatij de arte poetica irridet, alius Ovidium neſciſſe ait Latine loqui: quaſi nos hodie, quid ſit Latine loqui ſciamus: alius alia, quorum me pudet,

pigetq;

pigetq;. Miſeri, quanto melius facerent, ſi ad eos intelligendos, & ad virtutes eorum penitus cognoſcendas, &, quantum cuiuſque vires ferunt, imitandas ſtudium conferrent, quam nunc cum, canum Lunam allatrantium more, ad quos adſpirare non poſſunt, eorum famam lacerare contendunt. Neque negaverim, eſſe & in veteribus, quæ culpari poſſint: homines enim fuerunt: ſed ut in formoſis corporibus nævos notamus, non propterea totam formã deſpicimus: ſic & in illis, ſi qua non placent, modeſte notanda, non ipſos tribu movendos cenſeo. Modeſta judicia fero: impudentiam & arrogantiam non fero. ſed ſentio me longius provectum, quam propoſueram. Ac vereor interdum, ne noſtra hæc dicaci cuipiam videantur eſſe ex genere Macrocephalorum, quibus caput toto reliquo corpore longius eſſe dicitur: ſic enim & nobis procemium ſæpe longius eſt, quam cantilena. Sed ſuum cuique vitium. Senes interdum natura loquaciores ſumus. In hanc, qua modo uſus ſum, φλυαρίαν neſcio quo modo, incidi, cum conſtituiſſem emendare locos aliquot ex pulcherrima & ornatiſſima oratione Lyſiæ, qua eos lauda-

vit, qui Corinthijs opem ferentes occubuerant: quam quidem orationem, ut & ceteras, ὄρχαμος τυπογράφων ita emendatam edidit, ut tamen aliorum induſtriæ aliquid reliqui fecerit. Sub principium igitur, ubi ita ſcriptum eſt, ἱκανὰ δὲ καὶ τοῖς ἐπιγιγνομένοις ἐξῆν εἰπεῖν, pro ἐξῆν legendum ἐξεῖναι. mox, ἐν τοῖς τεθνεώτων ἔργοις, adde articulum, ut ſit, ἐν τοῖς τῶν τεθνεώτων ἔργοις. deinde, Ἀμαζόνες μὲν γάρ. Dele illud μὲν. & ſtatim, μόναι δὲ ὡπλισμέναι, ſcribe, μόναι μὲν. Paulo poſt. καὶ ἔργῳ μὲν τοὺς περὶ αὐτοὺς καταδεδουλωμέναι lege, τὰ περὶ αὐτάς. ut referatur ad illud quod anteceſſit, πολλῶν ἐθνῶν. Sed & ubi eſt, τὰς ἐπὶ τῷ πολέμῳ τύχας, libri veteres habent, ἐν τῷ πολέμῳ. Sed hæc levia. illud gravius, quod, ubi eſt, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν αὐτὰ τῆς δυσεβείας τὴν αὐτῶν ἀρετὴν ἐπεδείξαντο, legendum eſt, τῆς ἀσεβείας. Illam autem impietatem dicit, qua Thebani impedire volebāt, ne interemptorum corpora ſepelirentur. Paulo infra legendum, ἐκείνοις δὲ οὐκ εἰδότες. & de liberis Herculis, Τοσοῦτον δυστυχέστεροι παῖδες ὄντες ἐγένοντο τοῦ πατρός. expuncta particula δὲ: eſt enim ἐπιφώνημα, ut

Tanta molis erat Romanam condere gentē.

& ſimile aliud hac ipſa in oratione legitur. At ubi eſt, μόνοι γὰρ ὑπὲρ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος πρὸς

πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδυνώδυσαν, alij libri pro, μόνοι, habent μύριοι. & utraque ſcriptura defendi poteſt. Nam & decem millia Athenienſium fuiſſe conſtat: & ſolos dimicaſſe, quanquã mille Platæenſes adfuerunt, etiã Demoſthenes in epitaphio dicit. ἐκεῖνοι τῶν ἐξ ἁπάσης τῆς ἀσίας ςόλον ἐλθόντα μόνοι δὶς ἠμύναντο καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Quo fit ut apud Lyſiam quoque libentius legam μόνοι, & δὶς ἐκινδύνευσαν quàm διεκινδύνευσαν. Locus autẽ qui ſequitur, in omnibus editis libris & mutilus & corruptus eſt hoc modo. ἄνδρες δ' ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ τῶν μὲν σωμάτων ἀφειδήσαντες, ὑπὲρ δὲ τῆς ἀρετῆς φιλοψυχήσαντες, καὶ μᾶλλον τοὺς παρ' αὐτοῖς νόμους αἰσχυνόμενοι, ἔστησαν μὲν τρόπαια ὑπὲρ τῆς ἑλλάδος τῶν βαρβάρων ἐν τῇ αὐτῶν, ὑπὲρ χρημάτων εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐμβαλόντων παρὰ τοὺς ὅρους τῆς χώρας. Multa hic & gravia peccata ſunt: quæ tollentur omnia, ſi veteres membranas ſecutus, ita legas. ἄνδρες δ' ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ τῶν μὲν σωμάτων ἀφειδήσαντες, ὑπὲρ δὲ τῆς ἀρετῆς οὐ φιλοψυχήσαντες, καὶ μᾶλλον τοὺς παρ' αὐτοῖς νόμους αἰσχυνόμενοι, ἢ τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους κίνδυνον φοβούμενοι, ἔστησαν μὲν τρόπαιον ὑπὲρ τῆς ἑλλάδος, τῶν βαρβάρων ἐκ τῆς αὐτῶν χώρας ὑπὲρ χρημάτων εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐμβαλόντων παρὰ τοὺς ὅρκους. Οὕτω δὴ ταχέως, & quæ ſequuntur. In ſequentibus pauca ſunt, neq; magni momenti: quæ omittam.

In ijs autem quæ expoſui, nullam mihi ingenij aut εὐστοχίας laudem appeto: ſunt enim omnia è duobus veteribus libris, altero Veneto, altero Vaticano.

ROMA cur, & a quo orbis compendium dictum. Gregorij XIII. *Pont. Laus.*

CAP. XII.

IN excerptis e primo libro Deipnoſophiſtarum Athenæi legimus, non aberraturum, ſi quis urbem Romam epitomen totius orbis vocaverit: quod & Romam ex omnibus terrarum partibus longe plurimi confluunt, & quicquid uſquam viſendum, ac ſpectabile eſt, Romæ ſpectari poteſt: quam laudem etiam hodie poſt tot Barbarorum inſultus, tot ſtrages, tot direptiones, *æterna urbs*, ut eam veteres vocarunt, magna ex parte retinet. ut nunc quoque cũ Propertio vere dicere liceat:

Omnia ſunt pariter rerum miracula Romæ,
Natura hic poſuit, quicquid ubiq; fuit.

Atque haud ſcio an unquam eam epitomen orbis, aut communem patriam verius vocare licuerit, quam hoc tempore, cum

Gre-

Gregorius XIII. Pontifex Maximus incredibili animi magnitudine, & deprædicanda omnibus ſæculis in univerſum hominũ genus caritate, Hebræorum Chriſtianam religionem ſuſcipere volentium, Græcorum, Armeniorum, Germanorum, Britãnorum collegia inſtituit, magnifica eis, ubi habitent, ædificia extruxit, reditus, quibus alantur, attribuit, templa ingentia poſuit: ut, ſingulari temporum noſtrorum felicitate, ſacroſanctum Chriſti nomen ac numen omnium populorum linguis, ac ritibus una in urbe celebretur. Cuius Pontificis inexhauſta, & indefeſſa liberalitas orbis noſtri finibus non contenta, penetravit etiam ad gentes veteribus incognitas, & noſtro primum ſæculo repertas, conſtitutis quaternis nummorum aureorum millibus, quæ quotannis uſque in Iapponem ad ſuſtentandos eos, qui cæleſti doctrina populos illos imbuerent, mitterentur. Hoc eſt vere communem omnium paſtorum, vere Chriſti vicarium eſſe. Sed ad laudes illius pleniore ore celebrandas alius mihi, ſi Deus volet, conſtitutus eſt locus. Nunc quod dicere cœperam, cum Athenæus nonindicarit, quis e veteribus *Romam epitomen*

τῆς οἰκουμένης vocaſſet, viſum eſt monere, eius appellationis auctorem fuiſſe oratorem Polemonem, ut teſtatur Galenus commẽtario primo in Hippocratem de *articulis*.

Neque vivus neque mortuus ſum: à pluribus uſurpatum eſſe.

CAP. XIII.

QVod apud Euripidem in Supplicibus, mulier nobilis, ſortem ſuam deplorans, ait, ſe jam *neque in vivis, neque in mortuis poſſe numerari*, id à Dante poeta Etruſco in magni timoris ſignificatione poſitum eſſe, dicit Victorius capite XXI. libri XXXI. variarum lectionum. Quamquam autem, quod tantum acumen in eo dicto ſit, cur ve id tantopere admirari debeamus, non video: ſæpe enim & homines, neque ingenioſos, neque eruditos, & mulierculas ita vulgo loquentes audivi: quia tamen vir eruditiſſimus tanti eſſe, duxit; notabo ego quoque a Plauto in Curculione eodem modo loquentem virginem induci. verſus Plautini hi ſunt.

Ego pertimeſco. tũ ibi me neſcio quis arripit
Timidam atq; pavidã, nec vivã, nec mortuã.

Nec

Nec quo me pacto abſtulerit, poſſum dicere.
Hocquoque, & ſi ſtipula levius, notetur, in illis Euripidis verſibus, non δυστηνότατος legendum, ſed δυστηνοτάτη. Sic enim paulo poſt, ἀριθμουμένη & ἔχουσα.

In Plauti Pœnulo notata non pauca.

CAP. XIIII.

IN Pœnuli Plautinæ prologo quædam notare conſtitui. Statim autem in ipſo limine duo vetera exemplaria, quæ habeo, variant. in uno eſt,

Achillem Ariſtarchi mihi imitari lubet.

in altero, ut in editis, *commentarii:* quod ſi retineamus, ſcribendum, ut puto, erit *Achilem* unico l: ut verſus conſtet. ſic ſæpe apud Græcos ἀχιλεὺς, & Ὀδυσεὺς quod ſi quis etiam Latine ſcribens imitari audeat; equidem non reprehenderim. Secundum verſum ita legendum arbitror.

Inde mihi principium capiam ex Tragœdia.

Nam, ut vulgo legitur, *ex ea Tragœdia*, non video, quomodo verſus conſtare poſſit. Quod autem ſervos vel ſedere vetat, vel æs pro capite dare vult; eo pertinet, quod ſubſellia quædam erant, quæ ab ipſis hiſtrioni-

bus

bus locabantur: pro quibus mercedula ſolvenda erat, ſi quis in eis ſedere vellet. Quas autem *ſcribilitas* Plautus, eas Martialis συγκεκομμένως *ſcriblitas vocat.*

Circumlata diu menſis ſcriblita ſecundis.

Sed quid eſt, quod ait, velle ſe ad argumentum remigrare, cum eius nullam prorſus partem attigiſſet? Nimirum *remigrare* hoc loco nihil aliud eſt, quam *migrare & tranſire.* Sic *reddere* interdum idem eſt quod *dare.* Celſus Iuriſconſultus. *Verbum reddendi,* inquit, *quanquam ſignificatum habet retrodandi: recipit tamen & per ſe dandi ſignificationem.* Plautus Pſeudolo,

Hercle haut te ſinam emoriri, niſi mi argentum redditur.

Sic *redire* dicitur *hæreditas,* quæ tum primum defertur. Terentius.

Ea ad hos redibat lege hæreditas.

Cato de re ruſtica. *Nunc ad rem redeam, quod promiſi, inſtitutum principium hoc erit.* Salluſtius de bello Iugurthino. *Verum ego liberius altiusq; proceſſi, dum me civitatis morum tædet pigetq;. Nunc ad inſtitutum redeo.* & tamen in id nondum ingreſſus erat. Sequitur.

Eius regiones, limites, confinia

Deter-

Determinabo. ei ego tum factus finitor.
Vbi Ioachimus, & eum ſecutus Lambinus notant, *finitor*, legendum eſſe penultima brevi. quod certe non pro cetera earum rerum ſapientia ſua dixerunt. Nam & *auditor & amator*, qui correpta penultima enunciet, ſi cui riſum debebat, illo ſe ære alieno exſolverit. Quanto ſatius mutare ordinem vocum: ut ſit,

--- ei ego finitor factus ſum.

Paulo poſt autem ſuſpicor legendum.

Latine Plauti Pœnulus pultiphagonidæ.
Se ipſum enim, non Pœnum illum pultiphagonidem vocat. Venuſtiſſime autem illud.

Voſmet nunc facite conjecturam ceterum,
Quid id ſit hominis, cui Lyco nomen ſiet.
quaſi ex cujuſque nomine de moribus conjectura fieri poſſit. Sic in Bacchidibus.

Adeon' me fuiſſe fungum, ut illi crederem?
Cum me ipſum nomen eius Archidemides
Clamaret, dempturum eſſet ſi quid crederē.
Sic ex nomine *Verris* augurabantur homines fore, ut ab eo Sicilia verreretur. Quinetiam qui hodie criminalia judicia exercēt; in torquendis reis, interdum ex nomine ipſo conjecturam capiunt.

Vbi quamque eſt in urbem ingreſſus.
Melius videtur, quod in uno e meis eſt, *Vti quamque in Vrbem ingreſſus.* Ille quoque verſus,

Dat aurum. ducit, noctem rogat. poſt ibi:
Neque numeris ſuis conſtat, & abſurdam ſententiam continet. Quid enim opus eſt, ut qui aurum dedit, & duxit, noctem poſtea roget? At in meis rectiſſime hoc modo.

Dat aurum: ductat noctem: rogitat poſt ibi,
Vnde ſit.

Hæc quamquam pauca, non uſquequaque tamen Plauti amatoribus ingrata erunt.

In eadem Comœdia difficilis nodus explicatus, Seſamum & papaver.

CAP. XV.

IN eadem fabula adoleſcens amore perditus, cum amicæ verba audiret, ac ſibi, eis audiendis, mel, ut aiunt, lingere videretur, *Obſecro*, inquit, *ut mulſa loquitur*? Tum vafer ſervus dominum irridens,

Nihil, inquit, *niſi laterculos,*
Seſamum, papaveremq́, triticum, & fri-
ctas nuces.

Quæ verba ita exponit interpres. *Servus*

Mil-

Milphio ad ſpectatores converſus, plane contraria Adelphaſium loqui reſpondet, quam dicat herus eius Agoraſtocles, nempe dura, & injucunda omnia. Laterculos, id eſt parvos lateres. Addit ex Dioſcoride, *Seſami* eſum nocere ſtomacho: & poſtremo ea omnia eſſe palato injucunda. Non potuit, ſi maxime voluiſſet a Plauti ſententia longius aberrare. *Laterculi*, placentulæ erant a figura vocatæ quibus ſapa admiſcebatur, ut ex Catone notum eſt. Sed hoc, ut opinor, faciebant parci & reſtricti patresfamilias: nam ab elegantioris palati hominibus melle condiebantur. Apuleius libro x. *Panes, cruſtula, jucunculos, hamos, laterculos plura ſcitamenta mellita.* Vulgo tamen male *lacertulos* legunt, litterarum ſede mutata. Sic alias quaſdam ab *orbiculari figura globulos vocabāt. Seſamum autem vel principem locū* obtinebat inter bellaria, ut ex Athenæo & Polluce notiſſimum eſt. Papaverem quoq; ex eodem numero fuiſſe, vel ex Petronio diſcere poterat: cuius hæc verba ſunt. *Mellitos verborum globulos, & omnia dicta factaq; tanquam papavere & ſampſucho ſparſa.* Iam ex tritico multa placentarum genera, & olim fiebant & hodie fiunt: & ut amy-

gdalæ, ſic & nuces frictæ ex melle in ſecundis menſis apponebantur. Sic cicer frictũ, ſic fabam frictam ex melle edebant. Dulcia igitur enumeravit Servus, non hero contraria locutus eſt.

Plautina formula, *Haud vidi magis.*

CAP. XVI.

GEnus quoddam loquendi eſt ironicum, quo utebantur cum oſtendere volebant id quod dixiſſet alius ſibi non probari: neque ita eſſe ut ille dixiſſet. Dicebant igitur, *Haud vidi magis.* Quare Miphio cum ſe pridie ab hero, qui tum ſibi blandiretur, valide vapulaſſe dixiſſet: reſpondiſſetq; adoleſcens, quod per amorem feciſſet, ſibi ignoſci æquum eſſe: ſubjicit ſervus, *Haud vidi magis.* quæ verba noſter ita interpretatur. *Haud vidi quenquam qui magis amaret, quique magis amore incenſus, in ſervos ſæviret.* At ego haud vidi quenquã qui aut ſæpius aut longius a Plauti ſententia aberraret. Hic quidem perinde eſt, ac ſi diceret irridens ſervus: *Nihil vidi unquam æquius*: cum ex contrario intelligi velit, iniquiſſimum

quiſſimum eſſe. Sic in Amphitruone.

Expectatus ne advenio?
SO. *haud vidi magis.*

Expectatum. eum ſalutat magis haud quiſquam, quam carem. & in Captivis.

At etiam te ſodalem ſuum eſſe aiebat.
TVND. *haud vidi magis.*

quos locos cum hic noſter ſatis commode interpretatus eſſet, in hoc ad ingenium redijt.

Pœnulus Plauti contra atque a Turnebo explicatur.

CAP. XVII.

IAm Plautum e manibus poſueram, cum inſpicere volui, ut plærunque ſoleo, nunquid eorum, quæ a me notata erant, alij occupaſſent. Sed ea mihi ipſa res plures ex pœnulo locos ſtrictim attingendi occaſionem dedit: quos ab eruditiſſimo viro Turnebo ita explicatos reperi; ut facere nullo modo potuerim, quin teſtificarer, quantũ ab eo diſſentirem, jure an injuria, lectorem judicẽ facerem. Turnebi igitur verba ſunt.

Scitum eſt per tempus, ſi obviam eſt verbum vetus:

velut alij legunt, ſi obviam it, quo ſenſu di-ctum eſt? opinor ſignificari verba vetera, id eſt proverbia & ſententias, ſcita eſſe, cum tempeſtive uſurpantur. verbum autem vetus eſt, quod ante Agoraſtocles dixerat deberi ei libertatem & grates gratias. Si Turnebum igitur ſequamur, illius verſiculi ſententia erit, proverbia & ſententias conciliare orationi gratiam, ſi tempeſtive adhibeantur. Et ita, Milphio, quaſi quidam dicendi magiſter, herum ſuum docebit, ſcite & eleganter loqui, eiq; de proverbiorum uſu præceptum rhetoricum tradet. Bene ſane. Sed quodnam illud eſt proverbium Turnebe? *Deberi*, inquit, *ei libertatem & grates gratias.* Ignoſce, quæſo, tarditati meæ. nam neque hic proverbium, neque ſententiam ullam video. Sequar igitur interea veterem librum meum, in quo eſt:

Scitum eſt, per tempus ſi obviam is: verbũ
eſt vetus

quod ita interpretor. Tu mihi ſæpe blandiris, ſæpe gratiam deberi agnoſcis, ſæpe libertatem daturum polliceris: ſed iſtæc omnia verba ſunt. nihil enim præſtas præter pugnos, quibus ſæpe me pectis. atque hi quidem ſolvuntur præſenti pecunia in

probo & aſpero: illa autem blandidica dicta in diem differuntur. *Verbum autem vetus eſt, Scitum eſt, per tempus ſi obviam is.* id eſt, Scitum atque elegans eſt, cum quid promiſiſti, ne expectare quidem dum rogeris: ſed ſuo tempore occurrere, atque obviam ire, & promiſſa patrare: quod tu non facis. Dixi quid mihi videatur. Nunc lectores in conſilium mitto. Sequitur alius locus, de quo Turnebus.

Prima ut inferremus ignem in aram.
In membranis pervetuſtis reperi
Prima cum ut inferremus.
ut ſit, *prima cum*, pro, cum prima luce, quod genus loquendi apud Nonium in quodam auctore me legiſſe recordor.

Sint illæ membranæ per me vel Ogygiæ. nunquam propter eas adducar, ut verſum corrumpam: qui, ſi eas ſequare, corruit. Eſt enim Trochaicus, ut ceteri. Retinebo igitur vulgatam ſcripturam, quæ ipſa quoq; carioſas & edentulas chartas auctores habet. Nunc ad alia.

In ijſdem. ait Turnebus, *membranis erat,*
Ego faxo, ſi non irata es, ninniũ pro te dabit.
Sat ſcio, ninnium equuleum interdum Græcis ſignificare: ſed puta tamen ſcribendum eſſe,

numulum pro te dabit, *id eſt, te pecunia ſua liberabit.*

Ego vero hic neque ninnium, (quid enim huc equuleus pertinet?) neque nummulum lego. Si nummulo uno liberari potuiſſet Adelphaſium, non diu ſervijſſet. Dixerat paulo ante Agoraſtocles ſibi domi eſſe ſexcentos nummos Philippos. Retineo igitur hic quoque vulgatam ſcripturam, quę ne ipſa quidem fugientium & exoleſcentium librorum teſtimonio deſtituta eſt.

AD. *Ego faxo ſive* MIL. *irata es nimium. argentum pro te dabit.*

Minatur enim puella amatori ſuo. Ego, inquit, faxo, ut eum pœniteat, quod mihi verba tandiu dederit ſine modo. Tum ei Milphio, ut juſſus erat, ſubblanditur. *Argentum* autem *dare pro aliquo*, aut *pro capite alicuius*, unde ἀργυρώνητοι ita eſt in frequenti uſu apud comicos, ut putidum ſit exempla congerere. Ait Turnebus.

Lego etiam

Qui bene volunt, bene vis item,

non, ut vulgo, bene viſitent. Ego vero hac in parte popularis ſum, & vulgus ſequor. Hoc enim quaſi proverbium eſt. *Qui bene volunt, bene viſitent:* id eſt ita viſitant quos a-

mant,

mant, ut eis boni aliquid faciant, non, ut eos verbis inanibus paſcant: quod tu facis. Hæc quoque ita lego, longe aliter, quam Turnebus.

Atq; hic ne me verberet, (illud faciet, niſi te propitio)

Maleformido.

Nam quod ille ſecundarum partium in his omnibus Turnebo accinit, non huius facio. Turnebum miror: Cerritos miror quidquam unquam pro ſano loqui.

Duorum rurſum in Pœnulo locorum, explanatio, & acceſſio.

CAP. XVIII.

Pæne me jam Pœnulus delaſſavit, ſed ſatius eſt ſemel defungi, quam quidquam reliquiarum facere. Adoleſcens impatiens moræ, advocatorum, quos ſecum ducebat, tarditatem accuſans, ita loquitur.

Nequidquam hos precos mi elegi, loripedes, tardiſſimos.

Quod Turnebus ita accipit, ut ſubſit irriſio: quod ſenes ſint, nec ea ætate qua procos quis ſuis filiabus deligere debeat. Ego

vero contra ſentio : & procorum nomine intelligo adoleſcentes, ea ætate, ut de uxore ducenda cogitare poſſint. Adoleſcens enim, qui properaret, ſenes ſibi advocare noluerat : adoleſcentes ſumpſerat : ſed id ſibi nihil profuiſſe dicit: cum præ mollitia & delicijs, ob id enim eos *procos* vocat, nihilo celerius incederent, quam ſenes. Idq; ipſe ita perſpicue dicere videtur, ut mirer, non dico Turnebum, hominem perſpicaciſſimum, & eruditiſſimum, ſed quemquam omnino fuiſſe, qui aliter accipere potuerit. Verſus hi ſunt.

Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitavi ſenes,
Scibam ætate tardiores. metuo meo amori moram.
Nequicquam hos procos mi elegi, loripedes, tardiſſimos.

At id per ſe videre quilibet duntaxat non tardiſſimus potuit. Hoc quod ſubjungam, non item. ubi enim & in Ioachimi, & in Dionyſij libris ita legitur:

Potare, amare volt, ne qui ſciant,

Deeſſe aliquid ad verſum, nemo eſt, quin ſentiat. Sed unam modo aliquam vocem deeſſe facile quis crediderit : cum tamen

duo

duo propemodum verſus deſiderentur. Ita enim eſt in veteribus meis.

Potare amare volt. LY. *locum lepidũ dabo.*
AD. *At enim hic clam furtimque eſſe uolt, ne qui ſciant.*

Verbum, *uolt*, non longo intervallo bis poſitum, errori occaſionem obtulit. Sunt & alia multa in hac ipſa fabula, quæ corrigendo deteriora facta ſunt. Sed ego mihi jam uno in diverſorio nimis diu videor commoratus.

Seneca emendatur. Suetonius in Caligula ex Homero illuſtratur.

CAP. XIX.

RECtiſſime & veriſſime judicarunt duo ſingulares viri Victorius & Turnebus, apud Suetonium in Caligula legendum eſſe,

Ἤ μ' ἀνάειρ', ἢ ἐγὼ σε.

eodemq; modo apud Senecam, ſub finem libri primi de ira. Sed quia is Senecæ locus nondum plane perpurgatus eſt; ſubjiciam eum, & paulum quiddam, quod in eo adhuc reſidet & obſcuritatis & viti j, ſi potero, tollam. *C. Cæſar*, inquit, *iratus cælo, quod obſtre-*

obſtreperet pantomimis, quos imitabatur ſtudioſius, quam ſpectabat: quodq; comiſſatio ſua fulminibus terreretur prorſus parum certis, ad pugnam vocavit Iovem, & quidem ſine intermiſſione, Homericum illum exclamans verſum,

Ἦ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγὼ σε.

Parum certa vocat *fulmina*, jocans, *quomodo parum certas ſagittas* dicimus, quæ non attingunt ſcopum. Ovidius.

Certa quidem noſtra eſt: noſtra tamen una ſagitta
Certior, in vacuo quæ vulnera pectore fecit.

Parum certa igitur fulmina, quæ ipſum Caligulæ caput non tangerent, quod unum petere debere videbantur. *At aliud ſine intermiſſione* plane depravatum eſt: neque dubium quin legendum ſit *ſine miſſione.* Vocabant autem *pugnam ſine miſſione*, cum gladiatores ea lege deſcendebant in arenam, ut neutri fas eſſet petere miſſionem, ſed neceſſe haberent, uſque eo dimicare, dum alter caderet. quod optime verſui Homerico congruit. Sic apud eruditum in primis & venuſtum ſcriptorem Appuleium: *Præliare*, inquit, *& fortiter præliare.* Et

paucis

paucis interjectis, *Graſſare gnauiter, & occide moriturus. hodierna pugna non habet miſſionem.*

Xenophontis libri primi Anavaſeos locus non ſatis fideliter ab erudito interprete redditus.

CAP. XX.

NOn fraudabo gloriola ſua ſcito & eleganti præditum ingenio puerum M. Antonium fratris mei filium, qui hodie juſſus a me Xenophontis primũ anavaſeos conferre cum interpretatione Romuli, cum alia ſatis multa notavit ab interprete partim omiſſa, partim negligentius reddita, tum hoc, quod mihi animadverſione dignum viſum eſt, cum & inſigne ſit, neque ab optimo typographo, qui tamen in notandis Romuli erratis ſatis alioqui diligens fuit, animadverſum. Xenophon enim, cum, expoſita Cyri morte, de moribus & ingenio ipſius, ut ſolet, diſſereret, multaq; argumenta colligeret, quibus oſtenderet eum multitudini eximie carum fuiſſe, hoc quoque inter cetera utitur, quod quamvis ipſe fratris ſervus foret, nemo tamen,

men,

men, deſertis ipſius partibus, ad fratrem transfugerit: cum multi contra quotidie a Xerſe deficerent, ſeq; in Cyri caſtra conferrent. Vnum excipit Orontem, qui conatus ſit à Cyro transfugere, ſed conatum illum infauſtum ei atque infelicem fuiſſe. Καὶ οὗτος δὲ, inquit, ὃν ᾤετο πιστὸν οἱ εἶναι, ταχὺ αὐτὸν εὗρε Κύρῳ φιλαίτερον, ἢ ἑαυτῷ. quæ verba ita interpretatur Romulus. *Quem tamen Rex, dum ſibi fidelem putat, Cyro pæne quam ſibi amiciorem inuenit.* Atqui nihil minus dicit Xenophon, quam quod eum Romulus dicentem facit. Neque de rege loquitur: ſed eum cui uni ex omnibus plurimum fidei Orontas habebat, repertum eſſe dicit Cyro, quam Orontæ amiciorem. Litteras enim quas ad regem de proditione ferre juſſus erat ad Cyrum attulit: atque ita proditione detecta, Orontas capite pœnas luit. Hoc, cum & ad hiſtoriæ veritatem vel maxime pertineret, &, mirante me, a puero nondum duodecim annos nato ſagaciſſime animadverſum eſſet, dignum, quod adſcriberem, judicavi.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI VARIARVM LECTIONVM LIBER XVIII.

De vocalibus eleganter diſputatum; ex Platone & Plutarcho; de E, & O. Athenæus lib. X. caſtigatus.

CAP. I.

ARe tenui huius libri principium ducam: ſed quæ cognita & voluptatis & utilitatis aliquid habitura eſt. Aliud eſſe litterarum nomina, aliud cuiuſq; litteræ vim ac poteſtatem, omnes, opinor, ſciunt. Et omnes quidem conſonantes nomina habeant, neceſſe eſt. Vis enim & poteſtas ipſarum, niſi aliqua vocali addita, neque plane exprimi, neque percipi poteſt. Itaque apud Latinos earum nomina ſunt. Be, Ce, De, Ef, & ſimilia. Vocalium apud Latinos quidem nomina nulla ſunt, ſed mera ac nuda ipſarum poteſtas eis pro nomine eſt. Merito. Poſſunt enim per ſe, &, ut ita dicam, ἄζυγες pronunciari. Græci tamen

men etiam vocalibus quibuſdam nomina indiderunt, alijs breviora, alijs longiora: duabus tantum vim ac poteſtatem ſuam nominis loco eſſe voluerunt. Nam *Alpha* quidem, & *Iota*, & *Eta* manifeſto litterarũ nomina ſunt. Duæ quoque vocales natura breves, cum per ſe nimis exiles viderentur, & pluſculum temporis in eis appellandis ponendum eſſet, ſortitæ ſunt, non nomina quidem proprie, ſed tamen quædam quaſi nomina, neque ea, quibus hodie Grammatici utuntur, qui Epſilon & Omicron vocant: ſed alia. Nam E quidem EI, O autem OY veteres nominabant. Sed & e conſonantibus *San* vocabant, quæ hodie *Sigma* dicitur. Vetuſtiſſimi autem neque Eta neq; eam quæ hodie *Omega* dicitur in uſu habebant, ſed aut ipſis brevibus earum loco utebantur, aut brevibus geminatis, longitudinem indicabant. quod & figuræ ipſarum demonſtrant. nam ſi duo E adverſis frontibus ſcribas, eaq; inter ſe conjungas hoc modo ɛɜ, deletis poſtea tranſverſis lineolis quarum altera in ſummo altera in imo eſt, habebis H. Sed & O productum ita ſignabant ꝏ. unde effectum eſt ed ſcribendi celeritatem illud quo hodie utimur ω. Y autẽ

&

& Ω non, ut hodie, Ypſilon & Omega, ſed ſimpliciter Y & O nominabant. Plato in Cratylo. τῶν στοιχείων, οἶσθα, ὅτι ὀνόματα λέγομεν, ἀλλ' οὐκ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, πλὴν τεττάρων, τοῦ ε, καὶ τοῦ υ, καὶ τοῦ ο, καὶ τοῦ ω. τοῖς δ' ἄλλοις φωνήεσί τε καὶ ἀφώνοις, οἶσθα ὅτι περιτιθέντες ἄλλα γράμματα λέγομεν, ὀνόματα ποιοῦντες. Longum eſſet totum locum adſcribere. plura qui volent, ab ipſo petant. In eodem dialogo ait, quoſdam e veteribus dixiſſe ἱμέραν quæ poſtea ἡμέρα vocata ſit. Ἔρος quoque fuit, qui poſtea Ἔρως. τῷ γὰρ ο, inquit, ἀντὶ τοῦ ω ἐχρώμεθα. Et in eodem, οὐ γὰρ η ἐχρώμεθα, ἀλλὰ ε τὸ παλαιόν. Sed & ante repertum ω, ſcribebant τοῖ λαοῖ pro τῷ λαῷ, τοῖ λόγοι pro τῷ λόγῳ, & cetera eodem modo. Vnde apud Euripidem in Phœniſſis σοί νιν ἐκγόνοι pro σῷ ἐκγόνῳ. quod qui non intelligebant, fecerunt, σοί νιν ἔκγονοι. Cum autem quod nunc Epſilon dicitur, id veteres ut dixi, ΕΙ, nominarent: factum eſt, ut littera illa in templo Apollinis Delphici conſecrata, multis eruditorũ hominum diſputationibus celebrata ſit: quæ cognoſci poſſunt ex Plutarchi libro περὶ τοῦ Ε τοῦ ἐν Δελφοῖς: unam enim litteram fuiſſe, & apertiſſime ex eo ipſo libro intelligitur: & e quodam eiuſdem ſcriptoris loco in libro περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων. ubi

ita legitur. εἰ δὲ τὸν θεὸν ἐκβιβάζομεν ἑνὸς κόσμου διὰ τί πέντε μόνον ποιοῦμεν οὐ πλειόνων, δημιουργὸν, καὶ τίς ἐστι τοῦ ἀριθμοῦ τούτου πρὸς τὸ πλῆθος λόγος, ἥδιον ἄν μοι δοκῶ μαθεῖν, ἢ τῆς ἐνταῦθα τοῦ Ε καθιερώσεως τὴν διάνοιαν. Cumq; item quod nunc vocamus O-micron, ipſi vocarent OY, ea fuit una littera, qua Lacedæmonij Philippo regi reſponderunt: οὐ, ut quidam inepte ſomniant: quæ nota nuper inventa, non littera eſt, ſed O, cuius nomen negandi vim habebat. Et ita intelligendus Auſonius.

Vna fuit tantum, qua reſpondere negantes,
Littera, & irato regi placuere negantes.

Et rectiſſime in divina Apocalypſi, Ego ſum Alpha, & O. nam parvum quidem o vocabant OY, ultimæ autem litteræ idem nomen & poteſtas erat. Itaque nihil neceſſe eſt Latine loquentibus addere illud, ***mega***. Libet hic adſcribere verba Euſtathij e principio Commentarij in quintum Iliados, quibus hæc confirmantur. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ε στοιχεῖον Εἶ ἔλεγον οἱ παλαιοὶ, προστιθέντες τὸ ι, ἵνα τῇ διὰ διφθόγγου ἐκτάσει, δυνῶνται προσαγορεύειν καὶ αὐτὸ, καθὰ καὶ τἆλλα στοιχεῖα. τοιοῦτον δὲ ποιοῦσι καὶ ἐπὶ τοῦ μικροῦ ο. καὶ ἐκεῖνο γὰρ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν οὗ λέγουσιν. His de rebus extant verſus Calliæ apud Athenæum libro decimo, ſed mirabiliter depravati, quos ut partim ex veteri codice, par-

partim etiam conjectura ductus, legendos putem, exponam, ſi prius breviter eorum ſententiam expoſuero. Inducitur mulier alias mulieres Grammaticam docens, quæ primum quidem eas monet primam vocalem vocandam eſſe *Alpha* : ſecundam autem E I tantum, at tertiam non ſimpliciter vocandam E ſed ETA. Tum interrogat eam una ex diſcipularum numero, num quarta quoque vocalis ita ſimpliciter vocanda ſit, ut ſonat. cui reſpondet magiſtra, non ſuo tantum ſono vocandam, ſed *Iota*. Interrogata rurſus de quinta, reſpondet eam vocandam eſſe OY. at ſextam vocari tantum V: & ultimam Ω & ſic eſſe ſeptem vocales, ſed in metris tantum. nam ε & η, ο & ω tempore tantum differunt, ceteroqui ſunt eædem. Addit denique, eam, cum hæc ſemel dixit, denuo repetere, ut magis in animis diſcipularum infigantur. Verſus hi ſunt,

ΑΛΦΑ πρῶτον ὦ γυναῖκες, ΕΙ τὸ δεύτερον μόνον
Χρὴ λέγειν. Τρίτον δὲ μόνον οὐ χρὴ λέγειν, ἀλλ' ΗΤ' ἐρεῖς.
Ἄρα φήσω καὶ τὸ τέταρτον αὖ μόνον; Οὐκ, ΙΩΤΑ γοῦν.
Τί δὲ τὸ πέμπτον; Πέμπτον, ΟΥ. τὸ δ' ἕκτον Υ μόνον λέγε.
Λοίσθιον Ω τῶν ἑπτὰ φωνῶν, ἑπτὰ δ' ἐν μέτροις μόνον.
Καὶ τοῦτο λέξασ', εἶτα δὶς ταυτὶ λαλεῖ.

Quinque verſus ſunt trochaici, quibus unus ſenarius jambicus ſubjungitur.

Loci duo Athenæi integritati reſtituti.

CAP. II.

LIbet & alios quoſdam emendare: ac primum eum qui haud longe a principio huius ſermonis de griphis legitur, quo mulier quædam apud Comicum Alexin ſomnum obſcure deſcribens inducitur.

Οὐ θνητὸς, οὐδ᾽ ἀθάνατος, ἀλλ᾽ ἔχων τινὰ
Σύγκρασιν, ὥστε μήτ᾽ ἐν ἀνθρώπου μέρει
Μήτ᾽ ἐν θεοῦ ζῆν, ἀλλὰ φύεσθαί τ᾽ ἀεὶ
Καινῶς, φθίνειν τε τὴν παρουσίαν πάλιν
Ἀόρατος ὄψιν, γνώριμος δ᾽ ἅπασιν ὤν.

Hi duo poſtremi verſus in omnibus Athenæi editionibus deſiderantur: qui tamen ſunt in veteribus libris: & leguntur apud Euſtathium. Eſt & valde corruptum diſtichon, quo Apollo ipſe, ubi & qua matre genitus ſit, exponit. Legendum autem hoc modo,

Ἐν φανερᾷ γλυόμαν. πέτραν δέ μου ἁλμυρὸν ὕδωρ
Ἀμφὶς ἔχει. μήτηρ δ᾽ ἐς᾽ ἀριθμοῖο παῖς.

In eodem libro, in extremo, exagitat Athenæus turpe quoddam & flagitioſum genus quæſtionum, quæ ſua tempeſtate in conviviis proponi ſolebant, indicatq; alias eleganti-

gantiores, & liberaliter educatis hominibus digniores, ex quibus & voluptas percipi, & ſimul quam diligenter quiſque in ſtudijs verſatus ſit, intelligi poſſit. Sed ſimilitudo duarum vocum, παιδιὰν & παιδείαν, induxit librarios, effecitq; ut in vulgatis libris locus hic ita decurtatus legatur: ὥστε τὴν παιδείαν οἰκειότητος. cum legendum ſit: ὥστε τὴν παιδιὰν μὴ ἄσκεπτον οὖσαν μηνύματι γίγνεσθαι τῆς ἑκάστου πρὸς παιδείαν οἰκειότητος. Huius generis multa admodum in Athenæi libris emendata jampridem habeo. Diligenter enim Venetijs primum, deinde Romæ totum illum ſcriptorem cum libris veteribus contuli. Sed in eis proferendis ero parcior: quod & a diligentiſſimo typographo novam Athenæi Græcam editionem adornari audio: & ſcio eſſe in Belgis hominem eruditiſſimũ, qui ſtudium in eo emendando poſuerit, eumq; a ſe Latine incredibili felicitate redditum brevi editurus ſit. Illorum igitur induſtriæ plæraque omnia integra ſervare malo.

Elegans Horatij locus de Ira, ex vetere libro reſtitutus.

CAP. III.

QVi irati ſunt, eos apud ſe non eſſe, & exiſſe ex poteſtate dicimus, & a furioſis atque amentibus tempore tantum differre. Itaque cum ad ſe redierunt, pænitet plærunque illos eorum, quæ per iram fecerunt: eaque, ſi poſſent, infecta redderent. Hoc ita expreſſit Horatius in Epiſtola ad Lollium.

---- Qui non moderabitur iræ;
Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit, & mens.
Dum pænas odio per vim feſtinat inulto.

Sed ille συνδυασμὸς doloris & mentis mihi ſemper viſus eſt ὑποσόλοικος: neque unquam ſatis intelligere potui, quomodo quæ facta eſſent per iram, ea mens ſuaſiſſe diceretur: cum, ut furioſi, ſic irati mente minime omnium utantur. Neque tamen quidquam mutare audebam, donec in vetuſtiſſimo libro Vaticano aperte, & ſine ullo lituræ veſtigio ita ſcriptum reperi.

Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit amẽs

Amens profecto ſit, qui hanc ſcripturam vulgatæ non anteponat.

Dolus alius bonus, malus alius apud Iuriſconſultos.

CAP. IV.

QVod Iuris ſtudioſi notant, alium *bonum dolum* eſſe,& alium *malum*, idem Græci quoque Grammatici docent ad illum Homeri e ſecundo Iliados locum, ubi Agamemnon ſe a ſummo Iove dolo malo in fraudem inductum conqueritur.

Ζεύς με μέγα Κρονίδης ἄτῃ ἐνέδησε βαρείῃ,
Σχέτλιος, ὃς πρὶν μέν μοι ὑπέσχετο, καὶ κατένευσεν
Ἴλιον ἐκπέρσαντ' εὐτείχεον ἀπονέεσθαι
Νῦν δὲ κακὴν ἀπάτην βουλεύσατο.

Bonus autem dolus eſt, qui prodeſt ei ipſi qui decipitur: ut ille, quo medicos abſinthia pueris propinantes uti ait Lucretius,& a tali dolo ne deum quidem abhorrere Aeſchylus dixit.

Ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ θεός.

Et ita accipiendum illud Herodoti. ἔνθα χρή τι ψεῦδος λέγεσθαι, λεγέσθω. Plato quoque ita diſtinguit mendacia, ut quædam utilia eſſe fateatur: & ijs quidem qui præſunt, licere putat in tempore adverſus eos,quibus præſunt, mendacio uti: cum tamen idem ijs qui alieno imperio ſubſunt, adverſus eos quibus parent, licere non debeat. Sed & in bello laudantur qui hoſtem circumveni-

unt, dum ne quid adverſus fidem interpoſitam fiat: & illa ſunt, quæ vocantur *ſtrategemata.* Et quod Homerus *doloſum* Vlixem vocat, ad commendationem ipſius pertinet, quod multa ſolerter & ingenioſe adverſus Troianos machinaretur.

Ariſtotelis locus I. Phyſicorum ex Galeno emendatus, & auctus.

CAP. V.

NObilis eſt, & celebratus Ariſtotelis locus e libro primo de Principijs, ubi ait, ſibi ſi ſummo jure agere velit, nihil cauſæ eſſe, cur adverſus Parmenidem & Meliſſum diſputet: ſibi enim inſtitutam eſſe diſputationem de principijs: at ab eis principia ipſa tolli. Nam cum eorum uterque unum modo eſſe ens diceret, quamvis ipſo nomine principium intelligeret, hoc ipſo tamen vim ipſam & notionem principij funditus evertebat. Vt enim pater intelligi non poteſt ſine filio: ut nugetur, ſi quis cauſam aliquam eſſe dicat, quæ tamen nullius rei cauſa ſit, ita ridiculus eſt, qui dicit principium quidem eſſe, ſed præter ipſum principium, nihil. Certe enim ſi principium

 cipium

cipium eſt, alicuius aut aliquorum principium ſit, neceſſe eſt: quo poſito, ſequitur, ut plura ſint. Qui ergo dicit unum eſſe principium, & præter illud, nihil eſſe, compungit, quaſiq; comeſt ipſe ſe, & id ipſum quod ponere vult, eadem oratione labefactat. Omni autem diſputationi propoſitum eſſe debet aliquid de quo diſputetur: idque oportet conſtare eſſe: quomodo enim de eo quiſquam diſputet quid ſit, aut quale ſit, quod ſit nec ne ſit, ambigatur? Sed & cum id ipſum quæritur, ſit ne aliquid, an ne ſit; convenire & conſtare oportet inter eos qui diſputant, cuius vel rei vel ſpeciei temere effictæ vox illa, qua id appellatur, ſymbolum ſit. Vt, ſi quæramus, ſit omnino Satyrus an non ſit, explicari aliter diſputatio nō poterit; quam ſi ponatur, ſive hoc animal, ſive hanc inani opinione conceptam animalis imaginem eſſe, quam Satyrum vocent. Ita quod ſit nec ne ſit, ambigimus; id ipſum, cum de eo diſputatur, eſſe quodammodo ponimus. Formarum enim inanium & commenticiarum, καὶ πάντων τῶν οὐκ ὄντως ὄντων αὐτὸ τὸ εἶναι, ut ſomniorum, nihil aliud eſt quam ita in mente informari ac concipi. Vtitur autem Ariſtoteles, ad id quod agitur

illuſtrandum, comparatione quadam Geometræ cum Phyſico. Nam Geometres, ſi quis neget vera eſſe, ea quæ principio tanquam certa ab eo & explorata ponuntur, ut communes ſententias, poſtulata, finitiones, a quibus omnes geometricę demonſtrationes tamquam a quibuſdam fontibus manant: hærebit, ſiquidem artis ſuæ finibus continere ſe voluerit: neque enim poterit ea demonſtrare, ut Geometres, quæ in Geometria omnium prima ſunt. Vt igitur geometres adverſum illum, qui tollit principia, non diſputabit, ita nec Phyſicus. Quod igitur adverſum eum, qui artis alicuius principia tollere conatur, perfugium eſt? Si qua ſit ars ſuperior, cui hæc quæ ita vexatur, proprie ſubſit, & ex qua pendeat; ab ea auxilium petimus. Exempli cauſa, cũ medicinæ præcepta ita ex phyſicis apta ſint, ut ubi deſinit phyſicus, incipiat medicus, ſintq; principia medicinæ ea ipſa quæ concluſa ſunt a Phyſico: ſi medicinæ principia negentur; a Phyſicis petenda erit eorum confirmatio. Sic ſi negentur principia optices, ad Geometriam: ſi Muſices, ad Arithmeticen recurremus. Sin eiuſmodi nulla ſuccurret; ea imploranda erit, quæ omni-

um

um ſuprema eſt, quam Plato *Dialecticam*, Ariſtoteles *primam philoſophiam* vocat. Neque inutilis ad hanc rem futura eſt ea quoque quam Ariſtoteles *Dialecticam* nominat: quamq; octo Topicorum libris complexus eſt: nam & ipſe de aliarum artium principijs diſputat, ſed molliore, ut dicitur, brachio, quippe quæ probabilitatem tantum conſectetur: cum illa altera ad veritatem ipſam dirigatur. Et hanc quidem fere Ariſtotelis eſſe ſententiam conſtat. Sed verba ipſius non omnes eodem modo legunt. Etenim in omnibus, quos ego quidem viderim, Ariſtotelis libris ita ſcriptum videas. ὥσπερ γὰρ καὶ τῷ γεωμέτρῃ οὐκέτι λόγος ἐστὶ πρὸς τὸν ἀνελόντα τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ ἤτοι ἑτέρας ἐπιστήμης, ἢ πασῶν κοινῆς, οὐδ' ἔστιν περὶ ἀρχῶν, Neque aliter legit rudis ille Latinus interpres, qui ita vertit. Sicut enim Geometræ non amplius ratio eſt, ad deſtruentem principia, ſed aut alterius ſcientiæ, aut omnibus communis, ſic neque alicui de principijs. At apud Galenum libro primo de Elementis hoc modo. ὥσπερ γὰρ τῷ γεωμέτρῃ οὐκέτι λόγος ἐστὶ πρὸς τὸν ἀναιροῦντα τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ ἤτοι ἑτέρας ἐπιστήμης, ἢ κοινῇ πασῶν, οὕτως οὐδὲ τῷ φυσικῷ. Eſt autem non leve diſcrimen inter hæc duo, πασῶν κοινῆς, & κοινῇ πασῶν:

Illo

Illo enim ſignificatur ars aliqua, quæ ad alias omnes permanet ac pertineat. At Galenus ad illam quidem communem artem refert id quod anteceſſit, ἑτέρας ἐπιστήμης: hoc autem κοινῇ πασῶν ita accipit: omnes homines, cujuſcunque artis ſcientiam profiteantur, quaſi conjuratione facta, concurrere debere ad oppugnandum eum, qui principia evertit, ut qui ipſam vitam evertere videatur. Idq; aperte conſtat ex verbis ipſius, quæ ſubjiciam. τοῖς γὰρ ἀναιροῦσι τὰ ἐναργῶς φαινόμενα, ἡ κοινῇ πάντας ἀνθρώπους μέμφεσθαι προσήκειν, ὡς ἀνατρέπουσι τὸν βίον, ἢ τέχνην τινὰ ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν ἀγωνιζομένην προΐστασθαι παρὰ τὰς κατὰ μέρος ἁπάσας. De his varietatibus ita cenſeo, ἀναιροῦντα melius legi quam ἀνελόντα, ſive πασῶν κοινῆς ſive κοινῇ πασῶν quis legat, magnos habiturum ſententiæ ſuæ adſtipulatores: omnino autem melius legi, οὐδὲ τοῦ φυσικοῦ, quàm οὐδέ τι περὶ ἀρχῶν.

De Ciceronis è Philippica ſecunda loco diligenter quæſitum.

CAP. VI.

APud Ciceronem, libro ſecundo Philippicarum locus eſt tentatus a multis eruditis, & ingenioſis hominibus,

bus, ſed a nullo tamen uſque adhuc integritati ſuæ reſtitutus. Legitur autem in vulgatis libris hoc modo. *Veniſti e Gallia ad Quæſturam petendam. Aude dicere, te prius ad patrem tuum veniſſe, quam ad me.* Atque ego ante hos viginti annos cum Lutetiæ libros illos a me purgatos edidi, ſecutus ſum vulgatam ſcripturam: quamvis in optimo libro, quo uſus eram ſcriptum reperiſſem, *Ad parentem tuum*: quod illud *parentem*, eo quidem loco, ingenue ut loquar, mihi ſubineptum videretur: neque tamen celavi lectores, quid in optimo libro ſcriptum extaret. Faërnus qui paulo poſt, ipſe quoque eodem libro uſus, eaſdem orationes hic Romæ edidit, veterem ſcripturam hoc quidem loco cum fide repræſentavit. Extitit poſtea homo ingenioſiſſimus & eruditiſſimus, qui de eo loco ſatis copioſe ſcripſit, neceſſarijsq; rationibus pervicit, neque *patrem*, neque *parentem* legi poſſe: quod neque de patre Antonij, neque de vitrico, neque de patruo, neque de quoquam ex fratribus dictum hoc intelligere liceret. Statuit igitur, legendum eſſe *ad matrem tuam*: idq; ab alijs magno conſenſu probatum eſt. Magis autem confirmatus eſſet in illa ſen-

tentia, ſi veterem librum vidiſſet, quem egò poſtea nactus ſum, in quo legitur quidem *ad patrem tuum:* ſed ita ut manifeſto ex litura appareat, ſcriptum prius fuiſſe *ad matrem tuum* deinde eraſa littera M, ſubſtitutam in locum illius litteram P, ab aliquo videlicet, qui tam apertum ſolœciſmum ferre non poſſet. Ego autem non dubito, quin duæ potius litteræ adjungendæ fuerint, ſcribendumq; ad amatorem tuum : ut intelligamus Curionem, cuius impuræ libidini pro ſcorto tunc erat Antonius. Atque hoc ita mihi perſpicue verum videtur, ut ne confirmandum quidem pluribus verbis putem. Certe Carolus Sigonius, cum ſententiam ſuper eo loco meam decē abhinc annos per litteras exquiſijſſet, ita eam probavit, ut ad me poſtea ſcripſerit, nihil ſibi videri potuiſſe rectius aut verius cogitari.

Alia item ex eadem oratione mendа ſublata.

CAP. VII.

SVnt in Philippicis adhuc quædam, quę & meam & Faërni diligentiam fugerunt: quæ, ut quodque occurrerit, notabo.

tabo. Tale eſt illud e libro ſecundo. *Licinium Denticulam de alea condemnatum colluſorem ſuum, reſtituit: quaſi vero ludere cum condemnato non liceret: ſed ut quod in alea perdiderat, beneficio legis diſſolveret*. Vbi ita legendum eſt, *Licinium Denticulam de alea condemnatum, colluſorem ſuum reſtituit: non quaſi ludere cum condemnato nō liceret*, & cetera. At Lambinus quam multa de ſuo addidit? neque mirum. non enim librariorum errata tollebat, ſed Ciceronem ipſum, ſiquando non ſatis commode locutus videretur, corrigebat. *Volumnia* autem *mima*, de qua illic tam multa dicuntur, filia erat *Volumnij mimi*, quem ſecum in caſtris Antonius habebat, ut cognoſcitur ex Plutarcho in Bruto: & niſi me fallunt omnia, is ipſe eſt Volumnius, ad quem Cicero jocoſe & familiariter ſcribit libro ſeptimo Epiſtolarum, quæ *Familiares* dicuntur, in extremo. At quod in eadem oratione legitur, *poſtea cultus ſum a te: tu a me obſervatus in petitione Quæſturæ*; ſemper mihi, ut jam tum teſtatus ſum, ſuſpectum fuit. Vix enim eſt ut eum a ſe Cicero obſervatum dicat, a quo ipſe coleretur: neque videtur par eſſe ut adoleſcentulum Quæſturæ candidatum

Con-

Conſularis ſenex, ea gloria, ijsq; rebus geſtis obſervaſſe dicatur. Cum igitur in optimo quidem libro legatur *ouatus*, in altero autem meo deterioris notæ, *beatus*, verebar ne legendum eſſet *ſublevatus*. Ita certe loquitur Cæſar libro primo, de bello civili. *Quod in petitione Conſulatus ab eo erat ſublevatus*. Sed hoc meum quoddam ſomnium eſt, de quo verator, aut conjector aliquis judicabit. *Charybdin* quandam in eodem libro eſſe Antonium dicit: aut certe cum Charybdi eum comparat. *Quæ Charybdis*, inquit, *tam vorax*? Et fieri quidem poteſt, ut neminem in eo imitatus ſit. Sed tamen qui putet eum hoc ab Ariſtophane ſumpſiſſe, non mulrum, ut opinor, erraverit. Sic enim & ille in Cleonem.

Παῖε, παῖε τὸν πανοῦργον καὶ ταραξιππόστρατον,
Καὶ τελώνην, καὶ φάραγγα, καὶ χάρυβδιν ἁρπαγῆς.

Elegans Platonis librorum de Rep. initium. Lyſiæ ſtilus. Fabius Quintilianus correctus.

CAP. VIII.

IN ſcriptoribus pectendæ ac comendæ orationis ſtudioſis, ea ipſa nonnunquam

quæ

quæ ſponte fuſa omnibus viderentur, ſummo ſtudio elaborata & expolita ſunt. Quod ego mihi ſæpe in Lyſia obſervaſſe videor: ut cum verbis plærumq; quotidianis utatur, ſtructura tamen & collocatio eorum nullo modo mutari queat, quin aliquid de gratia & ſuavitate orationis deteratur. Tantum apud peritos artifices in ipſo ſingularum vocum ordine, & conjunctione momenti eſt. Audivi a maximis viris, quiq; id facillime noſſe poterant, Ludovicum Arioſtum, nobiliſſimum nobiliſſimæ domus præconem, in duobus primis grandioris illius poematis ſui verſibus plus quam credi poteſt laboraſſe, neque ſibi prius animum explere potuiſſe, quam cum illos in omnẽ partem diu multumq; verſaſſet. Idem accidit & nobiliſſimo Etruſcorum poetarum Franciſco Petrarchæ: cuius ex autographo, quod habuit vir præſtantiſſimus Petrus Bembus, facile cernitur, eum in limando ſecundo item poematum ſuorum verſu ſæpe ſudaſſe. Sed hoc in poëtis fortaſſe minus mirum eſt, qui verba dimetiuntur, omneſque lepores ac feſtivitates dicendi aucupantur, voluptatiq; Lectorum ſe vel maxime ſervire profitentur. Iuſtius id aliquis in

Platone miretur, cuius poſt mortem repertas fuiſſe tabulas dicunt, in quibus principium librorum de Republica, quo nihil videtur eſſe ſimplicius, ijſdẽ vocibus, ſed alio atque alio ordine collocatis, ſæpius ab eo variatum viſeretur. Auctor huius rei Dionyſius Halicarnaſſeus, cuius verba ſubjiciã.

Ο' δὲ Πλάτων τοὺς ἑαυτοῦ διαλόγους κτενίζων καὶ βοστρυχίζων καὶ πάντα τρόπον ἀναπλέκων οὐ διέλιπεν ὀγδοήκοντα γεγονὼς ἔτη. πᾶσι γὰρ δήπου τοῖς φιλολόγοις γνώριμα τὰ περὶ τῆς φιλοπονίας τ' ἀνδρὸς ἱστορούμενα, τά, τε ἄλλα καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ τὴν δέλτον, ἣν τελευτήσαντος αὐτοῦ λέγουσιν εὑρεθῆναι ποικίλως μετακειμένην τὴν ἀρχὴν τῆς πολιτείας ἔχουσαν τήνδε· Κατέβην χθὲς εἰς πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος. Narrat idem & M. Fabius libro octavo Inſtitutionum, his verbis. *In ceris Platonis inventa ſunt quattuor illa verba, quibus in illo pulcherrimo operum in Piræum ſe deſcendiſſe ſignificat, plurimis modis ſcripta.* Scio Fabij verba aliter in vulgatis libris legi: ſed ego meum ſecutus ſum, qui, ut carioſus mucidusq; non ſit, eſt tamen

Iam ſenior: ſed cruda libro uiridisq; ſenectus.

Plautus

Plautus Mercatore, locis aliquot reſtitutus & auctus. More maiorum, contra Alciati ſententiam. Tuis ingratijs.

CAP. IX.

ITerum mihi Plautus vocandus ad partes, & magna quidem gratia ijs, qui eum tam multis corruperunt. nam, abſque illis eſſet, ſæpe hæc opera noſtra hæreret. Nunc ut boni patresfamilias ſuccidiam domi paratam & ſuſpenſam habent, ex qua cenam petant, ſi quando ex macello non licet: ſic & nos, cum aliud deeſt, à Plauto petimus, quo has epulas inſtruamus. Hic igitur miſſus e Mercatoris prologo apparabitur. In quo hoc primum ferre non poſſum, quod is ipſe adoleſcens, cuius primæ partes in ea fabula ſunt, fabulari eſſe eam confitetur, & tum Græci, tum Latini poetæ nomen eloquitur: & attentionem à ſpectatoribus poſtulat: quod & ſi alijs quoque locis factum à Plauto eſt, ex arte tamen non eſſe conſtat: neque cuiquam unquam excuſationi fuit, quod alias etiam ſæpe peccaſſet. Eodem jure in Ciſtellaria tum demum προλόγισι, cum jam inter ſe multa locutæ

mulieres eſſent. Miror, poſteaquam ſemel omnia audere cœperat, non expectaſſe aliquando, dum aulæa tollerentur: ut epilogus eſſet, non prologus. Si quis eorum, qui hodie comœdias ſcribunt, talia faceret, (de ijs loquor, qui in eo poematis genere cum laude verſantur) ſibilis ſubſellia omnia circumſonarent. Sed Plautus, dum diceret aliquid quod riſum moveret; quid ex arte, quid minus eſſet, non nimium laborabat. Multo nitidior Terentius, multo accuratior. Neque immerito fabulæ ipſius a Lælio ac Scipione ſcribi putabantur. Tertius verſus in uno ex meis ita legitur.

Non ego item facio, ut alios in comœdijs
Vidi facere amatores

neque tamen nego idem ut in alijs, legi poſſe. Sed certe hunc ita legendũ arbitror:

Græce hæc Philemonis vocatur Emporos.

ne hic unus verſus inter tot rectos claudicet. in meis autem corrupte legitur, *matij*, pro quo legendum *M. Attij*, & nomen illud per T, non per C litteram ſcribi oportet. Iam duo illi verſus,

Et hoc parum eſſe more maiorum inſtiti
Per me percontatus, ſumq; index illico:

ita ut eos ſcripſi, in meis libris leguntur. Sed

aut

aut mirabiliter corrupti ſunt, aut quod mihi veriſimilius videtur, aliunde huc invecti. Nulla certe ſententia, quæ quidem huic loco conveniat, ex eis extundi poteſt. At noſter, Alciatum ſecutus, ita legit.

Neq; hæc pernoſſe more maiorum inſtiti
Per me percontatus ſum, ſineq; indice aliquo,

& ita interpretatur. *Non cœpi hæc pernoſſe more maiorum, id eſt, indicibus auditis, ſeu per indices. Per me, hoc eſt, ſolus, ea perquiſivi, & ſine ullo indice.* Hic Alciatus quidem *apud Plautum*, inquit, *in Mercatore more maiorum cognoſcere, eſt, indicibus prius auditis, de re capitali cognoſcere. nec enim prius nomen cuiusquam inter reos recipiebatur, quam indicium factum eſſet.* Quæ per Deum immortalem, res capitalis hic agitur? quod judicium exercetur? Quid huc mos maiorum pertinet? quid ullis indicibus opus eſt? Incautus adoleſcens, ſe cum Rhodum veniſſet, mulierculæ amore captum confitetur. Et ait, ſi Alciatum auctorem ſequare, ſe adverſus morem maiorum feciſſe, qui per ſe hæc percontatus ſit, ſine indice aliquo. Videlicet is mos maiorum fuit, ut adoleſcentes, quos amor meretricis alicuius cepiſſet, non per ſe id percontaren-

tur, ſed expectarent indicem aliquem, antequam ipſis de ea re cognoſcere liceret. Quę iſtæc deliria ſunt? quæ febricitantium ſomnia? En cuius reſponſa pro oraculis habere debeamus. Venio ad alia. In veteribus libris eſt, recte, ut puto,

Ineptia, ſtultitiaq; adeo & temeritas.

Neque metuendum eſt verſui. nam duæ conſonantes a quibus vox ſequens incipit, producunt vocalem, quæ anteceſſit ut ἔπια πτερόεντα & in illo Ennij,

Cæſa accidiſſet ad terram abiegna trabes.

Sic enim plane veteres libri: & in illo Catulli

Et inde tot per impotentia freta.

& ſæpe alibi. Grammaticos autem non habeo nauci, qui inepte ineptiam dici vetant, ineptias jubent: Magis me Terentius movet:

Ita me di ament, ut video ego tuam ineptiā.
Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

In illo Plautino verſu,

Principio atq; animus ephebis ætate exijt.

voces illæ *atque animus*, delendæ ſunt: ut quæ huc e principio verſus ſequentis irrepſerint. Nam Lambinus, qui pro eis ſubſtituit, *ut animus*, occultavit vitium, non ſuſtulit.

ſtulit

ſtulit. Et ridiculum eſt dicere, animum exiſſe ex ephebis: quaſi animi quoque pubeſcant, ut corpora. Legendum autem,

Principio ut ex ephebis ætate exij.

& ubi vulgo, *Summo hac clamore, interdum mihi ſe colloqui,* reponendum, e ſanctuarijs, ait Turnebus, bibliothecarum:

Summo hac clamore, muſſans interdũ loqui,

& paulo poſt, *Omnes tenerent mutuitanti credere.* Sed & illud in veteribus hoc modo,

Omnes labores inveniſſet perferens:

ut rectiſſime Scaliger ita legendum conjecerit. Nunc quod ſubjiciam tale eſt, ut non videar iniquus fore, ſi dicam, aliquid mihi pro eo a Plauti amatoribus debitum iri. Nam & verſum unum in integrum reſtituam, & alterum, qui jam pridem ab omnibus editis libris exulat, Plauto ipſi reddam ac reſtituam. In libris Ioachimi ita legimus.

Convicium tot me annos iam ſi paſceret.

Quod niſi puderet, ne luberet vivere.

Lambinus emendat,

Convicium tot me annos iam ſic paſcere

& ita exponit. *Se tot iam annos ſic paſcere me, per appoſitionem, convicium ſuum, hoc eſt turpitudinem ſuam, & dedecus ſuum.*

Deinde mutat, & confingit nobis novam vocem *commulcium:* quam ait eſſe non omnibus auditam aut cognitam. quod ego non tantum fateor : ſed illud etiam addo, eam ne ipſi quidem auditam aut cognitam fuiſſe, antequam eam cuderet. Ait autem ea ſignificari vibicem. In quo pugnare nolim. Nihil enim æquius, quam, ut patres quæ volunt filijs nomina imponunt, ita eum qui vocem aliquam gignit, ipſum edicere quid ea ſignificari velit. Sed cum *commulcij* nomen eadem forma percuſſum ſit, qua verbum *excolubrandi*, utrumque auctori ſuo diligentius excolubrandum relinquamus, cenſeo. Interea melius credemus veteribus membranis, quæ ſic habent.

Convicium tot ſe annos iam mihi phaſcere.

niſi quod corrigemus ridiculum errorem librarij, qui ſcripſit *Phaſcere*, cum ſcribendum eſſet, *Facere.* at alij, dilita aſpirationis nota, fecerunt *Paſcere.* Statim autem poſt illum verſum, hic ſequitur,

Suiſq; ingratijs me vitam agere perperam.
Quod niſi puderet, ne luberet vivere.

Præclare omnino. eſt enim, *ſuis ingratijs*, ſe invito ac renitente. ſic hac ipſa fabula.

nimis multum ſcis. Tuis ingratiis.

&in

& in Caſina, amborum ingratijs. Iam in illo verſu,

Ibi multo primum ſe familiarium,

& lex carminis, & vetus liber docet, pro, *primum* legendum, *plurimum*. & in illo,

Tibi aras, tibi occas, tibi ſeris, tibi eidem metis,

multo melius, quod in vetere eſt, *metes*, & illud,

Adeo dum, quæ tũ haberet, peperiſſet bona.

Vbi male vulgo, *quæſtum*. Sed jam caput hoc nimis exercuit.

In Nonio Marcello emendati ſcriptores, Plautus, Varro, Cicero, Turpilius, Lucilius, & Afranius.

CAP. X.

MVlta pridem notav iin Nonio: ſed plæraque ita mihi levia videntur, ut pigeat edere. Quia tamen multos eruditos homines his quoque leviculis delectari video, unum aut alterum apponam. In verbo *olivitatem*, citatur Varro *de republica* libro primo: cum legendum ſit *de re ruſtica*. Ibi autem, ut ſæpe, ineptus eſt in referendis Varronis verbis Nonius, qui

quæ-

quædam quæ ad mala Punica pertinent, ita conjungit cum ijs quæ ad oleas, ut ea ipſa quæ citat, ab eo intellecta eſſe non putem. Ac putarem librariorum culpa id contigiſſe, niſi id ipſi Nonio non inuſitatum eſſe ſcirem. In verbo *curſus*, Plautinos verſus ita lego:

Pol ad cubiturā, mater, magis tum exercita
A te, quā ad curſuram. eo ſum tardiuſcula.

In verbo *lanitium*, Laberianos hoc modo:

Nihil refert, e lanitia mollem Attica,
An ex hircorum pecore veſtitum geras.

In voce *mercatus*, verba Varronis, hoc modo. *Vbi tum comitia habebant, ibi nunc ſit mercatus.* Verſus Turpilij hoc modo.

Conſilium hoc cepi: litteras miſi ad ſenem
Noſtrum. proceſſe nobis ex ſententia
Mercaturam.

In verbo *capi*, non video quo colore defendere negligentiam ſuam poſſint, qui ſe Nonij emendatores profeſſi, paſſi ſunt, verba Ciceronis ita legi: *Non poſſum adduci & ſuſcipere pecunia captum.* cum vel cæco perſpicuum ſit, legendum: *Non poſſum adduci ut ſuſpicer te pecunia captum.*

In verbo *elidere*, lego, Lucilius Satyr. lib. II.

impuratum hunc

In

In fauces invaſſe, animamq; eliſiſſe illi.

Sed & illud nimis craſſæ ac ſupinæ negligentiæ eſt, quod in verbo *offendere*, Plautinum verſum ita depravatum reliquerunt.

Eo more expergefactum adveniens tenebroſum offendi dominum.

cum in omnibus exemplaribus Plautinis recte legatur,

Eo more expertem te factam adveniens offendi domum.

In voce *ſpurcum*, verſus Afranij ita legendos ſuſpicor:

O dignum facinus adoleſcentes, qui optimas,
Bene convenientes concordesque cum viris,
Repente viduas faciat ſpurcitia & probris.

Et mox in verbis Varronis *Lictorem*, non *Lectorem*. Piget plura addere. Ita mihi quo plura ſunt, eo minoris videntur.

Principem legibus ſolutum quomodo intelligendum ſit ex Platone diſputatum, qui & corrigitur.

CAP. XI.

IMproba olim & pernicioſa plurimorum animos occuparat opinio, id demum jus eſſe, quod utile foret potentiori: eaque diſerte

diſerte ac copioſe a Thraſymacho apud Platonem defenſa, quamquam a Socrate poſtea refutata divinitus, ita firmiter tamen hæſit in potentiorum animis; ut propagata quaſiq; per manus tradita, & ſummo ſtudio retenta, ne nunc quidem eis facile detrahi poſſe videatur. Ac ſi quidem recte, ut par eſt, intelligentur, veriſſima & honeſtatis pleniſſima eſſet. Eadem enim prorſus eſt imperantum, & eorum quibus imperatur utilitas: neque poteſt quidquam a communi utilitate ſejunctum, principi, qui modo nomen illud tueri velit, utile videri. Cum igitur quæ juſta ſunt, ex publica potiſſimum utilitate ſpectentur: vere Flaccus utilitatem *quaſi matrem quandam juſti & æqui eſſe dixerit*, ſi hoc primum ponatur, nihil principi utile eſſe, niſi quod publice utile ſit; recte ex eo, non aliud eſſe jus, quam quod principi utile ſit, conſequetur. Sed plæriq; potentium, quibus ab alijs occupationibus tantum otij non eſt, ut vacet iſta tam tenuiter acuteq; rimari; in ſcholis iſta inter pueros, & inter homines a rerum agendarum ſtudio remotiſſimos jactari ſinunt: ipſi craſſius & ſimplicius philoſophantur: neq; quod juſtum eſt, id ſibi utile eſſe: ſed quod

ſibi

ſibi utile putant, idem juſtum etiam eſſe concludunt. Vtilitatem autem ſuam opum & potentiæ magnitudine & nullis infrenata legibus explendarum cupiditatum licentia metiuntur. Neque ullam cantilenam aut ullum acroama libentius audiunt, quam leges ipſas dicere, principem legibus ſolutum eſſe, & valere juſſis interpretibus quibuſdam nimio acumine moleſtis, qui dictum illud non tam late patere, ſed de certo quodam duntaxat legum genere accipi volunt, ipſi, ut leges condere, ita leges interpretari, ſuum eſſe dicentes, omnibus ſe & humanis & divinis legibus ſolvunt. Atque ut Homerus alijs vocabulis *uti homines ait, alijs deos: ita iſti humani Ioves*, alio jure alios uti jubent, alio utuntur ipſi. Nec eadem ſunt earundem rerum vocabula. Quæ vulgo *ſcortationes, adulteria, rapinæ, cædes nominari ſolent*: eadem a quibuſdam *admiſſa, ludos, amores, delicias, & a magno* ac contumeliarum inſolenti animo profectas, *ultiones* vocari videas. Silent inter iſta miſeræ leges: &, ſi malo cavere velint, ipſæ quoque tantum non aut muſſare aut adulari jubentur. Nam ut ad Olympi cacumen venti, ſic ad excelſa & in ſublimi

poſita

poſita leges non perveniunt. Neque tamen negaverim, ſi princeps ſit, qualis eſſe debet, nullis eum legibus teneri. Oportet enim principem omni virtute longe ac multum ſupra uſitatam conſuetudinem excellere: ut quantum inter paſtorem & pecudes intereſt; tantundem, ſi fieri poteſt, inter paſtorem populi & populum interſit. Qui ſi contigerit; Ariſtoteles quoque ipſe non diffitetur, utilius eſſe tali principi parere, quam legibus omni humano conſilio adhibito poſitis gubernari. Leges enim una voce perpetuo loquuntur: at bonus princeps ſeſe ad varietatem caſuum, ut uſus poſcit, accommodat. Lege itaque nihil indiget: cum ipſe viva ſpiranſq; lex ſit: *& juſto legem poſitam non eſſe*, etiam libri illi a quibus omnis mendacij ſuſpicio remotiſſima eſt, docent. At improbo & tyrannico nihil minus expedit, quam legibus ſolutum eſſe. Vt enim furioſis utile eſt alligari, & in manicis ac compedibus haberi, non ut reſipiſcant, ſed ut minus ſibi, minus alijs noceant: ita tyranno ipſi utile eſt legum vinculis adſtrictum teneri ac coerceri, non quo bonus fiat, neque enim poteſt: ſed ut illis quaſi cancellis ac repagulis concluſus, ra-

biem ſuam minore damno & aliorum & ſuo exerceat. Hæc diſputantem Platonem Dionyſius iniquo animo tulit. Nec mirum. Vt enim pudicæ mulieres quamlibet multa adverſus impudicitiam dici æquo animo ferunt: impudicæ, quidquid de toto genere dixeris, ad ſuam proprie contumeliam pertinere arbitrantur: ita boni principes æquis auribus, quæ in malos dicuntur, accipiunt: quos ſcelerum ſuorum conſcientia ſtimulat, quanquam univerſe loquaris, neminem nominatim perſtringas, ſua quiſque hulcera illo ſale defricari putant. Sed quod de Platone dixi, jam enim ſatis ἐφλυάρησα, id cum apud Laertium ita legatur, ut etiam in optimis & a principe typographorum emendatis libris depravatum ſit; ita ſubjiciam, ut vulgo legitur: deinde ut mihi partim conjectura, partim veterum membranarum auctoritate freto, legendum videtur. Librorum igitur editorum ſcriptura hæc eſt. ὁ δὲ διαλεγόμενος περὶ τυραννίδος, καὶ φάσκων ὡς οὐκ ἔστι τοῦτο κρεῖττον, ὃ συμφέρον αὐτῷ μόνον, εἰ μὴ καὶ ἀρετῇ διαφέροι, προσέκρουσεν αὐτῷ. In his nihil mutavit ὁ Στέφανος, niſi quod pro συμφέρον, ſcripſit συμφέρει. At in veteribus hoc modo. ὡς οὐκ ἔστι τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον, αὐτὸ μό-

νον εἶναι, εἰ μὴ καὶ ἀρετῇ διαφέροι. Ego ex duabus vocibus αὐτὸ μόνον, trajectis litteris, unam facio, αὐτόνομον. In ceteris veterem librum ſequor.

Thetica, & Paradoxa an eadem ſint. Cicero contra Turnebi ſententiam explicatus.

CAP. XII.

SÆpe audivi quæri, quæ dicerentur a Cicerone θετικὰ in præfatione paradoxorum. Et Turnebus quidem interpretatur ea, quæ de toto aliquo genere diſſerantur, nullis circumſcriptis perſonis, locis, temporibus. Notum eſt enim theſeon nomine quæſtiones infinitas, hypotheſeon, definitas in ſcholis rhetorum intelligi. Mihi tamen hoc quidem loco ſemper probabilius viſum eſt, thetica, & paradoxa eadem eſſe: ut hoc Cicero dicat, ſe ea ipſa quæ vix in ſcholis audiri ſolent, ita abhorrent ab opinione communi, tentaſſe nunquid dicendo poſſet efficere, ut in forenſes ac ſenatorias orationes includerentur, & illic etiam ineruditis hominibus probarentur. Theſis enim vocatur magni alicuius

viri a communi hominum ſententia diſcrepans opinio. Ariſtoteles primo topicorum. Θέσις ἐστὶν ὑπόληψις παράδοξος τῶν γνωρίμων τινὸς κατὰ φιλοσοφίαν, οἷον ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν, καθάπερ ἔφη Ἀντισθένης. ἢ ὅτι πάντα κινεῖται καθ' Ἡράκλειτον, ἢ ὅτι ἓν τὸ ὄν, καθάπερ Μέλισσός φησιν. Idē I. Phyſicorū, ὅμοιον δὴ τὸ σκοπεῖν εἰ οὕτως ἕν, καὶ πρὸς ἄλλην θέσιν ὁποιανοῦν διαλέγεσθαι τῶν λόγου ἕνεκα λεγομένων. Ita tamen meam ſententiam propono, ut eam Turnebi ſententiæ non anteponam.

T. Lucretij locus de noctibus ſerenis, alter item Plinij. Lucubrare quando optimum. Kalendis Ianuarij quid fieri ſolitum. Marcelli Cervini, & Gul. Sirleti Cardinalium laus.

CAP. XIII.

LVcretius libro primo cum oſtendiſſet ſummam difficultatem eſſe in philoſophia Latino ſermone explicanda, ut ſtudium ſuum Memmio magis commendaret, adjecit:

Sed tua me virtus tamen, & ſperata voluptas
Suavis amicitiæ, quemvis efferre laborem
Suadet, & inducit noctes vigilare ſerenas.

Quibus in verſibus non injuria quæri poteſt,

teſt, cur *ſerenas* potiſſimum *noctes vigilare* ſe dicat. Neque enim perpetuum illud epitheton eſt: neque maius negotium videtur, vigilare noctes ſerenas, quam obſcuras, & caliginoſas. Sed certe, hieme ut quaſdam noctes ſerenas eſſe fateamur,

----poſitas cum glaciat nives
Puro lumine Iuppiter.

Plæræque tamen nimboſæ ac ventoſæ, & turbidæ ſunt. At æſtate prope omnes ſerenæ, & breves, & multa luce ſuffuſæ. Cum igitur hieme, propter longitudinem noctium, homines ſtudijs dediti & veſperi lucubrare, & mane, multo ante auroram radiorum ardentum indicem, librum cum lumine poſcere ſoleant: æſtate tamen non multi reperiuntur, qui non illas breves ac contractas noctes integras dormiant. Idem veteres videlicet factitabant: neque antelucanam lucubrationem fere incipiebant, niſi ſub finem Autumni. Iuvenalis.

-------------at nunc
Poſt finem autumni, media de nocte ſupinũ
Clamoſus juvenẽ pater excitat. Accipe ceras,
Scribe puer.

Erat quidem in conſuetudne poſitum, ut de menſe Auguſto, Vulcanalibus lucubrare in-

te inciperent: ſed id tantum ἀφοσιώσεως χάειν plærique faciebant: eodem plane modo, quo Kalendis Ianuarij ſuas quiſque artes modice attingebant, auſpicandi cauſa.

Ovidius,

Quiſque ſuas artes ob idem delibat agendo:
Nec plus quam ſolitum teſtificatur opus.

Ita Plinius junior illum parciſſimum temporis diſpenſatorem, avidiſſimum librorum helluonem, avunculum ſuum, qui mihi videtur prope tot horas legiſſe aut ſcripſiſſe, quot vixit: eum igitur laudans: *lucubrare*, inquit, *a Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi cauſa ſed ſtudendi.* Negat eum ita feciſſe, ut ceteri ſolebant, qui tunc dicis tantum cauſa, incipiebant lucubrare: ac deinde id differebant ad finem autumni: cum

Iam Phœbus breviore via contraxerat ortũ
Lucis, & obſcuri creſcebant tempora ſomni.

At illum vero ac ſerio a Vulcanalibus incipere ſolitum. Lucretius igitur ſe dum munus illud ſuum Memmio concinnat, ait vigilare, & lucubrare non hieme tantum, quod omnes faciunt, ſed etiam quod pauciſſimi, æſtate, cum ſerenæ plærunque eunt noctes. Eodem prope modo commen-

dat Cicero Bruto libellum paradoxorum: *Accipies igitur*, inquit, *hoc parvum opuſculum elucubratum his jam contractioribus noctibus*. Hoc ego, quod mihi ſane acute atq; ingenioſe animadverſum videtur, non ut meum profero: ſed ut acceptum ab illo vivo ac ſpirante muſæo Gulielmo Sirleto Cardinali, οὗ καὶ ἀπὸ γλώττης non mille tantum, ſed ambroſia dulcior manat oratio. Atque is hoc ſe olim audiviſſe dicit ab eo quem ipſe præcipue colebat, cuiq; merito cariſſimus erat, Marcello Cervino Pontifice Maximo, cuius ſanctiſſimi & eruditiſſimi viri longiore pontificatu, Deus vitijs noſtris offenſus, indignos eſſe nos judicavit.

Virgilium, quod neque Homeri, neque Ciceronis meminerit, ingratum videri.

CAP. XIV.

Καὶ τόδε Φωκυλίδου· id eſt, ejuſdem illius Sirleti, a quo diſcere poteſt quiſque & quantum cupit, & quantum capit. Ita ſacrum illud os uberem perpetuo rerum ſcitu digniſſimarum copiam fundit. Præſtantiſſimus Latinorum poetarum Virgilius vi-

deri

deri non immerito poteſt duorum ſummorum virorum gloriæ invidiſſe, Ciceronis,& Homeri. Nam cum tres poetas ſibi præcipue propoſuiſſet ad imitandum, Theocritũ in Bucolicis, Heſiodum in Georgicis, Homerum in Aeneide, duorum quidem priorum mentionem utcunque fecit. Nam & *Sicelidas muſas* invocavit, & illo verſu aperte ſignificavit Theocritum:

Prima Syracoſio dignata eſt ludere verſu
Noſtra nec erubuit ſilvas habitare Thalia.

Heſiodum autem illo loco,

Hos tibi dant calamos en accipe, Muſa,
Aſcræo quos ante ſeni, quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.

& rurſus illo,

Aſcræumq; cano Romana per oppida carmẽ.

At Homeri, cui tam multa debebat, quem prope totum compilarat, nulla uſquam mentio. Quin etiam cum odoratum illud Lauri nemus deſcriberet, in quo felices agebant pij vates *& Phœbo digna locuti.* Muſæum ante omnes collocat, Homerum ne nominat quidem. Neque in Ciceronem æquior.

Excudent, inquit, *alij ſpirantia mollius æra,*
Orabunt cauſas melius.

Cum tamen Cicero hanc gloriam Græcis præripuiſſe crederetur. Apertius autem libro octavo, cum Catilinam appellaſſet,

---- & te Catilina minaci
Pendentem ſcopulo, furiarumq; ora trementem:

cuius invidiæ fuit, ſtatim ad Catonem tranſire: de Cicerone cuius virtute peſtis illa patriæ oppreſſa erat, verbum nullum facere? Cuius ornandi nulla certe juſtior eſſe potuit occaſio. His argumentis, fateor vix videre me, quid pro Virgilio reſponderi queat.

Xenophontis e tertio anavaſeos locus correctus & explicatus.

CAP. XV.

LVculenta eſt Xenophontis oratio, qua libro tertio anavaſeos milites cohortatur, ne concidant animis, etiam ſi multis magnisq; difficultatibus confligentur: eas enim omnes poſſe animi præſentia, & virtute ſuperari. Summo autem artificio facit, ut eas ſingulas proponat ac refutet, quæ univerſæ debilitare atq; infringere illorum animos poterant: ſingulæ faciliores

ad

ad ſuperandum videntur. Atque a dijs quidem exorditur, eosq; ait, ſuis quidem, qui jurisjurandi fidem ſervarint, æquos ac propitios: barbaris autem, qui eam pro nihilo putarint, ſævos & infenſos fore. Deinde autem proponit eis maiorum exempla, qui parva manu magnas ſæpe barbarorum copias fuderant. Addit ne ipſos quidem parum dignos eſſe maioribus, cum ſuperioribus diebus, congreſſi cum ingenti eorundem barbarorum multitudine, nullo eos negotio profligarint. Quod cum feciſſent, pro Cyri imperio ac potentia dimicantes, multo alacrius idem facere oportere, cum vita & ſalus ipſorum agatur: cumq; præterea experimento cognoverint ignaviam barbarorum, cuius antea periculum non fecerant. Neque quod a quibuſdam deſerti eſſent, quibus ſocijs & adjutoribus Cyro vivente utebantur, idcirco eis pertimeſcendum: quod illi etiam in victoria, fugæ auctores ac principes fuiſſent: cujuſmodi homines in hoſtium caſtris, quam in ſuis videre præſtet. Nam quod ipſi equitatu careant, quo hoſtes abundent: equos nihil aliud hoſtibus præſtituros, quam faciliorem ac celeriorem fugam. Neque equos

pugnare ſed homines: eosq; ipſos terræ ſolo, quam equi dorſo firmius & tutius niti. Iam ſi ad dimicandum quidem prompto & alacri, inquit, animo eſtis: ſed illud vos angit, quod neque Tiſſaphernem amplius itineris ducem habebimus, neque rex nobis vendi amplius jubebit ea, quæ ad victũ neceſſaria ſunt, cogitate quanto meliores itineris duces futuri ſint captivi quam Tiſſaphernes: & utrum optabilius ſit, magna vi pecuniæ, qua plærique noſtrum tenuiter inſtructi ſunt, paucos cibos mercari, an arbitratu ſuo pinguem, & rebus omnibus abundantem hoſtilem agrum diripere ac deprædari. Quod ſi hæc quidem meliora eſſe ſentitis, ſed flumina ne vobis obſtent veremini, ſcitote ea, quo quis propius ad eorum fontes & capita acceſſerit, eo facilius poſſe tranſiri. Hæc omnia breviter propoſui, ut ex ipſa orationis ſerie magis intelligatur id ꝙ ſequitur depravatũ eſſe. Legitur autẽ etiam in optimis libris hoc modo. Εἰ δὲ μήθ' οἱ ποταμοὶ διήσουσιν, ἡγεμόνντε μηδεὶς φανεῖται, οὐδ' ὡς ἡμῖν γε ἀθυμητέον. Quæ ita vertit Romulus. *Sed eſto, obſtent nobis flumina: neque duces nanciſcamur. non tamen idcirco animum deſpondere debemus.* Ego vero, quid verba illa ſigniſi-

gniſi-

gnificent *μήθ' οἱ ποταμοὶ διήσουσι,* non video: nõ ſignificare id quod Romulus putavit, plane video. Ac ne longum faciam, ita apud Xenophontem legendum cenſeo: *Εἰ δὲ μήθ' οἱ ποταμοὶ διείρξουσιν, ἡγεμὼν δὲ μηδεὶς φανεῖται, οὐδ' ὡς ἡμῖν γε ἀθυμητέον.* ut ſit ſententia. Quod ſi videtis fore, ut ne flumina quidem itineri noſtro obſtatura ſint: ſed illud veremini, ne dux itineris nullus exiſtat: ne ſic quidem animis concidere debemus. Cur autem ſic quoque bene ſperare debeant, ſtatim ſubjicit. Sed ita legendum, ut dixi, conſtare opinor ex ijs quæ anteceſſerunt. Sunt enim illa plane his gemina. *Εἰ δὲ ταῦτα μὲν γιγνώσκετε ὅτι οὕτω κρεῖττον, τοὺς δὲ ποταμοὺς ἄπορον νομίζεται εἶναι.* & paulo ſupra, *Εἰ δὲ δὴ τὰς μὲν μάχας θαῤῥεῖται, ὅτι δ' οὐκέτι ἡμῖν Τισσαφέρνης ἡγήσεται, οὐδὲ βασιλεὺς ἀγορὰν παρέξει, τοῦτο ἄχθεσθε.* Quæ qui diligenter inter ſe contulerit, ſpero fore, ut mihi aſſentiatur.

Gregorij Nazianzeni loci duo, partim e Luciano, partim ex Ariſtophane expreſſi.

CAP. XVI.

SCitum eſt notare & animadvertere, quomodo priſci illi eccleſiæ Patres,

quorum & pietas ac ſanctimonia, & eruditio atque eloquentia admirabilis fuit, e profanis ſcriptoribus accepta multa in meliores uſus converterint: ut nos quoque ad illorum exemplum ſtudia noſtra dirigere ac conformare conemur. Quapropter proponam duos locos, in quibus Gregorius Nazianzenus, de cuius laudibus mihi tacendum puto: tum quia notiſſimæ ſunt: tum quia nullum tam ſublime verborum genus reperire poſſum, quod nõ longe infra ipſius dignitatem iaceat: is igitur in oratione & eo qui laudat, & eo qui laudatur digniſſima, qua Magni Baſilei laudes deprædicat, duos impuros quidem, ſed diſertos ſcriptores imitatus videtur. Principium enim divinæ illius orationis hoc eſt. Ἔμελλεν ἄρα πολλὰς ἡμῖν ὑποθέσεις τῶν λόγων ἀεὶ προθεὶς ὁ μέγας Βασίλειος, & quæ ſequuntur. Eodem autem modo exorſus in Demonacte laudando Lucianus. Ἔμελλεν ἄρα μηδὲ ὁ καθ' ἡμᾶς βίος τὸ παντάπασιν ἄμοιρος ἔσεσθαι ἀνδρῶν λόγου καὶ μνήμης ἀξίων. ut fortaſſe non longe à vero aberraturus ſit, ſi quis ſanctiſſimũ eundéq; eloquentiſſimũ virum a ſume impio, ſed culto tamẽ ac polito ſcriptore aliquid ſumpſiſſe credat. Alter quidem locus quem ex eadẽ

ora-

oratione ſubjiciã, ex Ariſtophane manifeſto expreſſus eſt. Nam cũ inveheretur Gregorius in pravam quandam conſuetudinẽ, quæ jam tum in eccleſiam irrepſerat, utinamq; ad ætatem noſtram non perveniſſet, ut homines in eccleſiaſticis muneribus nunquam exercitati, quique nullum in inferioribus ordinibus ſui periculum feciſſent, primo ſtatim pedatu, per gratiam & malas artes, ad ſummum in eccleſia epiſcoporum munus promoverentur: probari ſibi ait nauticam legem, quæ gubernatores futuros, prius diu remigare, ac deinde proretas eſſe jubet, quam eis in puppi ſedere & clavum tenere permittat. Επαινῶ, inquit, τὸν νηϊτικὸν νόμον. ὃς τὴν κώπην πρότερον ἐγχειρήσας τῷ νῦν κυβερνήτῃ, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὴν πρῶραν ἀγαγὼν, καὶ πιστεύσας τὰ ἔμπροσθεν, οὕτως ἐπὶ τῶν οἰάκων καθίζει, μετὰ τὴν πολλὴν τυφθεῖσαν θάλασσαν, καὶ τὴν τῶν ἀνέμων διάσκεψιν. Ariſtophanis autem ſunt hæc ex Equitibus.

Ερέτην χρῆναι πρῶτα γενέσθαι, πρὶν πηδαλίοις ἐπιχειρεῖν.
Κᾆτ' ἐντεῦθεν πρωρατεῦσαι, καὶ τοὺς ἀνέμους διαθρῆσαι.
Κᾆτα κυβερνᾶν αὐτὸν ἑαυτῷ.

Notat autem & Theon in ſcholijs ad eum Ariſtophanis locum, ex eo illa Gregorium, quem tamen nominatim non appellat, hauſiſſe. Videlicet ut apes etiam ex amaris herbis

herbis ac floribus educunt aliquid quo ad mel conficiendum utantur: ſic & talia ingenia etiam ex improbiſſimis ſcriptoribus aliquid quod proſit, excerpunt.

Virgilij IIII. *Aeneidos locus non recte a Servio explicatus.*

CAP. XVII.

Mirificus homo interdum eſt Servius in ſenſis Virgilij explicandis: & quamvis inter Grammaticos merito ſemper habitus eſt primæ claſſis: eſt tamen, ubi de tuenda illa opinione non nimis ſollicitus videtur. Vel hos ex quarto Aeneidos verſus, quibus Dido verens, ne ſoror ſua ex illo immoderato retinendi Aeneæ ſtudio, ſuſpicaretur fore id quod evenit, ut ipſa eius abitum ferre non poſſet, ita eam affatur:

Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,
Et perferre ſoror potero:

eos igitur verſus quam abſurde interpretatur? Hanc enim ſententiam illorum eſſe dicit. *Si ſciſſem abiturum Aeneam, non tantum diligerem. Si non dilexiſſem, minus dolerem. Si potui, autem, pro, ſi potuiſſem.* & ſic eſt dictum, ut *Omnia*

Omnia præcepi, atq; animo mecũ ante peregi. *ac ſi diceret, nihil mihi novum contingeret.* Hæc Servius: quibus vix a ſententia Virgilij excogitari poſſe quicquam alienius puto. Ego hoc Didonem ſentire exiſtimo. Non eſt, quod metuas, ſoror, ne ego hunc etſi acerbiſſimum dolorem, ſi ſe obduret Aeneas, perferre non poſſim. Cum enim eum dolorem ſperare, id eſt expectare potuerim, neque me ipſa illius jam jamq; imminentis expectatio ad quidquam in me durius conſulendum adegerit: quam acerbitatem forti animo expectare potui, eandem magno ac forti animo, ſi neceſſe fuerit, perferam. Sed tamen ne ullam eius retinendi rationem intentatam relinquam; tribue hoc mihi, ut ad eum adeas, eiq;, ſi potes, perſuadeas, ut diſceſſum ſuum uſque eo ſaltem differat, dum tempeſtas commodior ſit ad navigandum. Neque vero leve argumentum eſt quo utitur Dido, ut oſtendat ſe dolori perferendo fore, quod eius expectationem tulerit. Metus enim imminentium acerbitatum vehementius interdum homines afficit, quam ea ipſa quæ timentur, ubi poſtea contigerunt. Pueros videmus in verberum metu nuſquam quie-

ſcere,

ſcere, nuſquam conſiſtere, velle patriam & parentes relinquere, qui tamen poſtea verberati conquieſcunt. Vidi ego patrem, qui, cum ægrotantis filij prope deploratam ſalutem eſſe, a medicis audijſſet, alligandus fuit ne ſibi manus adferret. Idem hodie multos jam annos filio ſuperſtes & vivit, & hilare vivit. Ita plærunque, quæ ne eveniant, horreſcimus, ea cum evenerunt, acquieſcimus. Qua de re elegantiſſima diſputatio eſt apud Xenophontem libro tertio de inſtitutione Cyri. Qui igitur imminentis mali expectationem fortiter tulit, is id quoque ipſum quod metuitur, fortiter laturus videtur. Et hoc argumento utitur Dido.

Hecyræ Terentij locus exponitur, Donati hiatus expletur.

CAP. XVIII.

TErentianus Laches, cum præſentiam uxoris, & ſuam, filio, & nurui odioſam eſſe credens, rus cum ea migrare ſtatuiſſet, *odioſa,* inquit, *hæc eſt ætas adoleſcentulis,*

E medio æquum eſt excedere. poſtremo jam nos fabulæ

Sumus

- *Sumus, Pamphile, ſenex atque anus.*

Vbi vere, & recte Donatus ait, eum alluſiſſe ad principium fabularum, quæ puerulis narrari ſolent: quarum plæræque ita incipiant. Animadverti autem tale quiddam extare & apud Ariſtophanem, μῦς καὶ γαλῆ. Vbi etiam Theon notat plæriſque fabulis earum quæ domi narrari ſolerent, hoc eſſe principium: Γέρων καὶ γραῦς. & tale eſſe illud Platonis in Phædro. *Fuit olim quidam formoſus puer.* Neque ab his abludit illud ex Andria,

Atticus quidam olim navi fracta.

Itaque Simo, qui omnia illa ficta eſſe autumaret, *Fabulam*, inquit, *incœptat.* Sed &, niſi me valde fallit animus, apud Donatum hoc loco ea ipſa Græca verba legerentur, niſi librariorum inſcitia obſtitiſſet. Nunc enim ita legitur. *Hæc duo nominavit* - - - *caput indicat & incœptionem huiuſmodi fabularum.* At in quibuſdam veteribus hoc modo. *Hæc duo nomina* - - - GAPVS *indicant incœptionem huiuſmodi fabularum.* Ego in illa lacuna puto fuiſſe ΓΕΡΩΝ ΚΑΙ ΓΡΑΥΣ. Cum autem P, Latinum eandem formam habeat quam Græcorum *rho*, ſi quis duarum tantum litterarum ordinem

mutet,

mutet, ex illo GAPVS faciet, ΓΡΑΥΣ. Ita omnia perſpicua erunt. At illi fecerunt ex GAPVS, primum CAPVS, deinde CAPVT. Nos vero hic concludamus hoc caput.

Si telum manu fugit, e XII. Tabulis, ab Homero deſumptum, ut & Philoſophiæ definitio, Hadriani. Turnebi laus.

CAP. XIX.

S*Itelum manu fugit.* His verbis in lege XII. emiſſi teli ſignificata erat imprudentia: ut in tertio de Oratore ſcriptũ eſt. quæ tralatio, cum a Craſſo tantopere commendetur: egoq; eam a patre eloquẽtiæ Homero fluxiſſe animadverterim: facturus operæ pretium videor, ſi id indicarim. Ille igitur libro Iliados quinto Diomedis cum Phegeo Daretis filio pugnam deſcribens, cum priorem ictum Phegei irritum fuiſſe dixiſſet; ſubjicit, non idem Diomedi eveniſſe, neque ei irritum telum manu fugiſſe, ſed defixum eſſe in pectore Phegei.

Τοῦ δ' οὐχ ἅλιον βέλος ἔκφυγε χειρός.
Ἀλλ' ἔβαλε στῆθος μεταμάζιον.

Sic &

Sic & Iliados octavo dicit habenas fugiſſe e manu Neſtoris:

Νέστορα δ' ἐκ χειρῶν φύγον ἡνία σιγαλόεντα.

quod ita reddidit vetus poeta Livius.

Mea puera, quid verbi ore profugit tuo?

Attexam huic obſervationi aliam valde diſſimilem: quid ni enim mihi quoque Τερετίζειν aliquando liceat? utinam quidem vere ac ſerio poſſem. Sed ut qui divinas Ariſtotelis ac Platonis virtutes imitari non poterant, huius gibbum, illius quoddam oris in loquendo vitium imitabantur, ut aliqua ſaltem in re tantorum virorum ſimiles eſſent: ita ego, quando ad illam infinitam multiplicis doctrinæ copiam quæ in Turnebo fuit, aſpirare non auſim, licentiam quandam illius in diſſimilibus rebus conjungendis hoc loco imitabor. Veteres igitur Critici, qui omnia quæ a Philoſophis dicerentur, ab Homero manaſſe contenderent: ipſam Philoſophiæ finitionem, quæ a nonnullis eorum tradita eſt, Homericam eſſe dicebant. Diomedem enim ἀλληγορικῶς Philoſophum intelligi, cui Minerva omnem caliginem, quæ mortales hebetat viſus, ex oculis aufert, ut & deos & homines noſcat.

Ἀχλὺν δ' αὖ τοι ἀπ' ὀφθαλμῶν ἕλον, ἣ πρὶν ἐπῆεν,
Ὄφρ' εὖ γινώσκῃς ἠμὲν θεὸν, ἠδὲ καὶ ἄνδρα.

Ex eo igitur loco ſumpſiſſe illos, quod dicerent, *Philoſophiam & divinarum & humanarum rerum ſcientiam eſſe.*

Scriptores veteres non recentes publice explicandos & ſequendos. Quintiliani præfatio libri ſexti emendatur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAP. XX.

ME puero magna cum cura exponebantur in ſcholis Inſtitutiones oratoriæ M. Fabij Quintiliani, accurati admodum & exquiſiti Rhetoris, neque quiſquam ſatis bonus dicendi magiſter habebatur, qui non in illis vel præcipue auditores ſuos exercere ſolitus eſſet. Mutata poſtea ratio eſt: cumq; annoſis illis, & ipſa vetuſtate venerandis arboribus neglectis, ſuccreviſſent inutiles rami: juventusq; laboris fugitans, inſulſos quoſdam libellos, & omnium prope liberalium artium, & omnium philoſophiæ diſpendioſa partium compendia, pro pinguibus illis veterum latifundijs adamare cœpiſſet, ex illo vidimus omnia

In peius ruere & retro ſublapſa referri.

Neque

Neque ullum lapſis prope rebus certius remedium eſt, quam ut vetus illa conſuetudo revocetur, &, expulſis iſtis novitijs indoctæ arrogantiæ magiſtris, a priſcis illis, quos *endo cælo*, ut ita dicam, merita locarunt, vera & ſolida eruditio repetatur. Quod etſi, ut ætatis meæ tempus eſt, vivo me eventurum, ſperare non audeo, poſteris tamen, ſi quid mei ad poſteros perveniet, conteſtatam opinionem meam relinquam : neque committam, ut ego quoque unus ex eo numero, qui vetuſtatem contemnunt, videri queam. Nunc eius quem nominavi Rhetoris præfationem in librum ſextum, à quibuſdam inveteratis librariorum erroribus vindicare conabor. Deplorat autem in ea homo diſertiſſimus ſane dolenter ac copioſe uxoris & duorum filiorum mortem : ex qua tantum hauſerit doloris, ut ſe, nedum inſtituta ſtudia perſequi, etiam eis ſuperſtitem eſſe poſſe miretur. Sed de uxore hæc ipſius verba ſunt. *Quæ nondum expleto ætatis undevigeſimo anno duos enixa filios, quamvis acerbiſſimis rapta fatis, felix deceſſit. Ego vel hoc uno malo ſic eram afflictus, ut me iam nulla fortuna poſſet efficere felicem.* Paulo poſt autem de filijs. *Liberis tamen ſu-*

perſtitibus oblectabar: &, quod nefas erat, ſed optabat ipſa, me ſalvo, maximos cruciatus præcipiti via effugit. Quæ nullo modo inter ſe cohærere, vel cæcus aliquis viderit. Sed tota huius periodi poſterior pars loco ſuo mota eſt: ad uxorem enim pertinet: legendumq; hoc modo. *Felix deceſſit, &, quod nefas erat, ſed optabat ipſa, me ſalvo, maximos cruciatus præcipiti via effugit. Ego vel hoc uno malo,* & cetera. Deinde, *Liberis tamen ſuperſtitibus oblectabar. Mihi filius minor quintum egreſſus annum, ut in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen.* Sed hic quoque mendum ſubeſt: neque dubium quin totum illud, *ut in malis agerem,* delendum ſit. In meo vetere libro ita legitur. *Mihi filius minor quintum egreſſus annum in malis nec augere prior alterum e duobus eruit lumen.* Ex quo liquido perſpicitur error librarij: qui quattuor voces, *in malis nec augere,* huc tranſtulerit, e periodo quæ ſtatim ſequitur. *Non ſum ambitioſus in malis, nec augere lacrimarum cauſas volo.* Paulo poſt, ubi vulgo eſt, *oſtenderit,* liber meus habet *oſtenderet,* haud dubie melius. Et, ut quædam leviora omittam: hæc certe contemnenda non ſunt. In vulgatis libris ita legimus

gimus. *Nam quo ille animo, qua medicorum admiratione, menſium octo valetudinem tulit? ut me in ſupremis conſolatus eſt? quam etiam deficiens, quamq; non tunc ipſum illum alienatæ mentis errorem circa ſolas litteras habuit?* At in meo præclare. *Quam etiam deficiens, iamq; non noſter, ipſum illum alienatæ mentis errorem circa ſolas litteras habuit?* Nihil pote elegantius. Illud enim *non noſter* ſignificat eum jam in poteſtate mortis fuiſſe. Sequitur haud ita multo poſt. *Te omnium ſpe Atticæ eloquentiæ candidatum ſuperſtes parens tantum ad pœnas amiſi?* Quibus in verbis illud *Atticæ* plane redundat ac friget. Liber meus pro eo habet *Acutis:* unde non dubito, quin legendum ſit, *Ac votis.* Superſunt adhuc quædam in quibus lima opus eſt. ut illud, *Tum ſi qua minus fuerint effecta ijs quæ levius afflicti cœperamus, imperitiæ aut fortunæ remittantur.* Illa *imperitia* huc ab imperito aliquo invecta eſt. Legendum ſimpliciter, *Fortunæ remittantur.* Paulo poſt. *Boni autem conſulere noſtrū laborem vel propter hoc certum eſt.* Liber vetus, *Cecum eſt.* Ego lego, *Aecum eſt.* ita enim ſcribebant pro *Aequum:* ut *acam,* pro *aqua.* Ad ipſum finem ita legitur. *Nos mi-*

ſeri, ſicut facultates patrimonij noſtri, ita hoc opus alijs paramus, alijs relinquemus. Pro *Paramus*, lege, ex auctoritate libri veteris, *Præparabamus.*

M. ANTONII MVRETI VARIARVM LECTIONVM LIBER XIX.

De Baccho bimatre Martialis verſus reprehenſus.

CAP. I.

Mordacius fortaſſe, quam juſtius irriſit Martialis poëtam quendam, qui Iovem non patrem modo, ſed & matrem Bacchi vocaverat: quod eadem ratione Semele quoque, ut ipſi quidem videtur, pater Bacchi vocari queat.

Qui potuit, inquit, *matrem Bacchi dixiſſe Tonantem,*
Ille poteſt Semelen dicere, Priſce, patrem.

Neque enim eadem ratio eſt. Nam patris quidem proprium eſt, generare in alio, ut

ex Ariſtotele didicimus: quod Semele neque fecerat, neque facere potuerat: matris autem, concluſum fetum viſceribus ſuis fovere, & ſuo tempore parere: quæ omnia, ut quidem ſe habet fabula, præſtiterat Iuppiter. Itaque eleganter ingenioſiſſimus poeta Ovidius, inter cetera epitheta, quibus Bacchum ornat, eum etiam *bimatrem* vocat: quod duas matres habuerit, Semelen, & Iovem: unde & Græci eum διμήτορα nominant. Extat & verſiculus veteris cuiuſdam poëtæ Græci, qui ob id & maſculum Iovis uterum, & ipſum Iovem Bacchi tum patrem, tum matrem fuiſſe ait.

Ἄρσενι γαστρὶ λόχευσε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ.

Neque alia ratione Heraclides Ponticus eundem Iovem Palladis & patrem, & matrem vocat. Sed ſæpe Martialis, dum ſalſe aliquid & aculeate diceret, quam id juſte ac merito faceret, non curavit.

In Quintiliano poetarum verſus aliquot nitori ſuo redditi.

CAP. II.

APud M. Fabium libro octavo citatur verſus veteris poetæ, quo quidē

de Achillis morte ita quærens inducitur.

Ferro anne fato virtus Argivum occidit?

Sed in antiquis quibuſdam libris pro *virtus* legitur *metus.* in meo *mœcus.* Ego una littera mutata, legendum cenſeo, *mœrus:* ut expreſſerit Tragicus ille, quiſquis eſt, illud Homericum - - -

mœros enim dicebant pro *muris*: ut in illo Virgilij,

Dividimus mœros, & mœnia pãdimus urbis

Sic *mœnire,* pro munire : *cœrare,* pro curare, in multis adhuc veteribus monumentis legitur. Emendabo de eodem oleo & opera locos quoſdam eiuſdem Rhetoris e capite tertio libri noni. in primiſq; verſum veteris Tragici qui hoc modo circumfertur,

Quam magis ærumna viget, tam magis ad maleficiandum urget,

cum legendum ſit e vetere libro,

Quam magis ærumna urget, tam magis ad maleficiandum viget.

Eſt enim Trochaicus. Paulo autem inferius locus eſt mirabiliter deformatus, hoc modo, *Ex Græco vero tranſlata vel Salluſtij plurima : quale eſt, vulgus amat fieri : vel Horatij, Nam id maxime probat hoc Ciceronis. Et mutatio caſus : ut, nec longe inuidit*

avenæ.

avenæ. Hæc ſi quis, ut vulgo edita ſunt, intelligere potuerit, idem bonus Sphyngi interpres fuerit. In vetere libro ita legi. *Vel Horatii, N. I. S. P. Ciceronis nec longa invidit avena.* neque ulla dubitatio eſt quin ita legi debeat,

-------nec illi

Sepoſiti ciceris, longæq; invidit avenæ.

Paulo poſt, ubi citatur verſus Horatij,

Hunc & intonſis Curium capillis:

pro *intonſis* veteres libri habent, *incomptis.* in eodem illo capite, ubi vulgo ita ſcriptum eſt, *Hanc rerum coniunctam diverſitatẽ ta Cælius* μεταβολὴν vocat: non *Cælius* in veteribus, ſed *Cæcilius* legitur. Recte eſt enim *Cæcilius Rhetor*, cuius & hic ipſe, & Plutarchus ſæpe meminit, & Dionyſius Longinus principio elegantis illius Cõmentarioli περὶ ὕψους.

Athenæus libro octavo ſæpius caſtigatus. Chreſtomathia & Ecloga quid.

CAP. III.

ET tam multa ſunt in Athenæo, quæ elegantis ingenij homines ad ipſum le-

gendum alliciant: & tam multa rurſum, quæ eis, ne voluptate illa pura ac liquida frui poſſint, impedimentum objiciant; ut mihi gratiam ab eis initurus aliquam videar, ſi ex immenſa quadam copia eorum, quæ jampridem in eum notavi, nonnulla interdum his libris inſpergam: interea dū ab alijs melior & integrior illius editio adornatur. Hodie igitur, cum mihi ex octavo ipſius libro quiddam petendum eſſet, neq; id tam facile, quam putaram, reperire poſſem, ſatius putavi totum librum percurrere, & in tranſcurſu colligere ſi qua eſſent, quæ illius ſtudioſis jucunda fore arbitrarer. Primum igitur in hiſtoria, quæ ex Poſidonio affertur, de Tryphonis militibus ſubito incurſu maris abſorptis, ubi Sarpedonis milites, re audita, accurriſſe dicuntur: cum vulgo ita legatur: Καὶ οἱ περὶ τὸν Σαρπηδόνα ἀκούσαντες τὴν συμφορὰν, ἐπελθόντες, τοῖς μὲν τῶν πολεμίων σώμασιν ἐφήσθησαν, ἰχθύων δὲ ἀφθονίαν ἀπηνέγκαντο, καὶ ἔθυσαν Ποσειδῶνι τροπαίῳ: in veteribus pro ἐφήσθησαν legitur ἐφείσησαν: quod verbum nihili eſt: & quod quidam ex eo facere voluerunt ἐφείσαντο, ideoq; dixerunt illos hoſtium corporibus peperciſſe: non dubito, quin animadverſuri ſint lapſos eſſe

ſe, ſi locum paulo diligentius inſpiciant. Omnino autem vulgata ſcriptura hoc quidem loco veriſſima eſt, ut intelligamus eos ex hoſtium interfectorum ſpectaculo voluptatem cepiſſe: ſitq; ἐφήσθησαν a verbo ἐφήδομαι: Nam ἐφείσαντο ſi quis legat, neque veteres libros habebit auctores, & ne ſic quidem emendata fuerit oratio. Paulo poſt autem in narratione Hegeſandri de admirabili quadam copia piſcium, quæ bis quotannis, ex Lacu Bolyce, ſtatis temporibus in flumen Olynthiacum influere dicitur, voces aliquot in excuſis libris deſiderantur. Quare totum locum, ut in veteribus extat, apponam. Κατὰ δὲ τὸν ἀνθεστηριῶνα, καὶ ἐλαφηβολιῶνα, λέγουσιν οἱ ἐπιχώριοι, διότι πέμπει ἡ Βολύη τὴν ἀπέπυριν Ὀλίνθῳ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, ἀπέραντον πλῆθος ἰχθύων ἐκ τῆς λίμνης εἰς τὸν Ὀλυνθιακὸν ἀναβαίνειν ποταμόν. ἔστι δὲ βραχύς, ὥστε μόλις κρύπτειν τὸ σφυρόν. ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον τοσοῦτον ἔρχεται πλῆθος ἰχθύων, ὥστε τοὺς περιοίκους, & cetera. Quam multa omiſerint librarij, & quid eis errorem objecerit, etiam tacente me, omnes vident. Sed & in ijs quæ paulo infra citantur, e libro quinto Chryſippi *de voluptate*, omiſſæ ſunt per incuriam voces duæ. Legendum enim καὶ δυνάμεις βραστικὰς, καὶ συνουσιαστικάς. In Sardanapali epitaphio, & ſi veteres quoque libri

habent λέλωωται, malim tamen λέλειπται. Improbi autem verſus, quibus Alexis homines ad intemperantiam cohortatur, Trochaici duo ſunt ita legendi, & ita diſtinguendi,

Πῖνε, παῖζε. θνητὸς ὁ βίος· ὀλίγος ὁ ὑπὶ γῇ χρόνος·
Ὁ θάνατος δ᾽ ἀθάνατός ἐστιν, ἢν ἅπαξ τις ἀποθάνῃ.

Statim autem, Sotionis fide, citantur verſus quidam eiuſdem argumenti ex eiuſdem poëtæ Aſoto didaſcalo : quam fabulam is qui loquens inducitur, negat ſe unquam vidiſſe, quamvis mediæ comœdiæ dramata plus octingenta legerit eorumq; eclogas fecerit. ubi *eclogas* vocat *excerpta* quædam ex eis fabulis, memoriæ cauſa, quæ inſigniora viderentur. Tales *eclogæ* hodieq; ex amiſſis Polybij & aliorum libris reperiuntur. Inde apud Ciceronem *eclogarij*. Eaſdē & χρηστομαθείας vocabant : quales hodie extant ex Strabone. Et inde Cicero Turannium vocat hominem χρηστομαθῆ. Hoc non notaſſem, niſi alios in eò lapſos eſſe vidiſſem. In eis autem ipſis verſibus cum ita legatur

Τύρβαζε μανῆ. γαστρὸς οὐδὲν ἥδιον :.

legendum puto,

φόρβαζε Μανή. γαστρὸς οὐδὲν ἥδιον

Manes ſervile nomen olim fuit. In eiſdem, ubi vulgo eſt ψύξει σε δαίμων : melius videtur

quod

ꝗ in veteribus legitur ψύξει σ᾽ ὁ δαίμων. Iam in illa parodia Chryſippi cũ vulgo ita legatur, Καὶ γὰρ ἐγὼ χαλκός εἰμι, pro χαλκὸς, in vetere libro eſt κενὸς: Ego autem legendum puto κόνις. Multa leviora omitto properandi ſtudio, & laboris, ut verum fatear, vel odio vel tædio. Neque tamen illud omittam, quod in lepidiſſimis verſibus quibus paraſitus, ut opinor, aliquis de divitibus quibuſdam cupediarijs conqueritur, qui excandeſfaciebant annonam, & ita purgabant macellũ; ut nullum lautius opſonium alijs reliquum fieret, legendum eſt, ἅπαντας ἀναπέπληκεν non, ut vulgo, πάντας: ita enim metri ratio poſtulat. Id ſi cui levius videbitur, quod ego quoque fateor, at hoc certe non omnino negligendum, poſtremi eorum verſuum ſententiam vulgo non ſatis intelligi. Nam illud, Γάμοι δ᾽ ἐκεῖνοι καὶ ποτοὶ νεανικοὶ ἦσαν: hoc ſignificat, nuptialia convivia, & adoleſcentum compotationes deſijſſe celebrari: ex quo illi divites omnia ad ſe trahere cœperant. Eſtq; illud ἦσαν ſimile illi Catulliano, *Sed hæc prius fuere*: & illi Plautino, *Fuit Phroneſiũ*: & illi Virgiliano, *Fuit Ilium*: Et ut τὸ ἐν μέσῳ prætercream, in illo dicto Stratonici, ἀκούετε ναοὶ, jucunda alluſio eſt ad illam uſitatam

vocem,

vocem, ἀκούετε λαοί: cuius lepos in Latino ſermone ſentiri non poteſt. Illud quoque præteriens monebo, longe plurimos Machonis de Stratonici dictis verſus male vulgo pro ſoluta oratione accipi. Subjiciam autem & quæ citantur e libro primo Chariclis περὶ τοῦ ἀστικοῦ ἀγῶνος, ut in veteribus libris leguntur: quoniam ea aliter ab alijs tentata video. Γυμνικοὺς δὲ ἀγῶνας, ἔφη, διαπεθέτεισαν Ἠλεῖοι, Κορίνθιοι δὲ θυμελικούς, Ἀθηναῖοι δὲ σκηνικούς. εἰ δέ τις τούτων πλημμελοίη, μαστιγούσθωσαν Λακεδαιμόνιοι, ἐπισκώπτων τὰς παρ᾽ αὐτοῖς ἀγωνίας μαστιγώσεις. In illa longa hiſtoria Diphli de piſcibus, ubi ad Bacchum piſcem ventum eſt, ita eſt in libris vetuſtis. Βάκχος εὔχυλος, πολύχυλος, εὔτροφος. Τράγος οὐκ εὔχυλος, ἄπεπτος, βρομώδης. At a vulgatis voces aliquot abſunt. Sed & moroſi illius ſenis, qui omnia ſibi conformatis ad imminuendum nominibus appellari volebat, quod ſibi eo modo minorem ſumptum facere videretur, eius igitur verba ipſa quoque diminuta & decurtata vulgo leguntur. Legenda autem ſunt hoc modo,

Ἐπεξαπάτα με. τοὺς μὲν ἰχθῦς μοι κάλει
Ἰχθύδι. ὄψον δ᾽ ἐὰν λέγῃς ἕτερον, κάλει
Ὀψάριον. ἥδιον γὰρ ἀπολοῦμαι πολύ.

In verſibus autem, quos cantitabant, qui

coronæ

coronæ ſtipem colligebant, & alia multa depravata ſunt, & hic verſus:

Θεοὶ, γένοιτο μεπέπεμπτος ἡ κόρη.

cum legendum ſit,

Θεοὶ, γένοιτο πάντ᾽ ἄμεμπτος ἡ κόρη.

ubi de verbo βωλίζειν queritur Vlpianus, qui verbum illud irridebat, ait emptum videri ἐκ γῆς σιβύρας. Quod ſi interpretatus eſt, *Ex terra ſubulca*, equidem quid ſibi voluerit, neſcio. Illud ſcio, legendum eſſe, ἐκ τῆς συβύρας. Cuiuſmodi autem mulieres in Subura olim habitaverint, & quæ illic tum vitæ, tum ſermonis elegantia fuerit; nemini ignotum eſt. Paulo poſt autem una vocula corrupta, ne Trochaicus Epicharmi intelligatur, impedimento eſt. Ita enim habent libri editi:

Τὰ πρὸ τοῦ δύ᾽ ἄνδρες ἔλεγον, εἰσεγὼν ἀπαρκέω.

cum legendum ſit,

Τὰ πρὸ τοῦ δύ᾽ ἄνδρες ἔλεγον, εἷς ἐγὼν ἀπαρκέω.

Vnum ſi præterea addidero, finem faciam. Deſinere enim, quam deficere malo. In parodia ſane eleganti, quæ ad ipſum finem libri legitur, ita editum eſt.

κ᾽ ἄν τις εἴπῃ

Τῶν ξυμπινόντων, ἤδη σὺ τί οὐκ ἀπολύσεις

Αὐτὸν, ὁ δ᾽ ἄχθεται αὐτοῖς ὁ θύων.

quod mutilum eſſe qui non ſentiat, nihil ſentiat.

ſentiat. Legendum autem hoc modo,

κἂν αὖ τις εἴπῃ

Τῶν ξυμπινόντων, ἤδη σὺ τί οὐχ ὑποπίνεις;

Οὐχ ὑπολύσεις σαυτόν; ὁ δ' ἄχθεται αὐτὸς ὁ θύων.

ὑπολύειν ἑαυτὸν, eſt excalceare ſe. Xenophon Anabaſeos libro quarto, καὶ εἰ τὴν νύκτα ὑπολύοιτο. longe aberravit a ſententia, qui ita vertit: *Hunc iam cur a metu non liberas?* Neq; tamen eum aut accuſo, aut inſector: cum alia tam multa egregie præſtiterit. Sed arduum ac difficile eſt, ſine veterum librorum ope Athenæum interpretari.

Rectè ne Cicero Græcos reprehenderit, quod Laborem, & dolorem una voce πόνον appellare dixerit.

CAP. IV.

M. Tullius quamquam φιλέλλην & erat, & haberi volebat, Græcorum tamen nationi nonnunquam ſubiniquus videtur: non tantum, ubi cauſæ ſerviens eorum fidem in teſtimonijs elevat, levitatem inſectatur, inſtituta deridet: ſed etiam cum Romanam linguam verborum copia non Græcæ parem modo, ſed etiam ſuperiorem facit: quod tam longe abeſt a

vero;

vero; ut mihi ipſæ chartæ, in quibus id ſcriptum eſt, erubeſcere videantur. Quid libro ſecundo Tuſculanarum, cum Græcos negat ſua lingua *laborem a dolore* diſtinguere, an non aperte calumniatur? Neq; φιλόπονος eſt doloris amans, ſed laboris. At πόνον interdum etiam *dolorem* vocant, & *laborare* dicunt eas corporis partes, quæ dolent. Nō igitur idem & Latini faciunt? Vnde igitur ſunt illa?

Laborat e dolore miſera. &

Quæ laborantes utero puellas.

& qui laborat podagra, certe non ita laborat, ut Marius cum æſtu magno ducebat agmen. Sed cuius potius in hanc rem quam ipſius Ciceronis teſtimonio utamur? Eius igitur verba ſunt e ſecundo de finibus. *Quos, dij immortales, ille, cum omnes artus ardere viderentur, cruciatus perferebat? nec tamen miſer eſſe, quia ſummum id malum nō erat: tantummodo laborioſus videbatur.* Nonne eum, qui maximo dolore cruciatur, *laborioſum* vocat? Videat ergo, ſi hoc nomine in Græcos volet eſſe durior, ne cauſæ ſuæ ſecurim talis ac tantus patronus infligat. Facere in eo quoque mihi videtur injuſte, quod accubationem epularem me-

lius a Latinis *convivium*, quam a Græcis σύνδειπνον, aut συμπόσιον nominari judicat. Cõtra enim appellatio Latina habere quãdam intemperantiæ ſignificationem videtur: quaſi tum demum vivant homines, cum cibum capiunt: neque ſit inter eos, præterquam in epulis, ulla vitæ communio. At Græci *una vivere* dicent, eos etiam qui negotia ſua inter ſe communicant, qui crebro una ſunt, qui una militant, una philoſophantur: convictum denique multis alijs in rebus quam in vino & epulis intelligent: non ut Latini, qui convivere, ut hoc verbo utar, eos demum dicunt, qui una tanquam ad idem præſepe, paſcuntur, quaſi nihil ſit aliud συζῆν quam συγχορτάζεσθαι. Elegantius illi, qui aliud eſſe viderunt, una bibere, aliud una vivere. Itaque communionem epularum ab eo, ut Varro ait, coagulo, quo convivia continentur, nominarũt: vitæ conjunctionem ad alia graviora & magis ſeria reſervarunt. Hæc ſi cui confidentius dixiſſe adverſus Ciceronis ſententiam videbor; cogitet, quam multa ab eo adverſus Platonem, Ariſtotelem, Theophraſtũ, alioſq; veteres dicta ſint. Nunquam hæc vel

diſ-

diſſentiendi, vel ingenij exercendi libertas in litteris vituperata eſt.

Xenophontis locus quarto Anabaſeos emendatus.

CAP. V.

APud Xenophontem libro quarto anabaſeos, Græci quibus præerat ipſe Xenophon, cum in Armenia & multis alijs difficultatibus cõflictati eſſent, & pæne obriguiſſent ac conglaciaſſent frigore, niviſq; vi tantum non obruti ac ſepulti forent; ignem tandem conſtruxiſſe dicuntur: cumq; ad fovenda corpora oleum deeſſet, multis ſe ac varijs chriſmatis, quod ibi repererant, generibus perunxiſſe. *Chriſma* autem illud fuiſſe ait Xenophon σύειον, καὶ σησάμινον, καὶ ἀμυγδάλινον ἐκ τῶν πικρῶν, καὶ τερεβίνθινον. At cetera quidem genera non ignota ſunt: è ſeſamo, ex amygdalis amaris, ex terebintho, unum quod primo loco ponitur, plane abſurdum videtur, σύειον, quod Romulus vertit *ſuillum liquamen*, eumque ſecutus unus ex eruditiſſimis huius ætatis, hoc uno, ut opinor, loco fretus, chriſmatis nomine etiam animalium adipem ſignifi-

cari tradidit. Quid autem quæſo commune habet adeps ſuillus cum ſeſamino, amygdalino, aut terebinthino chriſmate? Nam ocreas quidem ſuas, (ſi quas ex corio ocreas habebant) & calceamenta adipe ſuillo inungere ad ignem, ut ea mollirent, poterāt: artus vero ſuos, cum ſuppeteret aliorū copia, tam tetro, & tam ſpurco unguine illinere, cuius turpitudinis fuiſſet? Equidem affirmare auſim, locum depravatum eſſe, & pro σύειον, legendum aut σούσινον, ita enim vocabant liquorem ex lilio expreſſum, quem & anthinon Galenus vocat: aut ſi cui libeat propius vulgatæ ſcripturæ veſtigijs inſiſtere una litterula mutata, θύειον, a thyia arbore, quam, ob eximiam quandam odoris ſuavitatem, ſumme a veteribus commendari, notius eſt, quam ut confirmari debeat.

Quinctiliani libro ſexto de Riſu, loci plurimi & emendati & explicati.

CAP. VI.

MAculoſus eſt procul dubio Fabij locus e capite tertio libri ſexti, ubi de dictis Ciceronis ita ſcribit. *Vtinam*

nam Quintus, & libertus eius Tiro, aut alius quiſquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parcius dictorum numero indulſiſſent. Neque dubium eſt, quin legendum ſit, ut in veteribus, *Vtinamq; libertus eius Tiro.* Neque enim libros illos quiſquam unquam ad Q. Ciceronem retulit. Paulo infra eum locum hæc in veteribus libris ita leguntur. *Affert autem ſummam rei difficultatem, primum, quod ridiculum dictum plærunq; falſum eſt, ſemper humile, ſæpe ex induſtria depravatũ. Falſum*, non, ut vulgo, *Salſum* : neq; quidquam verius, quam illic *Falſum* legi oportere, ut & illud hoc modo. *Neque hoc ab ullo ſatis explicari puto, licet multi tentaverint, unde riſus: qui non ſolum facto aliquod dictove, ſed interdũ quod etiam corporis tactu arceſſitur.* Hoc enim ipſum eſt, quod negat a quoquam ſatis explicatum, *Vnde riſus* : id eſt, quæ ſit riſus origo. Sequitur paulo poſt. *Erumpit enim etiam invitis ſæpe, nec fultus ope, nec vultus modo ac vocis exprimit confeſſionem, ſed totum corpus vi ſua concutit.* Vbi tres illæ voces *Nec fultus ope*, redundant. Barbara quædam enũciatio effecerat, ut *nec fultus* pro *nec vultus* ſcriberetur. Quæ corrupta ſcriptura fulta eſt poſtea ope

alicuius, qui de ſuo addidit illud ope. Sic ſæpe *feritas* invaſit in locum *veritatis*: *fenus* in locum *Veneris*; aliaq; ad eundem modum. Quod autem ſubjungit, ridiculo ſæpe maximarum rerum momenta verti: concordat cum Horatio, cuius illud eſt:

-------- ridiculnm acri
Fortius ac melius magnas plerunq; ſecat res.

In eodem capite ita legendum eſt. *Et Catullus cum dicit,*

Nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis.

non hoc dicit, nihil in corpore eius eſſe ridiculum. Vulgo detracta negatio Fabium ipſum ridiculum facit. Et, ut nonnulla prætermittam, in quibus ipſe mihi nondum ſatisfacio, hoc certe ita legi debet. *Ludere nunquam velimus: longeq; abſit propoſitum illud, potius amicum, quam dictum perdendi.* male enim vulgo, *perdidi.* Omittam ſatis multa: ſpicilegio enim loci eſſe aliquid volo: duo tantum ex eodem capite notabo, quæ mihi videntur minime negligenda. In editis libris legimus, *Emphaſi Livius dixit, ferro cotem Attium Navium incidiſſe.* Et notum quidem eſt, hiſtoriam illam de cote a Navio inciſa extare apud Livium libro primo. Sed quæro quam tandem hic

Fabius

Fabius Emphaſim videat: aut quid omnino hiſtoria hæc ad id quod hic agitur pertineat. Neque puto id quemquam videre poſſe; niſi qui ita perſpicax ſit, ut id etiam quod nuſquam eſt, videat. In veteribus membranis meis hoc modo. *Emphaſis A. Villius dixit, ferrum in cotem incidiſſe.* Hoc nec verius nec melius quicquam. Subjungam unum item locum: deinde iter hoc dividam. Libri circumforanei ita habent. *Seu fictis novis verſibus. Simile eſt, quod* παροιμία *dicitur.* At meus recte & vere. *Seu ficti notis verſibus ſimiles: quod* παρῳδία *dicitur.* Hoc ſi quis forte non ſatis intelligit; conſulat Athenæum.

Male ominatis verbis uti. Horatius, & Terentius illuſtrati. Verſus Ennij numeris reſtituti.

CAP. VII.

Dixi alias de conſuetudine veterum addendi nonnunquam litterā D ad voces quarum ultima littera vocalis eſſet, præſertim ſi ſequeretur ſtatim alia vox, quæ a vocali inciperet: legendumque ideo apud Horatium, *maled ominatis Parcite*

cite verbis. Cum autem & alij vidiſſe ſe teſtati ſint, & ipſe viderim vetuſtos quoſdam libros, in quibus eſt *malen ominatis*, viſum eſt, ut monerem, non tamen propterea legendum, *male nominatis*. Certe enim *nominare verba* nemo dixit, qui recte emendateq; loqueretur: ſed potius *malen ominatis*. Modo enim littera D, modo littera N ad vitandum hiatum utebantur. Sic cum rectum ſit *atqui & alioqui*, ſequente tamen vocali *atquin*, & *alioquin*, apud veteres ſæpe reperias. Et inde eſt illud Plauti:

O Callicles, o Callicles, o Callicles,
Qualin animo mea commendaui bona?

Et fuiſſe quandam earum litterarum mutuam functionem, oſtendit Donatus in illud ex Phormione,

Quia nō rete accipitri tenditur, neq; miluio.
Legitur, inquit, & *Tennitur. habet enim N littera cum D communionem*. Et certe hodieq; vulgus Tiburtium, Interamnatium, & aliorum quorundam, pro ND, duplex N plærunque pronunciat. Hoc igitur non indignum viſum eſt obſervatione. Sed quoniam paulo infra eum locum citat Donatus, verſus quoſdam e ſexto Satyrarum Ennij, quos prope integros in fabulam ſuā

tranſ-

tranſtulerit Terentius: ijq; vulgo perturbati ac mendoſi leguntur, deſcribam eos ita, ut legendos puto. Sunt igitur hi.

Quippe ſine cura, lætus, lautus cum aduenis,
Exertis malis, expedito brachio,
Celſus, alacer, lupino expectans impetu,
Quam mox alterius obligurrias bona:
Quid cenſes domino eſſe animi? pro diuum fidem.
Dum ille cibũ triſtis ſeruat, tu ridens voras.

Phormio Terentiana e Demoſthene illuſtrata.

CAP. VIII.

SI quis eadem de re iterum judicio experiri velit; notum eſt eum exceptione rei judicatæ repelli: & inde ortum eſt illud,

Actum, aiunt, ne agas.

Recteq; id Terentianus Phormio Demiphoni objicit his verbis,

At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi:
Iudicium de eadem cauſa iterum ut reddant tibi.
Quandoquidem ſolus regnas: & ſoli licet.
Hic de eadem cauſa bis judicium adipiſcier.

M 5 Eodem

Eodem enim jure Athenienſes uti ſolitos, ut plæraque in jure civili Romano ab eis ſumpta ſunt, vel hic Demoſthenis locus indicat ex oratione adverſus Leptinem, Οἱ νόμοι δὲ οὐκ ἐῶσι δὶς πρὸς τὸν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν αὐτῶν οὔτε δίκας, οὔτ' εὐθύνας, οὔτε διαδικασίαν, οὔτ' ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν εἶναι, & Andocides in oratione adverſus Alcibiadem. ἄλλως τε καὶ τῶν νόμων ἀπαγορευόντων δὶς περὶ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν μὴ ἐξεῖναι δικάζεσθαι. Sed & quod ſubjicit Demipho non neceſſario ducendam orbam ei qui genere proximus ſit: ſed licere ei per legem, ſi id malit, dotis datione defungi, eiuſdem oratoris teſtimonio confirmatur: apud quem ea ipſa lex extat in oratione adverſus Macartatum. Τὴν ἐπίκληρον τὸν ἐγγύτατα ἐκδιδόναι, ἢ αὐτὸν ἔχειν. ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ ὁ ἐγγύτατα γένους, ἢ μὴ ἐκδῷ, ὁ ἄρχων ἐπαναγκαζέτω ἢ αὐτὸν ἔχειν, ἢ ἐκδοῦναι. Neque vero illud temere dictum eſt,

abduce hanc. minas quinque accipe.

Ea enim pecunia conſtituta erat legibus, quam darent egentibus puellis, quo facilius elocarentur, qui eis proximi erant, ſi nollent eas ducere, ut Harpocration ex Dinarcho docet. Puto autem hæc nonnihil ad Terentium illuſtrandum pertinere.

Plauti

Plauti e Captivis verſus e Græco deſumpti.

CAP. IX.

Saltare non hilaritatis modo eſt, ſed immodicæ & profuſæ cujuſdam hilaritatis. *Salire* autem ac *palpitare* videtur *cor*, in maximo ac vehementiſſimo metu. Itaque venuſte Tyndarus apud Plautum in Captivis, cum illum ſuum honeſtiſſimũ dolum, quo herum ex ſervitute eduxerat, patefactum videret, jamq; ſibi magnum malum imminere auguraretur: cor ſuum objurgat, quod in tanto periculo ſaltitet. Verba autem illius hæc ſunt, ut quidem in emendatis libris leguntur.

Quin quieſcis dierectum cor meum? i ac ſuſpende te.
Tu ſuſſultas. ego miſer vix adſto præformidine.

Veriſimile autem mihi fit, effictum eſſe illum Plauti locum e vetere Comico Anaxandride, cuius hi verſus citantur apud Athenæum in illa pulcherrima parte libri xv. quam a me Lutetiæ acceptam Gulielmus Canterus, publicavit. Sed verſus Anaxandridæ, de quibus dicere cœperam, hi ſunt.

ὦ πονηρὰ καρδία,
Ἐπιχαιρέκακον ὡς εἶ μόνον τοῦ σώματος.
Ὀρχῇ γὰρ εὐθὺς, ἢν ἴδῃς δεδοικότα.

O cor improbiſſimum,
Vt corpore ex toto unicum gaudes malis.
Salis enim ſimul ac timentem videris.

Paulo autem ante eos verſus inepte ſcriptum eſt : κατὰ γὰρ τὰς ἐν τοῖς ψήφοις γινομένας ἀγωνίας πάλλεσθαι τὴν καρδίαν ἐπιδηλότατα συμβαίνει : quæ vitioſa ſcriptura impoſuit etiam homini eruditiſſimo, qui nuper Athenæum interpretatus eſt. Legendum autem, ἐν τοῖς φόβοις. Ac libet, antequam manum de tabula tollam, emendare locum Xenophontis e Sympoſio, qui eodem in libro ab Athenæo citatur, ſed neque in optimis Xenophontis exemplaribus, neq; apud Athenæum emẽdate legitur : legendus autẽ eſt hoc modo. Αἶγε μὴν γυναῖκες, ἄλλως τε καὶ ὅταν νύμφαι τύχωσιν οὖσαι, ὥσπερ ἡ Νικηράτου τε τούτου, καὶ ἡ Κριτοβούλου, μύρου μὲν τί καὶ προσδέονται. ναύταις γὰρ ταυτὸν ὄζουσιν.

Ciceronis epiſtola I. ad Atticum locus contra Simeonis Boſij ſententiam & emendatus, & explicatus.

CAP. X.

Qui

QVi eo ſibi placent, quod antiquiores & meliores libros nacti ſint, in eoq; ſe jactant; ridicule mihi facere videntur. Neque enim magis ingenij aut eruditionis laus eſt, in bonum librum incidere; quam prudentiæ, cum agrum fodias, reperire theſaurum. Et quanquam veteres libri multum opis afferunt ad optimos ſcriptores purgandos, non tamen in eo poſita ſunt omnia. Nam cum eorum nullus prope ita emendate ſcriptus ſit, ut non multis erroribus ſcateat; ſæpe evenit, ut quod verum ac rectum eſt, non ex uno deſcribendum ſit, ſed multis inter ſe collatis, quaſiq; mutuas operas tradentibus colligendum: in quo multos ſæpe falli videmus. Id puto nonnunquam contigiſſe Simeoni Boſio, quanquam homini erudito, ingenioſo, diligenti, cuius opera & ſtudio nuper epiſtolæ Ciceronis ad Atticum multo, quam prius, emendatiores prodierunt. In ipſo enim operis veſtibulo, id eſt epiſtola prima libri primi, cum ad locum ab alijs fruſtra ſæpe tentatum, jamq; prope depoſitum ac deſperatum veniſſet; plurimum ille quidē ad illius emendationem, & veteribus libris, & ingenio fretus contulit: neque tamen

eum perſanavit, & a vera illius ſententia, niſi me vehementer fallit animus, aberravit. Id num temere an ſecus judicem; res ipſa indicium faciet. Dixerat Cicero, de ijs qui tunc conſulatum peterent, Cæſarem quidem certum putari; ſed quis illius collega futurus eſſet, ambigi: Thermum enim cum Silano contendere: neque ſatis conſtare, utrius futura eſſet victoria. Addit deinde, ſuis rationibus maxime conducere, ut Thermus fiat cum Cæſare: eum enim curatorem eſſe viæ Flaminiæ: quæ abſoluta, magnam ei gratiam in vulgus conciliatura ſit: ex quo conſequitur, duras partes eius fore, qui cum ipſo contendere voluerit. Quare ſibi minime optandum eſſe, ut Thermus in annum ſuum recidat. Sed præſtat Ciceronis verba recitare, ita ut a Boſio ingenioſiſſime emendata ſunt: nam ut in libris antea editis leguntur, nimium quantum abſunt a veritate. Totus igitur locus hic eſt. *Noſtris rationibus maxime conducere videtur, Thermum fieri cum Cæſare. nemo eſt enim ex ijs qui nunc petunt, qui, ſi in noſtrum annum reciderit, firmior candidatus fore videatur: propterea quod curator eſt viæ Flaminiæ quæ tum erit abſoluta ſane facile.*

tum

tum libens Thermon Ciceri conſul accuderim. Hæc ita homo eruditiſſimus interpretatur. *Neminem putabat Cicero ſuo anno Thermo prælatum iri, in conſulatûs petitione: verebaturque ne is ſibi conſulatum præriperet. quâ de cauſa cum pro certo crederet eum conſulem factum iri, optabat illum ſibi ſocium adjungi, ut uterque conſul fieret eodem anno. Thermum, inquit, ſi conſul factus ero, libens mihi collegam adjungam: hoc eſt, non inique tulero, immò gaudebo Thermum conſulem mecum fieri.* Hæc ille, quæ mihi (quod bona ipſius venia dictum ſit) longiſſime abeſſe a Ciceronis ſententia videntur. Primū enim dixerat Cicero, ſuis rationibus maxime conducere, Thermum cum Cæſare fieri. Ergo nolebat eum recidere in annum ſuum. At collega Ciceronis eſſe non poterat, niſi cum eo una peteret. Deinde quid minus optabile erat petenti Conſulatum, quam habere firmiſſimum competitorem? Nam ut quiſque minime firmos competitores habet, ita facillima illi via ad conſequendum honorem patet. Quid autem intererat Ciceronis, Thermum potius quam alium quempiam ſibi ſocium adjungi? Nā dum ipſe anno ſuo fieret, quis ſecum fieret,

non laborabat. Poſtremo verbum illud *Accuderim*, contentionem potius quandam in petendo honore, quam conjunctionem in gerendo ſignificat. Hoc dicere videtur. Non libenter cum Thermo concurrerim, quaſiq; arietaverim: ne ille forte ſit firmior. Si enim cicer, & lupinum in eodem mortario cudantur ac tundantur, periculũ fieri videtur, utrum ſit firmius. Eodemque modo, ſi duo ijſdem comitijs petant, explorari videtur, uter ſit firmior. Nunc dicam & quomodo in Cicerone legendum putem, & cur putem. Primum igitur ordo duarum vocum *Sane Facile*, non idem eſt in omnibus libris. In plæriſque enim eſt, *Facile ſane*. Deinde vocem *Conſul*, fatetur ipſemet integram in codice Torneſiano non legi, ſed abeſſe ab eo duas ultimas litteras. Ego autem hoc amplius dico a plæriſq; vetuſtis libris tres ultimas litteras abeſſe: & *Con* tantum legi. Vnde fit, ut, prima littera mutata, legendum arbitrer, *Non*. Quare totum locum hoc modo, & lego, & interpretor. *Noſtris rationibus maxime conducere videtur, Thermum fieri cum Cæſare.* tunc enim mihi verendum non erit, ne cũ eo petere neceſſe habeam: quod mihi dif-

ficile ac moleſtum foret. *Nemo eſt enim ex ijs, qui nunc petunt, qui ſi in noſtrum annum reciderit*, (recident autem ij videlicet, qui hoc anno repulſam ferent) *Firmior candidatus fore videatur*. ita ut verendum ſit, ne dejiciat eos, qui ſecum in petitione concurrent. *Propterea quod curator eſt viæ Flaminiæ, quæ tum erat abſoluta facile. Via* autem *Flaminia* in Vrbem ex Gallia venitur: & Gallia plurimum in comitijs poteſt. Quare homines ex Gallia venientes ad comitia, qui prius cum luto & ſalebris in via Flaminia luctari ſolebant, ijs difficultatibus expediti, libenter eum qui illam munierit, ſuffragijs ſuis adjuvabunt. ideoq; *Sane tum libens Thermon Ciceri non accuderim*: id eſt, non libens cum eo contenderim ac concurrerim in Conſulatus petitione. Hãc enim interpretationem probavit vir ſum̃a dignitate præditus Paulus Foxius, Archiepiſcopus Toloſanus, qui nunc Regius in urbe Legatus eſt, cuius judicium, & auctoritas, quæ apud ſum̃os Principes in maximi momenti negotijs merito plurimum valet, non minus apud homines eruditos, propter multiplicem ipſius & exquiſitam

N in

in omni genere laudandarum artium doctrinæ copiam, valere debet.

Sacrum pro populi ſalute in domo Conſulis, fiebat quotannis, idque Athenienſium exemplo.

CAP. XI.

OCcultum quoddam ſacrum antiquitus in Conſulis domo quotannis ab ipſius Conſulis uxore, pro ſalute populi, unde & *Damium* vocabatur, fieri ſolitum, in quod maribus ingredi non liceret, omnes ſciunt: cuius etiam violati tam ſæpe Cicero Clodium accuſat. Sed eius ſacri originem Græcam eſſe, fortaſſis non æque multi ſciunt. Monebo igitur, Athenis quoque in conſuetudine poſitum fuiſſe, ut quotannis in domo eius, qui eo anno rex eſſet, eiuſdem generis ſacrum quoddam fieret ab uxore regis. In hac autem urbe Conſules ipſi quoque quaſi annui quidam reges erant. Hoc quod dixi de Athenienſibus, ſi quis, unde ſit, quærat, reperiet apud Demoſthenem in oratione adverſus Neæram.

Cice-

Cicero accuſationum in Verrem libro I. emendatus, & contra eruditi ſententiam interpretis explicatus.

CAP. XII.

APud Ciceronem libro primo accuſationis in Verrem, id eſt eo, qui male vulgo numeratur tertius, haud longe a principio ita legitur. *Acceſſi enim ad invidiam judiciorum levandam, vituperationemq; tollendam: ut cum hæc res pro voluntate populi R. eſſet judicata, aliqua ex parte, mea diligentia, conſtituta auctoritas judiciorum videretur. poſtremo, ut eſſet hoc judicatum, ut finis aliquando judiciariæ controverſiæ conſtitueretur.* Eum locum vir eruditus, cuius extant Commentarij in primam partem orationum Ciceronis, apertè corruptum eſſe dicit: & poſtquam in omnem partem diu multumq; verſavit, poſtremo ita emendandum eſſe judicavit. *Acceſſi enim ad invidiam judiciorum levandam, vituperationemq; tollendam: & cum hæc res pro voluntate populi R. eſſet judicata, ut finis aliquando iudiciariæ controverſiæ cõſtitueretur: poſtremo ut cum eſſet hoc indicatum, aliqua ex parte, meã diligentia, conſti-*

tuta auctoritas iudiciorum videretur. Quam ipſius, ne graviore verbo utar, minime neceſſariam mutationem, quidam ſecutus eſt, qui, ut quidque deterrimum erat, ita id facillime amplectebatur. Nihil autem opus fuit illa tanta ordinis inverſione. Nám ſi ubi eſt, *Vt eſſet hoc iudicatum,* pro *ut* legas *utut,* locus integer futurus eſſet. Hoc enim dicit Cicero, ſi de Verre ex voluntate populi R. judicatum fuerit, judiciorum auctoritatem aliqua ex parte conſtitutum iri: quæ tum fluctuabat, propterea quod multa judicia aperte pecunia corrumpebantur: & poſtremo, (utut de Verre judicatum ſit) fore, ut finis judiciariæ controverſiæ conſtituatur: ſive enim damnetur, penes ordinem ſenatorium manſura judicia: ſive abſolvatur, neminem honeſte recuſaturum, quo minus ad Equites transferantur. Quæ autem adferuntur ad illius mutationis neceſſitatem oſtendendam piget refutare: ita levia & nugatoria ſunt.

Ciceronis in Verrinis locum e Græco ſcriptore deſumptum videri.

CAP. XIII.

Pul-

PVlcherrime dixit Cicero in priore actione in Verrem, arbitrari ſe, niſi judicia repetundarum ſeverius exercerentur, fore, uti nationes exteræ legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecunijs repetundis judiciumq; tolleretur. *Si enim*, inquit, *iudicia nulla ſint*; *tantum unumquemque ablaturum putant, quantum ſibi ac liberis ſuis ſatis eſſe arbitretur. Nunc quod eiuſmodi iudicia ſint, tantum unumquemque auferre, quantum ſibi, patronis, advocatis, prætoribus, iudicibus ſatis futurum ſit.* Id autem etſi Ciceroni ipſi per ſe facile in mentem venire potuit: non arbitror tamen longe erraturum ſi quis putet hauſtum eſſe e Demoſthene, ſi modo eius eſt endeixis adverſus Theocrinum, quod ego quidem non puto. Sed eam orationem quicunque ſcripſit, ait eos qui accuſandi provinciam ſuſcipiunt, deinde autem pecunia corrupti, inſtitutam accuſationem deſerunt, vehementer nocere reipublicæ. Improbos enim homines, qui alioqui tantum raperent, quantum ſibi ſatis futurum eſſet, tanto plus rapere, cum intelligant, eius quod rapuerunt, partem aliquam accuſatoribus dandam. Verba diſerti & copioſi oratoris,

ſive ille Demoſthenes, ſive Dinarchus eſt, hæc ſunt. εἰδότες γὰρ οἱ βουλόμενοι κακόν τι πράττειν, ὅτι τούτοις ἐστὶν ἀπὸ τῶν λημμάτων τὸ μέρος δοτέον, ἐξ ἀνάγκης μείζω προαιροῦνται παρὰ τῶν ἄλλων ἁρπάζειν, ἵνα μὴ μόνον αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τούτοις ἔχωσιν ἀναλίσκειν.

T. Livij loci aliquot e M. Tullio expreſſi.

CAP. XIV.

IMitatur interdum Ciceronem Livius: & quidem ita manifeſto, ut quilibet etiam mediocriter in Cicerone verſatus, id perſpicere facile poſſit. Sed tamen id plærunque tectius & occultius facit. Illius autem prioris generis exemplum luculentum eſt libro quadrageſimo, ubi Perſeus apud patrem queritur de inſidijs, quibus vita ipſius a fratre Demetrio petebatur. Ciceronis hæc ſunt e tertio libro Catilinariarum: *Ego ſum ille conſul P. C. cui non forum, in quo omnis æquitas continetur, non campus conſularibus auſpiciis conſecratus, non curia, ſummum auxilium omnium gentium, non domus, commune perfugium, non lectus ad quietem datus, non denique hæc ſedes honoris, ſella curulis, unquam vacua mortis periculo*

atque

atque inſidijs fuit. Perſei autem hæc. *Cui nō ſollemne luſtrale exercitus tui, non decurſus militum, non domus, non epulæ, non nox ad quietē data natura beneficio mortalibus, tuta eſt.* Quoniam autem eiuſmodi locorum collationes, mihi olim adoleſcentulo, non voluptati modo, ſed & utilitati fuerunt: puto fieri poſſe, ut & alijs non diſpliceant. Qua ſpe fretus, alterum item ſubjiciam. Cicero in Divinatione, cum Siculos a Verre quodammodo atheos factos eſſe diceret (ita enim certe vocari poterant, qui prope jam nullos amplius deos haberent) hoc ipſos ita querentes facit, *Seſe iam ne deos quidem in ſuis urbibus, ad quos confugerent, habere: quod eorum ſimulacra ſanctiſſima C. Verres ex delubris religioſiſſimis ſuſtuliſſet.* Hoc ita imitantur legati Ambracienſium de M. Fulvio conquerentes, apud Livium libro XXXVIII. *Templa tota urbe ſpoliata ornamentis: ſimulacra deum, deos immo ipſos convulſos ex ſedibus ſuis ablatos eſſe: parietes poſteſq; nudatos. quos adorent, ad quos precentur & ſupplicent Ambracienſes, non ſupereſſe.*

Eiuſdem Livij locus caſtigatus.

CAP. XV.

VT ſana & integra videntur ſæpenumero in optimis quibuſque ſcriptoribus, quæ vitioſa ſunt, & ὕπουλα: ita non raro fit, ut quæ non intelliguntur, cum omni vitio careant, vitioſa tamen & corrupta videantur. Periculoſum autem negotium ſanis medicinam facere: multaque hoc modo à parum cautis corrumpuntur, ſpecie corrigendi. Quale eſt quod nunc proferam ex libro Livij XXVI. Vbi P. Scipio, capta Carthagine, cum virtutem militum collaudaſſet, addidit, *Quanquam omnibus omnia deberet, præcipuum tamen muralis coronæ decus eius eſſe, qui primus muros aſcendiſſet. profiteretur, qui ſe dignum eo duceret dono.* Quæ verba vir eruditus, cum putaret vitij aliquid continere, ita ſcripſit in ſcholijs ad Livium ſuis. *Mendum ſubeſſe puto in voce, Aſcendiſſet, & legendum, Aſcendiſſe ſe profiteretur. Nam ſubdit, Duo profeſſi ſunt.* Atqui, o bone, non eius voluerat eſſe eum honorem Scipio, qui primum aſcendiſſe ſe diceret: hoc enim nemo erat in exercitu, quin poſſet, ſi ſatis erat ipſum dicere: ſed eius qui primus aſcendiſſet. Iubebat igitur profiteri eum, qui ſe dignum eo duceret

dono:

dono: ut vere id, an falſo profiteretur, militum teſtimonio planum fieret. Itaque veterem & receptam ſcripturam retinere ſatius fuit. Verum ubi plura nitent, non eſt quod quenquam paucæ *offendant maculæ, quas aut incuria fudit, Aut humana parum cavit natura.*

Condemnandi, & Iudicandi verbum, Græcorum more, in accuſationibus etiam a Latinis adhiberi. Advertere, quid ſit. Livius iterum purgatus.

CAP. XVI.

Condemnandi verbum non de judice modo, ſed & de accuſatore, qui reum peregit, dici, nemo eſt, opinor, quin ſciat: idq; & poſt ab alijs, & jampridẽ ab eruditiſſimo Budæo notatum eſt. Sed *iudicare* quoque dici, non eum modo qui pronunciat, & ſententiam fert, verum eum quoque qui accuſat, & diem alicui dicit, id non ita vulgo notum eſſe arbitror. Indicabo igitur locum Livij ex eodem libro XXVI. ubi *iudicare* dicitur accuſator. Verba Livij ſunt, Tum Sempronius perduellionis ſe ju-

dicare Cn. Fulvio dixit: diemq; comitijs ab C. Calpurnio prætore urbano petit. Vtuntur autem & Græci, eodem ſenſu, verbo κρίνειν. Lycurgus in oratione adverſus Leocratem. εἰ μὲν εἰσήγγειλα Λεωκράτη δικαίως, καὶ κρίναι ἀξιόλογον αὐτὸν, καὶ τοὺς νεὼς καὶ τὰ ἕδη καὶ τὰ τεμένη. Sed & paulo poſt, κρίσιν, accuſationem vocat. Addam quaſi poriſmatis loco, pauca quædam ex eodem libro Livij, quæ melius in vetere libro meo, quam in vulgatis leguntur. *Multitudo tantum cum æris crepitu, qualis in defectu Luna ſilente nocte cieri ſolet, edidit clamorem, ut averteret etiam pugnantium animos.* Legendum *Adverteret.* & eo modo ſæpe *advertendi* verbo utitur Tacitus. Mox: *Si Aetoli pacem cum Philippo facerent, fœderi adſcriberent, ita ratam eorum pacem.* Melius in mea. *Ita ratam fore pacem.* Hæc ut levia eſſe fateor, præſtat tamen emendate quam depravate legi.

Livius rurſum emendatus locis aliquot e vetere libro.

CAP. XVII.

LIvij verba hæc ſunt ex ipſo principio libri XXI. *In parte operis mei licet mihi præfa-*

præfari quod in principio ſummæ totius profeſſi plerique ſunt rerum ſcriptores, bellum maxime memorabile omnium quæ unquam geſta ſint, me ſcripturum. Vbi an alios quoque ſcriptores intelligat, neſcio: Thucydidem certe intelligit, qui principio operis ſui, ait ſe ſperare bellum id, quod ſcribere ingreditur, μέγαντε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων. Et quod noſter cauſas affert, cur tale fuerit, ille quoque alter exponit, cur tale fore opinetur. Quod autem ait adeo variam belli fortunam, ancipitemque Martem fuiſſe, *ut propius periculo fuerint, qui vicere:* id Silius prope ad verbum in poëma ſuum tranſtulit.

------propiuſq; fuere periclo
Queis ſuperare datum------

Sed in meo vetere Livio legitur, *Vt propius periculum fuerint.* idq; fortaſſe rectum eſt. Livius quidem ſæpe hac conſtructione utitur: ut libro IIII. *Propius eſt fidem.* Et libro XXV. *propiusq; inopiam erant obſidentes, quam obſeſſi.* Et libro XXVIII. *Vt propius faſtidium eius ſim, quam deſiderium.* Et libro XXXV. *Maior gloria Scipionis: & quo maior, eo propior invidiam.* Et libro XLIIII. *propiorq; gladiatorium armorum uſum.* Notum

eſt

eſt & alios primæ claſſis ſcriptores ſæpenumero ita loqui. Talia enim ſunt illa Ciceronis: *Proxime Pompeium ſedebam.* &, *Proxime deos acceſſit Clodius.* Et illud Salluſtij: *In dextro latere, quod proximum hoſtes erat.* Vbi tamen vulgo, adverſus veterum librorum fidem, legitur, *Proximum hoſtibus.* Sed apud Salluſtium quidem huius generis exemplorum copia eſt. Quod autem paulo poſt in Livio ita legitur, *Vt appareret omnibus, maius eum, quam quod gereret, agitare in animo bellum:* vox *omnibus* in eodem vetere libro non apparet. Quod *pueritiam Hannibalis* dicit: neceſſe eſt, Hannibalem, moriente patre, non minorem octodecim annis fuiſſe: ut merito credi poſſit calumniam eſſe, quod de ipſius impudicitia traditur. *Barchinæ* autem factioni libenter ſpiritum detraxerim, *Barcinamq;* vocaverim, a *Barca*, quod *Amilcari* cognomen fuit. Sed & ubi vulgo *Auſpicijs Regulorum* legitur, ſine controverſia melius eſt in veteribus, *Aucupijs*: ut intelligamus eum regulorum amicitias aucupari ſolitum eſſe. Elegantiſſima autem Hannibalis deſcriptio, olet aliquid ex deſcriptione Catilinæ Salluſtiana. Hanc quidem Livianam Silius car-

mine

mine pereleganter expreſſit. Hoc tamen, quod de Hannibale dixit Livius, eum *principem prœlium inire, ultimum confecto prœlio excedere ſolitum*, Silius ad Tagum accōmodavit, cui hoc tribuit, quod fuerit

Primus inire manu, poſtremus ponere bellū.

De Horatio Coclite Senecæ narratio, ab alijs prætermiſſa.

CAP. XVIII.

OBſervatione dignū arbitror, quod cum P. Horatius Cocles in ponte Sublicio ſolus impetum hoſtium excepiſſet, reſciſſoq; ponte, incolumis tranaſſet ad ſuos, gratus erga tantam virtutem populus Romanus fuit: &, præter ſtatuam ahæneam in Comitio poſitam, tantum ei agri, quantum uno die circumaraſſet, dedit: cum in modicis opibus neceſſe eſſet, modica eſſe magnarum virtutum præmia. Sed illud quoque memoratu dignum eſt, cum illud ipſum quantulumcunque præmium accipere noluiſſe: non quod aſpernaretur, ut parum: ſed quod inutilem reip. civem eſſe duceret, qui ob operam publice navatam opulentior eſſe alijs civibus vellet: ac non

ac non potius in ipſa recte facti conſcientia, & in caritate ac benevolentia civium ſuorum ſatis ſibi magnum præmium poneret. Hoc tamen neque a Livio, neque a Dionyſio, neque a Plutarcho ponitur : quin potius ij omnes ita loquuntur, ut ab eo acceptum fuiſſe præmium ſignificent. Seneca tamen, alios videlicet auctores ſecutus, aliter narrat: cuius verba ſubjiciam e capite ſeptimo, libri ſeptimi de Beneficijs. *Illam alteram poſſeſſionem agnoſcet: hanc nolet habere, etſi poterit. emittetque illam vocem, quam Romanus imperator emiſit, cum illi ob virtutem & bene geſtam remp. tantum agri decerneretur, quantum arando uno die circuire poſſet. Non eſt, inquit, vobis eo opus cive, cui plus opus ſit, quam uni civi.* Hæc Seneca : qui quanquam Coclitem non nominat, & eum de quo loquitur, quod in Coclite mirum videri poteſt, Romanum imperatorem vocat, *Coclitem* tamen intelligere videtur. Sed & in veterum Galliæ regum Annalibus egregia facta perexiguis olim præmijs decorata legimus : non quod minoris fieret virtus : ſed quod avidiores tunc homines gloriæ, minus avidi pecuniæ forent : gloriamq; ſuam contaminari ac

pollui

pollui crederent, ſi quod aliud præmium acciperent, niſi tam leve: ut appareret eos non id quæſijſſe. Sic antiquis temporibus victores ſacrorum certaminum, non auro ac gemmis nitentem, ſed pineam aut oleaginam coronam ferebant: quæ virtutis nõ præmium, ſed indicium eſſet. Noſtra ætas virtutem gratis colere deſijt: verſaq; vice, exigua hodie lenonibus præmia videntur, quæ olim exercituum ductoribus nimis magna viſa eſſent.

Adire manum alicui. Plautus locis aliquot explicatus.

CAP. XIX.

VT alia permulta proverbia male interpretatus erat is, qui tot eorum millia congeſſerat, ita hoc quoque, quo ſæpe utitur Plautus, cum *aditam manum* dicit ei, qui, cum jam ſibi quippiam accepturus videretur, poſtea fruſtra habitus ac deluſus eſt. Idq; eo mirabilius eſt, quod diligenter ſub uno aſpectu poſuit, eos, ut opinor, omnes locos, in quibus eo proverbio uſus erat Plautus: quæ vel una res potuit eum ad veram illius intelligentiam manu du-

nu ducere. Sed hoc condonari fortaſſe facile poteſt homini cetera polyhiſtori, & magis interdum laboranti ut multa ſcriberet, quam ut accurate ſcriberet. Is igitur eo inter cetera lapſus eſt, quod putavit legendum eſſe, *addere manum*, non *adire manũ*. Cum vel unus locus, quem ipſe quoque citat, ex Pœnulo, facile eum admonere potuerit erroris ſui.

Quo pacto pulchre avara Veneri adij manũ.

Fallitur etiam in eo, quod putat Proverbium ductum ab ijs, qui in alijs irridendis, manu ad aurem admota, imitantur auriculas Aſini. Cum enim conſtet, dici debere, *adire manum*, non *addere* : nemo non videt, eam, quam ille ratus eſt, Proverbij originem eſſe non poſſe. Sed longe deterius novus Plautinus interpres, qui ne vidit quidem, quid Proverbio indicaretur. Cum enim veniſſet ad illum verſum ex Aulularia,

Ita illis impuris omnibus adij manum.

his verbis eum interpretatus eſt. *Ita cum illis ſceleratis congreſſus ſum, & ita ab illis diſceſſi ſcilicet, vel ita illos impure tractavi. Quid ſit Adire manum alicui, ex alijs exemplis cognoſcere licebit. Sic igitur idem Plautus in Caſina.*

Quid

Quid nunc? ſatis lepide aditaſt vobis manus merito?

id eſt, Quid nunc? Satis ne lepide tractati a nobis eſtis? Idem in Pœnulo.

Eo pacto avaræ Veneri pulchre adij manum.

id eſt, eo pacto avaram Venerem pulchre tentavi. Οὕτω τῇ φιλαργύρῳ ἀφροδίτῃ καλῶς ὡμίλησα. Οὕτω τῇ φιλαργύρῳ ἀφροδίτῃ καλῶς ἐχρησάμην.

Idem in Perſa.

Vt me in tricas conieciſti? quomodo de Perſa manus mihi adita eſt?

Quidam exiſtimant, adire manum, eſſe ſupplicare, apud Plautum. Sed hæc interpretatio non bene procedit in omnibus locis. Hactenus ille. In quo præter cetera hoc miror, quod illam interpretationem, quam ſecundo loco ponit, dicat non bene procedere in omnibus locis. Videtur enim ſignificare, eam alicubi ſaltem ferri poſſe, ſed non ſemper. Ego autem dico, quocunque eam loco adhibueris, ſemper inſulſam & ineptam fore. Sed neque quidquam excogitari poteſt, cur *adire manum alicui* ſit χρῆσθαι τινι, aut ὁμιλῆσαί τινι. Quærendum igitur aliquid melius. Et mihi quidem ita videtur: *adire manum alicui*, dici eum, qui quod illi, tanquam in manū traditurus oſtentet: cumq;

ille manum ad id capiendum porrexerit, ſuam ipſe manum retro trahat, eumq; inanem atque hiantem deſtituat. Nunc videamus, ecquid illa interpretatio in omnes Plauti locos conveniat. In Aulularia hoc dicit Euclio: Venerem in macellum, & multa licitatus eram: ita ut piſcatores & lanij lucri ſe aliquid ex me corraſuros eſſe ſperarent. At ego nihil emi: & ſic eis adij manum. In Caſina Cleoſtrata ita inſultat & villico & ſeni. Quid nunc? an non lepide ludibrio habiti eſtis, idq; merito veſtro, cú inhiaretis Caſinam, eamq; jam a vobis teneri putaretis? At ille noſter eo quoque in loco, *Adire*, inquit, *manum alicui, proprie eſt, ad eum accedere, cum eo congredi & colloqui, cum eo agere.* Tacere præſtabat, quam hæc tam aliena dicere. In Pœnulo autem leno. Venus, inquit, ut avara eſt, plures aſſidue a me hoſtias expectabat: ideoq; litare me nolebat. at ego ne proſecari quidem exta volui: eamq; hiantem reliqui: & ſic ei adij manum. In Perſa itidem leno. Quomodo, cum ex illo aſſimulato Perſa magnum lucrum ſperarem, tu dolijs tuis me in magnum infortunium conjeciſti? Hæc, niſi valde fallor, multo accommodatiora

ſunt

ſunt ad Plauti locos, quam quæ illi commenti ſunt. Sed de hoc alij judicabunt.

Cicero in Maniliana emendatus & illuſtratus.

CAP. XX.

VItioſus, ut mea fert opinio, locus hic eſt e principio orationis pro lege Manilia. *Nunc cum & auctoritatis in me tantum ſit, quantum vos honoribus mandandum eſſe voluiſtis,* & quæ ſequuntur. Cur adducar, ut ita exiſtimem, hæc cauſa eſt. *Mandare honores,* recte & uſitate dicitur: *mandare auctoritatem honoribus,* neque quiſquam dixit, neque qui dicat, pro ſano loquatur. Et tamen neceſſe eſt, hoc admittamus, ſi vulgatam ſcripturam retineamus. Non dubito igitur, quin legendum ſit, *Quantum vos honoribus mandandis eſſe voluiſtis.* Auctoritatis enim tantum in ſe eſſe dicit, quantum populus eſſe voluit, cum ei honores illos mandavit, quibus auctoritas illa parta ac comparata erat. Nam illud quoque, *voluiſtis eſſe mandandum,* illepide & ineleganter diceretur. Erit igitur ſimile illi, quod eſt ſub principium

orationis pro Balbo : *Auctoritatis tantâ, quantam vos in me eſſe voluiſtis.* Paulo poſt autem, ubi de Pompeij laudibus dicere ingreditur, *Huius*, inquit, *orationis difficilius eſt exitum quam principium invenire.* quæ ſententia ſemper mihi viſa eſt efficta ex Lyſia: qui principio eius orationis, quam habuit adverſus Eratoſthenem, qui unus e triginta Tyrannis fuerat, ita ſcribit. Οὐκ ἄρξασθαί μοι δοκεῖ ἄπορον εἶναι, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, τῆς κατηγορίας, ἀλλὰ παύσασθαι λέγοντι.

Xenophontis locum in Cyri Pædia imitatus Salluſtius.

CAP. XXI.

VTiliſſimum præceptum eſt adoleſcentibus, qui exercere ſe cum æqualibus ſuis volunt ad facultatem aliquam firmius comparandam, ne eos potiſſimum deligant, quibus ſe ſuperiores eſſe cognoſcunt : ſed quò quiſque maxime excellit, eò illum potiſſime provocent : luctа, ſaltu, curſu, cum eis contendant, qui horum quodque optime facere putentur. Illud enim, oſtentare ſe cupientium eſt : hoc eorum, qui progredi quotidie longius,

&c

& ſemetipſis meliores fieri ſtudeant. Itaq; Cyrus, ut eſt apud Xenophontem, cum inter Medos jam paulo grandior educaretur, non ijs quæ apud Perſas didicerat, ſed ijs quæ melius in Media diſcerentur, Medorum pueros provocabat. Neque recuſabat, quo minus ad tempus ab eis vinceretur, eisq; ridiculo eſſet, dum eo paulatim perveniret, ut ijs ipſis illos artibus quibus pollebant, aut adæquaret, aut etiam anteiret. Qua de re verba Xenophontis hæc ſunt. Καὶ γὰρ ὅσα διαγωνίζονται πολλάκις ἥλικες πρὸς ἀλλήλοις, οὐχ ἃ κρείσσων ἤδει ὤν, ταῦτα προυκαλεῖτο τοὺς ξυνόντας, ἀλλ' ἅπερ εὖ ᾔδει ἑαυτὸν ἥττονα ὄντα, ταῦτα ἐξῆρχε, φάσκων κάλλιον αὐτῶν ποιήσειν. Hunc autem Xenophontis locum imitatus, ut videtur, erat Salluſtius in ornando celebrandoque Pompeio quod e Vegetio cognovimus, cuius hæc ſunt e libro primo de re militari. *De exercitio Pompeij Magni Salluſtius hoc memorat. Cum alacribus ſaltu, cum velocibus curſu, cum validis vecte certabat.* Hoc Salluſtianum prætermiſſum eſt ab ijs qui fragmenta Salluſtij collegerunt. ut & hoc ex libro ſecundo hiſtoriarum, quod apud Agellium extat. *Sardinia in Africo mari, facie veſtigij humani, in orientem, quam in occidentem, latior prominet.*

Salluſtij in Catilinario locum e Sophocle expreſſum videri.

CAP. XXII.

QVod ait C. Cæſar apud Salluſtium in oratione, qua diſſuadet, ne coniurationis deprehenſi interficiantur, *in luctu atque miſerijs, mortem ærumnarum requiem, non cruciatum, eſſe*: idem prope dicit apud Sophoclem Antigona his verſibus

Ὅς τις γὰρ ἐν πολλοῖσιν, ὡς ἐγώ, κακοῖς
Ζῇ, πῶς ὅδ' οὐχὶ κατθανὼν κέρδος φέρει;

Vt fortaſſis illinc hauſiſſe vel Cæſar, vel Salluſtius videri queat. Eos ego Sophoclis verſus ita Latine reddidi.

Nam quiſquis, ut ego, in plurimis vivit malis,
Quid ni ille mortem eſſe in lucro putet ſibi?

FINIS.

M. ANTONII MVRETI OBSERVATIONVM IVRIS LIBER SINGVLARIS.

M. ANTONII MVRETI IVRISCONSVLTI ET CIVIS ROMANI

Obſervationum Iuris liber ſingularis.

Defuncto reo, ſolutaq; pœna, quæ ad hæredes non pertinet, quid de re pecuniaria judex cognoſcere debeat. Emendata in eam rem L. Defuncto eo. D. de pub. jud.

CAP. I.

NOtum eſt quædam eſſe crimina, ob quæ, præter eam pœnam, quæ niſi ab ipſo reo exigi nõ poteſt, cuiuſmodi eſt relegatio, deportatio, damnatio in metallum, & ſimiles : eripitur etiam convicto & condemnato pecunia ſcelere parta: quam, eo mortuo, etiam hæredes exigi ſolent, exempli cauſa in crimine repetundarum non tantum infamia, exilium, pœna capitalis interdum reo irrogatur, ſed & pe-

cunia aufertur quæ expilatis provincialibus reddatur. illam igitur pœnam certum eſt perimi, defuncto reo, l. 3. D. de publ: judic: quam enim pœnam exigas ab eo qui jam mortuus eſt? præter pauca quædam crimina, in quibus & accuſatio mortuo jam reo inſtitui poteſt, & a mortuo quantum natura patitur, exigitur pœna, ut cum cineres, & oſſa eruuntur, ac projiciuntur in mare, cum cadaver ipſum ſuſpenditur, cum memoria damnatur, ſtatuæ dejiciuntur, nomen e faſtis eraditur; ſed pecunia, accuſato in reatu mortuo, exigi etiam ab hæredibus ſolet. Quæritur ergo defuncto reo, extinctaque ea pœna, quæ ad hæredem devenire nullo modo poteſt, apud quem judicem de re pecuniaria agi debeat. Et vulgo putant, non apud eum qui cognoſcere inſtituerat de crimine, ſed apud eum cuius de cauſis pecuniarijs notio eſt, idq; probari cenſent, l. defuncto eo. D. de publ: judic. quam etiam Græci eo modo interpretantur, ſed mihi plane contra videtur. Conſtat enim, ab ijſdem antiquitus æſtimatam litem, qui de repetundarum crimine cognoverant. & vero quis, quanti ſit æſtimanda lis, cognoſcere melius poſſit, quam is ipſe

qui

qui totum crimen cognovit? Immo vero eam ipſam legem *Defuncto eo*, puto id dicere, ſi emendate legatur. Nam quomodo nunc legitur, nullam videtur idoneam ſententiam continere. Cenſeo igitur legendum hoc modo. *Defuncto eo, qui reus fuit criminis & pœna extincta, quicunque in cauſa criminis extincti debuit cognoſcere, eius de pecuniaria re cognitio eſt.* Pro *in quacumque*, Lego, *quicumque in*, Pro *debet is*, lego *debuit*. Vbi legitur *Curius*, lego *eius*. quæ mutationes neq; contortæ ac violentæ ſunt, & ad veram ſententiam eliciendam neceſſariæ videntur.

Servum nec relegari nec deportari: Emendata in eam rem lex.

CAP. II.

QVemadmodum *exilij* nomen in libris noſtris ſæpenumero mitius accinitur, & relegationem tantum ſignificat: ut quoties exilium temporarium dicunt: non enim ſi propriè loqui velimus; poteſt quiſquam ad tempus exulare, neque omnino ad tempus capite minui: ſic & nomen relegationis aliquando durius ac gravius

vius accipiendum eſt: ita ut deportationem ſignificet. Et ita intelligi debet in l. *Hos accuſare.* §. *omnibus autem.* D. de accuſ: & inſcript: quod & Accurſius notavit. Alioqui ne ea quidem relegatio quæ in perpetuum eſt, inter capitales pœnas numeratur l. *Capitalium.* D. de pœnis. Quare inepto ad id quod agebatur exemplo Iuriſconſultus uſus eſſet. Deportatio igitur capitalis quidem pœna eſt, ſed in ſervos non convenit. Nam quomodo eum capite minues, qui caput non habet? aut quomodo bona, civitatem, libertatem adimas ei, qui neque quicquam habet in bonis, neq; civis, neque liber eſt? Nihilo ſecius ne *relegatio* quidem proprie dicta ſervile eſſe ſupplicium poteſt. Duriora enim & acerbiora ſupplicia in ſervos conſtitui ſolent: non molliora, cuiuſmodi relegatio eſt. Et cum relegatus retineat civitatem, poteſtatem patriam, bona, teſtamenti factionem; quis non videt hæc in ſervum convenire non poſſe? Quod etiam, ſi fingamus ſervum relegari poſſe, id eſt, alio amandari, & urbe provinciave prohiberi, beneficium iſtud fuerit, non pœna, amovere eum ab oculis domini, eiq; fugiendi neceſſitatem imponere, quod

ſervi

ſervi ſæpius quam domini voluiſſent ſuapte ſponte faciebant: & pœnæ loco eum genere quodam libertatis donare. Itaq; ſi cui ſervili admiſſo propoſita fuiſſet relegatio, nihil arbitror cupidius facturos fuiſſe omnes ſervos, quam ut in eam pœnam quamprimum inciderent. Neq; opus fuiſſet accuſatore, ipſi ſe ultro detuliſſent, atq; indicaſſent, vehementerq; recuſaſſent, ſi quis ipſos defendere, & tam optandam condemnationem impedire voluiſſet. Adverſari tamen videtur huic ſententiæ l. 2. D. Qui & à quib. man: lib: non fiant: ubi ita legimus. *Servo competere libertas non poteſt, ſi relegatus moratus ſit in urbe*. Quid enim apertius, quam ibi relegati ſervi mentionem fieri? Obſtat & Lex 2. C. de ſepul: violato. Cuius hæc verba ſunt. *Si ſervus in demoliendis ſepulchris fuerit deprehenſus: ſi id ſine domini ſcientia faciat, metallo addicatur. Sin vero domini auctoritate vel iuſſione urgetur, relegatione plectatur*. Ad nodum hunc ſolvendum Accurſius ea comminiſcitur, quorum vel meminiſſe pigeat. Ego ad l. 2: Qui & a quibus, ita reſpondeo. Relegatis dies plærumq; aliquot ad componendas res ſuas dabantur, præſcribebaturq; ijs certus dies in-

tra

tra quem excedere deberent, quod ſi per contumaciam diutius manſiſſent, neque ſententiæ paruiſſent, relegatio in deportationem mutabatur. l. 4. D. de pœnis. Deportatorum autem bona fiſco, ut notum eſt, applicabantur. Hoc igitur dicit Iuriſcōſultus, ſi quis relegatus, in urbe per contumaciam moratus ſit, ac deinde ſervo ſuo libertatem dederit, eam dationem non valere: neq; competere libertatem ſervo, qui jam una cum ceteris bonis fiſcalis effectus eſt. Deportatus enim manumittere nō poteſt. L. 2: de interd: & releg: & deport: Sed & ad illam conſtitutionem de ſepulchro violato æque facilis reſponſio eſt. Nō enim legendum eſt *ſi ſervus*, ut vulgo, ſed, *ſi quis*, ut in codice Theodoſiano. Quod ſi quis dicat hac mutatione nihil effici: cum domini mentio, quæ ſtatim ſequitur, aperte oſtendat de ſervo agi: reſpondeo, non eius qui ſepulchrum demolitus eſt, dominum, ſed dominum ſepulchri accipi debere. Neq; me movet, quod Græci hoc aliter interpretantur: quos ipſos ſæpe labi, & magno judicio adhibito legendos ſcio. Hæc ego non tanti eſſe duxiſſem ut in hos libros referrem, niſi etiam Briſſonium in libro

ſingulari

ſingulari de adulterijs ad hunc ſcopulum impegiſſe vidiſſem.

Emendatur reſcriptum M. Antonini, & L. Veri. In L. 1. D. de quæſtionib. Accurſij error.

CAP. III.

IN L. 1. D. De quæſtionibus, vulgo ita legitur. *Divi fratres Læliano Langino reſcripſerunt de ſervo heredum; non eſſe habendã quæſtionem in res hereditarias : quamuis ſuſpectum fuiſſet, quod imaginaria venditione dominium in eo quæſiviſſe heres videretur.* Vbi Accurſius comminiſcitur, ſervum illũ ex alia cauſa, quàm hereditaria, heredum communem fuiſſe, & venditionem exponit emptionem: quorum quidem mihi nihil probari poteſt. Neque dubito, quin locus corruptus ſit; a quo, non dico, fortaſſis enim antiquior error eſt, quam ut librarijs tribui debeat. Sed moveor primum, quod cum ſervum heredum dixerit, mox unius tantum heredis mentionem faciat. Deinde, quod in hunc aut in illum torqueri ſervos quid ſit, ſcio: at ſervum torqueri in res hereditarias quid ſit, plane nõ video. Nam ſi hoc

ſi hoc quæretur, utrum, jacente adhuc hereditate, & mota aliqua controverſia ſuper rebus hereditarijs, ſervus hereditarius ea de cauſa in quemlibet eorum, qui inſtituti ſunt heredes torqueri poſſet: ſine ulla dubitatione reſponderem poſſe torqueri. l. Hoc quod placet. C: eodem tit: Neque enim videretur torqueri in caput domini: Cum heres ante aditam hereditam heres non ſit. l. 2: D. eod: tit: l. liber homo. D. ad l. Aquil: Adde quod genus hoc loquendi, *ſuſpectum fuiſſet quod videretur*, homini Latinæ linguæ intelligenti, non ſuſpectum eſſe non poteſt. Venditionem denique pro emptione qui accipiat, etiam album pro nigro, accepturus videtur. Neque ſum neſcius, ubi venditio eſt neceſſario eſſe emptionem, & contra, eſſeq; unum & eundem contractum emptionis & venditionis, ſed certe aliud eſt emere, & aliud vendere. Ne plura: multa hic eſſe, quæ emendatione indigeant, arbitror: & totum hunc locum ita legendum cenſeo. *Divi fratres Læliano Longino reſcripſerunt de ſervo hereditario non eſſe habendam quæſtionem in emptorem hereditatis, quamvis ſuſpectum: quod imaginaria venditione dominium in eo quæ-*

ſiſſe videretur. Spero hanc mutationem eruditis & intelligentibus probatum iri, de cæteris non laboro.

Demonſtratur incogitantia eorum, qui libros pandectarum concinnarunt.

CAP. IIII.

MVlta inſignia veſtigia impreſſa ſunt in libris pandectarum, eius incogitantię, qua uſi ſunt ij quibus eos Iuſtinianus concinnandos mandaverat: & reperiuntur tamen, qui eos pertinaciter defendant, quaſiq; non ipſi modo cœci ſint, ſed & alijs quoq; eruere oculos velint, contendunt, nihil in eis libris repugnans, nihil fruſtra repetitum poſſe reperiri. Sed utriuſq; generis tam multa notata ſunt ab hominibus eruditiſſimis, ut non modo ſtulti, verum etiam impudentis jam ſit, ulterius in illa jampridem labefactata & profligata opinione velle perſiſtere. Ac quoniam eo plærumq; decurrunt, cum idem ſine cauſà ſæpius indicatum oſtenditur, ut dicant, unam, eandemq; ſententiam interdum ad diverſos juris articulos pertinere, ideoque

neceſſario ſæpius repetendam fuiſſe: libet unum eis objicere, in quo certe hoc perfugio uti non queant. Nam ſi ſub eodem titulo, eiuſdem Iuriſconſulti, eadem verba ex eodem libro ſumpta, bis poſita eſſe oſtendas, valde duram frontem habeat oportet, ſi quis id quoq; certo, & vero judicio, non ſupina quadam negligentia factum eſſe contendat. Sub titulo igitur de re judicata, legis ſextæ principium hoc eſt. *Vlpianus libro ſexageſimo ſexto ad edictum. Miles qui ſub armata militia ſtipendia meruit, condemnatus, eatenus qua facere poteſt, cogitur ſolvere,* Lex autem 18. ſub eodem titulo hæc eſt, *Vlpianus libro* LXVI. *ad edictũ. Miles qui ſub armata militia ſtipen dia meruit condemnatus, eatenus, quatenus, facere poteſt cogitur ſolvere.* Concurrãt hic omnes columnarij magiſtri, & capita inter ſe conferant, nunquam, quanquam acuti ſunt, ullam idoneam cauſam, cur hæc tam exiguo interjecto ſpatio repetenda fuerint, comminiſcentur. Eodem modo peccatum eſt in l. ſi conſtant: § ſi vir. & in l. quod ſi vir. D. ſol: matrim: ſimile quiddam meminiſſe videor notatum & ab Antonio Auguſtino, etſi id nunc reperire non poſſum. Nec

non illud quoq; magni ſtuporis indicium quod, quæ verba, ſub tit: ad leg: Iul: de vi publica, ad finem. l. qui dolo malo, citaverant ex Vlpiano lib. LXVI. ad edictum eadem repetunt ſub illo titulo, qui proxime ſequitur, & tribuunt Scævolæ libro quarto regularum. Video tamen hoc poſterius excuſari aliquo modo poſſe.

Vnde ductum videatur dictum illud Vlpiani. Heri ſervus, hodie liber.

CAP. V.

Ferendi non ſunt, qui cum ab egeſtate ad pinguiorem fortunam repente pervenerunt, ita delicias faciunt, ac ſi à puero in magnis opibus educati forent. Cuiuſmodi multos non ſemel vidimus, qui cum paucis ante diebus, panem cibarium, & cæpas, cum ſale, & allia in delicijs haberent, neque niſi feſtis diebus vinum, idque, aut aceſcens, aut mucidum, aut fugiens, biberent: confeſtim nullo ſuo merito divites facti, omnia faſtidiebant, ad omnia nauſeabant: ut ego quidem videre mihi videor aſinos, qui diu lappis ac tribulis & verberibus paſti, repente immutati, coliculos prædu-

ros, lactucas non ſatis teneras eſſe quererentur. Neque ullos videas, qui ſæpius in ore nobilitatem habeant, qui plebem, cuius ipſi nuper fæx erant, inſolentius deſpiciant, qui magis indignentur, ſecum quemquam ex æquo loqui. Quia enim ut & vere, & urbane ſcripſit Ariſtoteles, nondum didicerunt divites eſſe, omnem divitiarum, & illius ſubitæ nobilitatis fructum, in contumelia & ſuperbiloquentia poſitum putant. Talium inſolentiam cum coercendam ac comprimendam diceret Vlpianus in l. Prætor edixit. D. de injurijs. *Neq; enim ferre,* inquit, *debet Prætor heri ſervum, hodie liberum, conquerentem, quod dominus ei convicium dixerit, vel quod leviter pulſaverit.* Vbi illud, *heri ſervum, hodie liberum,* urbaniſſime dictum eſt, & ſimile illi, quod Cicero in Philippicis citat, e vetere quopiam mimographo.

Modo egens, repente dives.

Vtrumq; autem effictum videtur ex illo lepidiſſimi Poetæ Ariſtophanis:

Ὦ χθὲς μὲν οὐδὲν, τήμερον δ' ὑπέρμεγας.

Eodem reſpexit & Seneca declamator. lib. 3. *Cum prodiero repente dives: dicent omnes; Quis eſt iſte quem magna fortuna non decet?*

Sed

Sed & hęc prope omnia,& aliquot eiuſdem generis alia notavit doctiſſimus Cuiacius in novellam VI. ut perparum afuerit, quin ego, ubi primum id animadverti, totum hoc caput deleverim. Quia tamen jampridem ſcripſeram perire nolui.

Gordiani reſcriptum, vulgo male acceptum, explicatur.

CAP. VI.

PEſſimè accipitur ab Accurſio, & ab illa ſordidorum Interpretum colluvie reſcriptum Gordiani, quod legitur libro quinto Codicis ſub tit. De pactis conventis, tam ſuper dote, quam ſuper donatione ante nuptias, & paraphernio, in hæc verba. *Pactum dotale quo matrem conveniſſe cum patre tuo proponis, ut ſi in matrimonio deceſſiſſet, tibi & fratribus tuis dos reſtitueretur, ſi ſtipulatio ex perſona veſtra, cum in poteſtate patris conſtituti non eſſetis, minus legitima interceſſit: defuncta ea in matrimonio, actionem vobis quarere non potuit, ſed ſi obligatione verborum, rite intercedente, dotis petitionem habere potuiſti, maxime ſi adhuc vinculis poteſtatis patriæ non attingeris, peti-*

tionem exequi non prohiberis. Fingunt enim dotem conſtante jam matrimonio datam; & eos filios, de quibus reddenda dote mater pacta dicitur, cum dos daretur jam emancipatos fuiſſe. Quæ utraq; commentitia ſunt & nugatoria. Si enim jam emancipati erant, cur illud in extremo ab Imperatore additur, *Maxime ſi adhuc vinculis poteſtatis* patriæ non attingeris. Niſi forte ſomniant, hunc, qui pridem emancipatus fuerat, poſtea caſu aliquo recidiſſe in poteſtatem patris. Quod cum vix fieri poſſe conſtet: & abſurdum ſit talia comminiſci: præſtat utram facti ſpeciem proponere, quæ omnem ſcrupulum eximat. Eſt autem hæc, Mulier cum ei nuptura eſſet, ex quo jam antea naturales liberos ſuſceperat, in danda dote, pacta eſt, ſi in matrimonio deceſſiſſet, eam filijs communibus reſtitutum iri. Poſtea nupſit; atq; eo modo liberi, qui prius in poteſtate patris non erant, in ea eſſe cœperunt. Moritur mater, Quæritur an filij actionem ad dotem repetendam adverſus patrem habeant? Et reſpondet Imperator, ſi minus interceſſerit legitima ſtipulatio ex perſona ipſorum, id eſt, niſi ipſimet ſtipulati ſint a patre, dotem ſibi eo caſu

reſti-

reſtitutum iri: quod facere legitime poterant, cum in eius poteſtate non eſſent: ex materno pacto eos habituros non eſſe actionem. Sed ſi ſtipulatio ex parte ipſorum interpoſita eſt, maxime, id eſt, ita demum eos habere actionem adverſus patrem, ſi jam ex illius poteſtate exierint. Nam ſi adhuc in poteſtate ſint, nemini dubium eſt, inter eos & patrem judicium conſtare non poſſe. In eo igitur reſcripto *ſi minus*, idem valet, quod, *niſi*, & *maxime*, idem quod, *utiq;*: ut ſæpe alias. Neque reticendum eſt, ubi legitur *attingeris*, media littera detracta, legendum videri, *attineris*, Sic enim & apud Tacitum *vinculo ſervitutis attineri*, & apud eundem *attineri cuſtodia publica*.

Illudere, ludificari, ludibrio habere.

CAP. VII.

ILludere, ludificari, ludibrio habere, ſæpe apud antiquos turpitudinis & obſcœnitatis ſignificationem habent: ut apud Græcos ὑβρίζειν, ἐμπαίζειν, καταπαίζειν. Suetonius in Tiberio: *feminarum quoq;, & quidem illuſtrium, capitibus quantopere ſolitus ſit illudere.* Tacitus, *tradunt pleriq; eorum tem-*

porum ſcriptores, crebris ante exitium diebus illuſiſſe pueritiæ Britannici Neronem. Sic in lib. Iudicum cap. XIX. *Quod cernens homo, adduxit ad eos concubinam ſuam, & eis tradidit illudendam* καὶ ἔγνωσαν αὐτὴν, καὶ ἐνέπαιξαν αὐτῇ ὅλην τὴν νύκτα. Quod Latinus Interpres modeſtè reddidit, tota nocte eos illa abuſos fuiſſe, dicens. Terẽtius Eunucho. *Quinetiam inſuper ſcelus poſtquam ludificatus eſt virginem.* Idem Hecyra.

Sed quam decrerim me non poſſe diutius
Habere, eam ludibrio haberi Parmeno.

quem in locum Donatus. Honeſto, inquit, verbo, & pleno pudoris uſus eſt, & novè, pro vitiari. Ita hoc poſtremo utuntur & Iuriſconſulti, ut Paulus in l. ſi quis ſervum. D. de injurijs. *Si quis*, inquit, *ſervum meum, uel filium meum ludibrio habeat, licet conſentientem, tamen ego iniuriam videor accipere.* Sed his verbis tum demum utebantur, cum talia; non amoris cauſa, ſed contumeliæ faciebant. Nam quæ per amorem fiebant, mitius accipiebantur. Atq; eò pertinet illa Terentiani adoleſcentis excuſatio. Terent. Eunucho, act. 5.

unum hoc ſcito non me contumeliæ
Feciſſe cauſa, ſed amoris.

Emen-

Emendatæ Inſtitutiones Iuſtiniani.

CAP. VIII.

IN Inſtitutionibus Iuſtiniani, ſub titulo de heredibus inſtituendis, ita legitur: *Eſt tamen caſus, in quo nec cum libertate utiliter ſervus a domina heres inſtituitur, ut conſtitutione divorum Severi & Antonini cavetur. cuius hæc verba ſunt. Servum adulterio maculatum non iure teſtamento manumiſſum ante ſententiam, ab ea muliere videri, quæ rea fuerat eiusdem criminis poſtulata, rationis eſt, Quare ſequitur ut in eundem a domina collata heredis inſtitutio, nullius momenti habeatur.* Eadem conſtitutio legitur in l. 48. D. de hered. inſtit: qua ex collatione diſcimus vocem HEREDIS redundare, quod & per ſe patere poterat: & in extremo legendum, *nihil momenti habeat.* quod cum librarius ſcripſiſſet per ſigla, hoc modo. N. M. H. ita expoſuerunt, *nullius momenti habeatur.* Sed Accurſius oſtendit ſe uſum inſtitutionum libro, in quo omnia ad verbum ita ſcripta eſſent, ut in Pandectis, niſi, quod illic *accuſatum* legitur, nõ ut hic *maculatum.* Cetera ergo eodem modo utrubiq; legenda ſunt, ſed hoc poſtremum du-

bitationis aliquid habet nō tantum in verbis, verum etiam in ſententia. Nam Accurſius *maculatum* quidem legit: ſed *accuſatū* interpretatur, neque diſſimulat, eſſe alios libros in quibus legatur, *accuſatum*, cuiuſmodi ego quoq; unum habeo: &,ne dicam dolo, rectam ac veram eſſe eam ſcripturam puto. Eruditiſſimus tamen huius ævi Iuriſconſultus illam alteram tuetur fretus auctoritate Græcorum, qui ita interpretātur, ἔνοχον ὄντα τῇ μοιχείᾳ: & quod alioqui pugnaret hæc conſtitutio cum l. reos. C. ad legem Iuliam de adult. Sed mihi quidem mirum videtur, quomodo dici poſſit manifeſto teneri adulterij ſervum pendente adhuc judicio. An forte jam de flagitio ita conſtiterat, ut dubium non eſſet, quin mox damnandus foret, neq; quicquam reſtabat aliud, niſi ut ferretur ſententia? Immo verò evenire poterat, ut abſolveretur: quo ipſo caſu non tamen convaleſceret inſtitutio, quæ a principio inutilis fuiſſet. Nota eſt enim Catoniana regula. Quomodo autem abſolvi poterat ſi jam flagitij compertus erat? niſi forte quomodo abſolutus olim dicitur Clodius, cum Bonæ Deæ ſacra violaſſet. Et tamen tum quoq; res judicata, pro veritate

habe-

haberetur. At ſi legamus, Accuſatum, dicat aliquis, certe pugnabit hæc conſtitutio cū l. reos. C. ad l. Iul. de adult: Quomodo igitur efficiemus ne lex 48. D. de hered*: inſtit. cum eadem illa l. reos, manifeſto pugnare dicatur? Sed verius eſt, nullam inter eas eſſe pugnam. Quamvis enim ſimul marem, & feminam eiuſdem adulterij ab eodem reos fieri lex Iulia non ſinit: a diverſis tamen eos eodem tempore poſtulari non vetat: l. denunciatio. § quæritur. D. eodem tit. quare non dubito, quin, quomodo in pandectis legitur conſtitutio Severi & Antonini, eodem plane modo, in inſtitutionibus legenda ſit.

Emendata lex, Prætor ait. D. de edendo.

CAP. IX.

DEeſſe aliquid videtur in l. Prætor ait. D. de edendo. Vulgo enim ita legitur. *Prætor ait, argentariæ menſæ exercitores rationem quæ ad ſe pertinet edant adiecto die & cōnſule. Huius edicti ratio æquiſſima eſt, nam cum ſingulorum rationes argentarij conficiant, æquum fuit, id quod*

mei

mei cauſa confecit, meum quodammodo inſtrumentum mihi edi. Certe enim ratio, quæ ſubjicitur, non cohæret cum ijs edicti verbis quæ anteceſſerunt. Sed vix quemquam dubitaturum arbitror, quin in edicto ita legi debeat. *Rationem cuique quæ ad ſe pertinet.* Ita enim pulchre cohærebunt omnia. Quod confirmare pluribus verbis, hominis eſſet otio & abundantis & abutentis.

Oſtenditur vera lectio l. Iuris gentium. D. de pactis. Contra Accurſium.

CAP. X.

IN l. Iuriſgentium §. dolo malo. D. de pactis, ita vulgo legitur. *Sive autem ab initio, dolo malo pactum factum eſt, ſive poſt pactum aliquid dolo malo factum eſt, nocebit exceptio propter hæc verba edicti, neq; fiat.* Quærit autem Accurſius, ubi ſint verba illa edicti, & reſpondet ea non extare. Ego autem exiſtimo ſigla, quibus ſingulæ voces ſignificabantur, coaluiſſe in unam vocem: & antiquitus ſcriptum fuiſſe. N. Q. F. C. E. Fiat, id eſt, *Neque quo fraus cui eorum fiat,* quæ verba edicti paulo ſupra recitata erant.

Paulo

Paulo autem infra eum locum, ubi legitur: *Et generaliter quotiens pactum a jure communi remotum eſt, ſervari hoc non oportet, nec legari:* aberrare a re propoſita Accurſium exiſtimo, propter vitioſam ſcripturam, legendum enim non, *legari,* quis enim unquam audivit pacem legari? ſed additis duabus litteris *Allegari.*

Depravatus locus in Inſtitutionib. de nuptijs reſtituitur.

CAP. XI.

IN elegantiſſimo libello Inſtitutionum, ſub titulo de nuptijs, ubi docemur, quomodo liberi, qui naturales tantum fuerant, legitimi effici poſſint, locus eſt jampridem corruptus, quem a nemine tot eruditiſſimorum hominum, qui tanto ſtudio ad eos libros illuſtrandos incubuerunt, purgatum eſſe demiror. Vulgo autem legitur hoc modo. *Nec non is, qui a muliere libera procreatus, cuius matrimonium minime legibus interdictum fuerat, ſed ad quam pater conſuetudinem habuerat, poſtea ex noſtra conſtitutione, dotalibus inſtrumentis compoſitis in poteſtate patris efficitur. Quod & alijs*

liberis

liberis, qui ex eodem matrimonio poſtea fuerint procreati, ſimiliter noſtra conſtitutio præbuit. Quid enim, quæſo, eſt, quod Iuſtinianus, non ei modo, qui ante contractū matrimonium procreatus fuerat, ſed ijs quoque, qui poſt matrimonium ſuſcepti eſſent, ſua ſe conſtitutione tribuiſſe, ut legitimi fierent, gloriatur? An non hi ſine ulla conſtitutione legitimi ſunt? Quæ res ita commovit hominem ſane eruditum, ſed interdum ingenio ſuo præſidentem, ut in commentario ſuo ita ad eum locum ſcripſerit. *Hoc ridiculum fuit adſcribere, cum ſua ſponte ſatis intelligatur. Veteres libri, quod ſi alij qui ex eodem: ut caſum ſignificet, de quo in l. nuper, C. eodem tit: nimirum, ut quamvis liberi ex matrimonio contracto nulli ſuſcepti ſint, quod ex verbis ſuperioris legis requiri ſane videbatur, nihilominus tamen filiorumfamilias jus adipiſcantur.* Hæc ille, de cuius ſententia & emendatione non agam pluribus: certe quidem, cum ſatis multos veteres inſtitutionum libros viderim, nullum reppeři, in quo ita legeretur, ut ipſe legi ait. Neq; tamen hac quidem in re fidem ipſius in dubium voco. Ego id tantum diſcriminis animadverti, quod in eorum quibuſdam vox,

ſimili-

ſimiliter, alio loco poſita eſt. Ita enim habent, *quod & ſimiliter aliis.* quid hoc, dicet aliquis, intereſt? Permultum. Etenim ſi unicam litterulam mutaveris, loci vitium prorſus omne ſuſtuleris. Legendum enim *Quod ei, ſimiliter alijs & cetera.* Hoc autem dicit, ſe illi qui ante nuptias natus erat, ſua conſtitutione tribuiſſe, ut æque legitimus eſſet, atq; ij, qui poſtea ex eodem matrimonio procreati forent. Sed quia in Latino ſermone græcam dicendi formam adhibuerat, ea res non Latinis modo, ſed ipſi quoque Theophilo errorem objecit. Dictum eſt autem *ſimiliter alijs*, ut Græci dicerent, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις. id eſt, ex æquo cum alijs: eodem plane modo, quo qui poſtea geniti eſſent, Talia ſunt apud Tacitum, *ſimul quinque viris*, ἅμα τοῖς πέντε: apud Horatium, *convenienter naturæ*, ὁμολογουμένως τῇ φύσει, & eius generis alia. Sic in §.ceterum, de legit: agnat: ſucceſſion: *Laudamus quidem Prætores ſuæ humanitatis*, ἐπαινοῦμεν τοὺς πραίτωρας τῆς σφετέρας φιλανθρωπίας, ſimile illi ex ſacroſancto Evangelio. *Laudavit Dominus villicum iniquitatis*, ἐπῄνεσεν ὁ Κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας.

Quomo-

Quomodo legenda videatur Lex XIII. D. de probationibus. Eademq; illuſtrata.

CAP. XII.

SEmper ſuſpectam habui ſcripturam legis XIII. D. de probationib: ſemper ita legendum exiſtimavi, ut ſubjiciam: idq; eo magis, quod ipſa quoque cetera exemplaria variare animadverti. Lego igitur eam hoc modo, Cum de ſtatu hominis quæreretur, Cæſar noſter in hæc verba reſcripſit. *Et durum & iniquum eſt, cum de ſtatu alicuius quæritur, & diverſæ profeſſiones proferuntur, ea potiſſimum ſtare quæ nocet, ſed cauſa cognita, veritatem excuti oportet, & ex eo potiſſimum anno computari, ex quo præcipuam fidem, in ea re conſtare credibilius videtur.* Tria ſunt hic, in quibus à pervolgatis libris diſcedo. Primum, quod lego, *cum de ſtatu*, ubi vulgo, *cum de ætate.* Alterum, quod in reſcripto Principis, lego, *quæritur*, non, *quæreretur*. Sed hoc quidem ipſa orationis ἀκολουθία exigit. Tertium, quod ad finem lego, *anno*, non, ut vulgo, annos. ut *computari*, ſimpliciter dictum ſit, pro eo quod eſt *rationem iniri.* Sententiam autem

autem hanc eſſe arbitror. Mouebatur alicui quæſtio ſtatus, id eſt, libertatis, aut civitatis, quo in genere quæſtionis, libri cenſuales, & profeſſiones maximam auctoritatem obtinebant: maiorem etiam, quam teſtes, l. cenſus. D. hoc tit. In hoc igitur judicio proferebantur diverſæ profeſſiones. Actor quaſdam proferebat, ex quibus conſtare videbatur reum profeſſum non eſſe. Reus alias, in quibus ſcriptum erat eum profeſſum eſſe. Certe autem qui negligentia, aut dolo malo profeſſi non eſſent, ij ſibi aut civitatem, aut libertatem abjudicaſſe videbantur. Vt enim ſi ſervus volente domino cenſus eſſet, hoc ipſo fiebat liber: ita liber, qui dolo malo profiteri ac cenſeri noluiſſet, libertate multabatur. Itaque incenſi olim publice vendi ſolebant. Res nota eſt ex Cicerone pro Cæcina, in Topicis, pro Archia. In hoc igitur, de quo dicere cœperam, judicio dubitatur Vtris potius tabulis ſtandum eſſet. Et videri poterat eis ſtandum, quæ reo nocerent: ne monumentorum publicorum ſubverteretur auctoritas. Nam etiam ſi apud aliquos cenſores profeſſus eſſet, nihil hoc ei proderat, ſi apud alios idem facere neglexiſſet. Re-

ſpondet tamen Imperator nimis hoc durum & iniquum videri; veritatem igitur diligenter excutiendam: & ex eo potiſſimum anno computandum, ex quo credibilius foret veritatem tabularum publicarum incorruptam manere. Multis enim modis interdum corrumpebantur: ut improbitate, aut negligentia vel magiſtratuũ, vel miniſteriorum, ut in bellis aut ſeditionibus, cum interdum ipſa civitatum archia & tabularia incenderentur. Inſigne autem & luculentum exemplum, quoque maxime videtur hoc reſcriptum illuſtrari, extat apud Ciceronem, in ea quam modo citavi oratione, pro Archia Poëta.

Quod genus legati fuerit olim, *Partitio*,

CAP. XIII.

ANtiquitus genus quoddam Legati erat, quod vocabatur *partitio*. Eius formula hæc fuit. *Mauius heres meus, cum Titio hereditatem meam partito, divìdito.* Et ſiquidem teſtator non adſcripſerat, ex quota parte, dimidia intelligebatur: ſin certa pars adſcripta erat, ſervabatur, quod expreſſum erat. Vlpianus tit. 24.

& L.

& l. nomen. §. partitionis. D. de verb. ſignif. Is qui hoc modo capiebat partem hereditatis, vocabatur legatarius partiarius. Tunc autem, ipſo jure, heres integra hereditatis onera ſuſtinebat : neq; creditores hereditarij ullam actionem adverſus legatarium partiarium habebant, ſed quia iniquum videbatur, gravari heredem in totum, cum re & effectu heres tantum eſſet ex parte, inter heredem & legatarium interponebantur ſtipulationes partis & pro parte, hoc modo. Ex parte legatarij. Quanta pecunia ex illa ad te hereditate venerit, aut pervenerit, vel: Quantam pecuniam ex illa hereditate ceperis, eius totam partem me tibi daturum eſſe ſpondes? Ex parte autem heredis hoc modo, Pro qua parte hereditatis legatum ceperis, pro ea æs alienum, & ſi quid æris alieni loco eſt, ſoluturum te ſpondes? §. poſt hoc Senatuſconſultum. Inſtitut. de fideicom. hered. Vlpianus tit. 25. Itaque dabantur invicem actiones ex ſtipulatu ad partem hereditatis obtinendam, & ad onera hereditaria communicanda. In illis autem ſtipulationibus verbum, *venire*, aut, *pervenire*, aut *capere*, intelligendum eſt cum effectu, id eſt, ære

alieno deducto, l. nomen. cum l. ſequent: De verbor. ſignificat. Sed erant tamen certa quædam onera, quæ ſolus heres ſuſtinebat, ut ſumptus funeris, cuius nulla pars conferebatur à legatario partiario. Nam legatarius non aliter contribuit ad funus, quam ſi aliunde non ſit, unde teſtator funeretur. l. & ſi quis. §. j. D. De relig. & ſumpt: fun: Item ſi teſtator juſſerat emi aliquos ſervos ab herede & manumitti, pretia illorum non deducebantur. Et cauſa eſt, quia illi ita liberati, non erant liberti eius, qui partem hereditatis legati nomine acceperat, ſed ſolius heredis. Et ut commodum, quod jure patroni, ex eis conſequebatur heres, non communicabatur cum legatario: ita ne onus quidem eſſe commune debebat. Cum ſecundum naturam ſit, ut is onus ſentiat qui ſentit & commodum. Et ita reſcripſit D. Adrianus, l. ſi quis ſervum. §. ult. De legat. 2. Aliud dicendum eſt, ſi cui legata ſit pars bonorum. Ex eo enim legato, ut aliud æs alienum deducitur, l. ſubſignatum. §. bona. De verb: ſignificat: ita & pretia eorum, qui neceſſario empti ac manumiſſi ſunt ab herede, l. cum autem. D. de legat. ſecundo.

Ad l. primam. De operis novi nunciatione.

CAP. XIIII.

REmiſſionem a prætore, ſine ulla cauſæ cognitione impetrat is, cui novum opus nunciatum eſt, ſiue jure ſive injuria nunciatum ſit, idque æquiſſimum eſt. Nam neque nuntiatori, neque ei qui novum opus facit, ulla in eo fit injuria. Huic injuria fieret, ſi in vicini poteſtate eſſet, pro ſua libidine eum, ne opus faceret impedire. Nuntiatori autem, ſi quid eius juri remiſſio præjudicaret. Nunc nihil de eo diminuitur. Obtenta enim remiſſione poteſt uterque juſta ſua apud prætorem exponere: & tenet nuntiatio, quatenus juſte nuntiatum eſt. Remiſſio autem utilis eſt Reo, quoniam eatenus tantum cogetur opus reſtituere, quatenus ipſi non licuit. At ſi remiſſionem petere neglexiſſet, & ſuo jure fretus, in opere faciundo perſeueraſſet: etiam ſi iniuſta fuiſſet nuntiatio, non prius audiretur poſtea, quam reſtituiſſet, quicquid operis poſt nuntiationem factum eſſet. Neque enim debuit ipſe quodammodo ſibi jus dicere: ſed aut paciſci cum

adverſario, aut offerre ſatiſdationem, aut prætoris opem implorare, quam ſibi promptam ac paratam eſſe ſciret. Eſt tamen, cum impune nuntiatio negligi poteſt, ut ſi nuntiet ſervus, ſi pupillus, ſine tutoris auctoritate, Et tunc quidem inutilis & ſupervacanea remiſſio eſt, poteſt enim nuntiatio inſuper haberi, etiam non petita remiſſione. De fructuario quæſitum eſt, ecquid valeret nuntiatio ab eo facta: & num impune poſſit ei non pareri. Ac, ſiquidem procuratorio nomine nuntiet, quin valeat nuntiatio nemini unquam dubium fuit. Sed quid ſi ſuo nomine, id eſt, tanquam fructuarius, nuntiet? Et diſtinguendum eſt. Aut enim eius ipſius prædij dominus, in quo uſus fructus conſtitutus eſt, novum opus facere vult: & hoc caſu fructuarius ei novum quidem opus nuntiare, non poteſt, itaque ſi nuntiaverit, nihil neceſſe habebit dominus petere remiſſionem eius nuntiationis quæ ipſo jure nulla eſt: quo ſenſu remiſſio inutilis fore dicitur: ſed habet fructuarius aliud remedium jure proditum; vindicabit enim a domino proprietatis uſumfructum ſuum: aut vicinus aliquid facit in ſuo, quo minuatur jus eius prædij quo fructuarius

frui-

fruitur: & hoc caſu variatum eſt ab antiquis. Iulianus fructuario etiam vindicationem ſervitutum dabat, cui conſequens erat, ut daret & nuntiationem, & quidem ſuò nomine. Alij, qui ei ut prædij, ſic & ſervitutum vindicationem negarent, dicebant eum, niſi procuratorio nomine, nuntiare non poſſe: poſſe tamen ab hoc quoq; vindicare uſum fructum ſuum. Iuliani ſententia ſimplicior erat, & æquitate nitebatur. Contraria tamen recepta eſt: ut quæ & melius apta eſſet ex principijs juris civilis, & æque cpnſervet fructuario jus ſuum. Hæc mihi veniebant in mentem, conferenti legem primam, De operis novi nuntiatione, cum l. unica de remiſſionibus: etſi ſciebam, eius, cui plurimum tribuo, aliam eſſe ſententiam. Cui ſi mea hæc non probentur, ego quoque παρεωρακέναι me, nō invitus fatebor. Sed & in eadem illa l. unica, ubi legitur, *detentionem*, putabam legi poſſe aut, *defenſionem*, aut, *retentionem*, ut minus a vetere ſcriptura recederetur.

Emendatus Vlpian. l. ſi hereditas. de teſtam. tut.

CAP. XV.

VErba ſunt Vlpiani in l. ſi hereditas. De teſt. tut. *Qui filium & ex eo nepotem habebat, ſi nepoti tutorem dederit, habet diſceptationem, an aliquo caſu non ſit utilis datio.* Ita enim legitur in optimis libris: cum in pervulgatis legatur, *An aliquo caſu ſit utilis datio.* Certe autem vulgata ſcriptura planior & apertior eſt, neque enim hoc dubitationem habet, num caſu aliquo evenire poſſit, ut illa tutoris datio non ſit utilis: cum vel cæco perſpicuum ſit, ſi nepos ille, avo mortuo, in poteſtatem patris recidat, inutilem fore: ſed num aliquo caſu poſſit eſſe utilis. Elegantius tamen legi puto, ut Florentiæ eſt, hoc enim dicit, an non evenire poſſit aliquo caſu, ut datio ſit utilis. Ponendum eſt autem, utrumque fuiſſe in poteſtate: alioqui enim omnis dubitatio tolleretur. Deinde Vlpianus caſum illum, de quo dubitari poterat, exponit his verbis. *Vt puta ſi proponas filium vivo patre deceſſiſſe, & nepotem ex eo ſucceſſiſſe vivo avo.* Tum exponit ſuam ſuper propoſita quæſtione ſententiam: quam & Pomponio probari ait, his verbis, *Et fortius dicen-*

dum eſt, tutelam quoque lege Iunia Vellea confirmatam, nam & Pomponius libro ſextodecimo ex Sabino ſcripſit valere tutoris dationem. Cum enim confirmatum ſit teſtamentum, conſequenter tutoris quoque datio valebit in eo teſtamento ſcripta, quod valet. Accurſius autem mirificè laborat, in concipienda ſpecie facti. Magnas enim difficultates exoriri videt, ſive uterq;, ſive alter tantum, ſive neuter inſtitutus eſſe dicatur. Diu autem luctatus, poſtremo eo devenit, ut Azonem ſequutus, dicat inſtitutum eſſe filium, ei autem ſubſtitutum nepotem, quod vulgo ſequuntur & alij: quantum quidem ex ijs qui illos lectitant audio. Nam ego quidem non uſque eo ſtultus ſum, ut qui ſemel eos ex bibliotheca mea exturbaverim, rurſus in eorum ſomnijs, aut emendis, pecunia, aut legendis, tempore abuti velim. Sed mihi quidem Accurſij ſententia hoc loco probari non poteſt. Nam teſtator qui filium ſuperſtitem haberet, nepotem impune præterire potuit, qui nondum ei erat heres ſuus. Quod ſi eum tamen patri ſubſtitutum eſſe dicamus, eius ſubſtitutionis hæc videlicet ſententia erit. Si filius meus me vivo morietur, tum nepotem qui mihi ex

eo eſt, inſtituo, eique, ſi mortis meæ adhuc tempore pupillari ætate erit Mæuium tutorem do. Quo caſu neq; de teſtamento, neque de tutoris datione, quin per ſe valeat, dubitari poteſt. Et tamen caſus aliquis ponendus eſt, in quo utrumque in dubium vocari poteſt, propter illa verba Iuriſconſulti; *dationem confirmatam, & confirmatum teſtamentum.* Nam quod ita interpretantur, Confirmatum, id eſt, non ruptum; vel confirmatum, id eſt, conſtruatum: mihi, quamvis magni auctores non probant. Confirmari dicuntur ea, quæ per ſe non valent: ut tutor datus a matre, ut datus a patre filio emancipato. Vt quæ reſciſſione egent, hoc ipſo intelliguntur valere: ita quæ confirmatione, hoc ipſo non valere. At illa ſubſtitutio, illaque tutoris datio, per ſe, ſubſiſtebat. Ita igitur exiſtimo. Teſtator, inſtituto filio, nepoti quem ex eo habebat, tutorem dat. Si filius patri ſuperſtes ſit, valet teſtamentum: ſed tutoris datio nulla eſt. Quo enim tutorem filiofamilias? Sed accidit ut præmoriatur filius. Videri poteſt utrumque corruere. Nam & nepos quaſi adgnaſcendo rumpit id teſtamentum, in quo præteritus eſt: & rupto teſtamento,

quic-

quicquid in eo ſcriptum eſt irritum eſt. Sed auxilio eſt lex Iulia Vellea, quæ ut multos alios rumpendi caſus abſtulit, ita hunc quoque. Voluit enim eos, qui vivo teſtatore, in locum ſuorum heredum ab eo inſtitutorum ſuccedunt, teſtamentum non rumpere, ſed ex eo ipſo teſtamento heredes eſſe: l. Gallus §. ſequenti, de lib. & poſt. ubi ita lego. *Sequenti parte. ſuccedentes in locum liberorum non vult lex rumpere teſtamentum.* Et ita interpretandum eſt, Vt ſi & filium, & nepotem, & pronepotem habeas, mortuis utriſque, nepos inſtituti ſuccedens in ſui heredis locum, non rumpat. Cur ita legendum putem, alio loco pluribus diſſeram. Nunc perſequar verba Vlpiani, in quibus vulgatam ſcripturam Florentinæ antepono: legoque hoc modo. *Idem eſt ubi nepos vel heres inſtitutus ſit, vel nominatim ex heredibus.* Dicit enim hoc quoque caſu, neque rumpi teſtamentum, & dationem valere.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

A

Accurſius reprehēſus. pa. 219. 221. 222. 247

Acheron irremeabilis, unde ſumptum. 64

Achiles, ad imitationem Græcorum. 95

Actum agere unde ortum. 185

Adire manū alicui, prouerb. explicatū. 207. 208. 209. 210.

Æſopi Phrygis dictum de Ioue. 43

Alba Æmilius libertus. 54

Alciatus reprehenſus. 133

Alexander Glorierius. 70

Alexandri Macedonis dictum ambitioſum. 47

Alexander Riparius. 25

A

Alioquin. 184

Alluſio. 174

Alpha & O in Apocalypſi. 114

Amilcar, Barca cognominatus. 204

Amoris ſtimulus γλυκύπικρος. 2

Anaxandrides Comicus. 187. 188.

Antimachi dictū de Platone. 114

Antiphon Rhamnuſius rhetor quis, eiusque orationum laus. 76. 77.

Antonius Auguſtinus. 224

Apellis dictum de Fortuna. 43

Apij uſus apud veteres. 52. 53.

Apollodorus Tyrannus. 16

Arbitri

A

Arbitri officiũ. 5. 6.
Arioſti lima ſuorum verſuum. 129
Ariſtotelis & Platonis Dialectices diſcrimen. 123
Ariſtotelis modus diſputandi contra negantes principia. 120. 121. 122. 123
Aſconius Pædianus reprehenſus. 83. 84.
Athenæi interpres excuſatus. 176
Atquin. 184
Attius per T. 132
Auctorum veterum temerarij Indices reprehenſi. 88
Auidia. 46

B.

Bacchus bimater. 167
Beſtiolæ in igni natæ. 3
Biantis dictum de Fortuna. 43

B.

Bonum, quale ſit. 60
Briſſonius reprehenſus. 220. 221

C.

Cæcilius Rhetor. 169
Cælij Calcagnini error. 58
Caij Caſ. dictum ambitionem redolẽs. 47
Caloris & frigoris cinnus. 2
Canis Lunam allatrans, prouerb. 89
Capite minui ad tempus neminẽ poſſe. 217
Catoniana regula. 232
Cato unus pro centũ millibus. 14
Cerriti. 105
Chalcites lapis. 3
Charybdis uorax. 128
Chreſtomathia quid. 172
Chriſmatis genera. 179. 180

Cicer

C.

Cicer frictum. 100
Cicero, ubi iniquus Gracis. 176. 177. 178
Ciceronis interpretes reprehenſi. 50. 54. 55. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 125. 126. 127. 189. 190. 191. 192. 196.
Ciceronis Lucullus. 85
Ciceronis ſententia de retinenda libertate, ſumpta ex Homero. 49
Coagulum. 168
Cœrare, antique. 168
Cornix, aqua augur.
Corona ſtipem colligendi mos. 175
Cretici, numerus, adhibiti in Pyrricha. 40
Criminis defuncti cognitor etiã de re pecuniaria cognoſcet. 216. 217
Cybele, cur leonib. uſa dicatur. 63

D.

Damium. 194
Dantes poëta Etruſcus. 94
D. littera uſus in fine dictionum apud veteres. 183
Democriti dictũ. 14
Dialectica, negantibus principia occurrendum. 123
Dionyſij Longini liber περὶ ὕψους. 169
Dolor, interdum Latinis labor ut Græcis ὁ πόνος. 177
Dolus bonus, malus, quis ſit? 119
Domi uiuere quibus iucundiſſimum. 81
Donatus elegantiſſimus Grammaticorum. 8
Dulcis amarities cuius

D.
ris miſta. 2
DVM geminatũ. 21

E.
Ecloga, & Eclogarij quid. 172
E Græcum, veteribus EI. 112
Eij pro Ei. 34
Epicuri dictum de ſe & Metrodoro. 14
E pro EI. Delphicum 113. 114
Eruditio uera, quibus ſtet libris et ſcriptoribus. 88
Eta, inuſitatũ Græcis ueterib. & quæ littera eius loco uſi. 112
Euenat. 34
Euripidis Satyra, Cyclops. 9
Exulare ad tempus. 217

F.
Faba fricta ex melle. 100
Faïrnus. 126
Finitor penultima longa. 97
Franciſci Petrarchæ lima ſuorum uerſuum. 129
Fructuarij nunciatio noui operis an ualeat? 244
Fulmina parum certa, ioco dictum a Seneca. 108

G.
Gallorum cantus. 51
Gnarigare, gnarus, gnatus, gnauus, gnobilis, gnoſcito, gnotus, antiquè. 66
Græci in Iure interpretando ſæpe labuntur. 220
Gregorij XIII. *P. M. laus.* 92. 93.
Gregorij Nazianzeni loci, in quibus Lucianum & Ariſtophanem imitatus.

G.

tatus. 154.155.
Gul. Sirleti Cardinal. laus. 148
H.
Habes quod agas. 30
Haud uidi magis. 100.101
Heraclites Ponticus. 167
Hercules Cioſanus. 70
Heri ſeruus, hodie liber. 226
Heſiodi dictũ de naui parua & magna. 82
Hippocrates. 43
Hippolyti Cardinal. Eſtenſis laus. 9. 10.11.12
Hiſtriones quædam ſubſellia mercede locabant. 95.96
Homines θεῶν ἀθύρματα. 43
Horatij Coclitis uirtus. 206

I.

Illudere quid antiquis. 229.230
Iac. Cuiacius. 227
Ida Leonũ mater. 62
Ignis num ſit elementum ſterile? 3
Inania, imbellia, indoloria. 48
Incogitantia eorum qui Pandectas concinnarunt. 223. 224.225
Indolentia, Epicuro ſumma uoluptas. 2
Ineptia recte dicitur. 134
Innocentia ſola tuti, miſeri. 12
Inſtitutiones de hered. inſtit. & de Nuptijs, emendatæ. 231.232. 233. 236.237
Interrogandi conſuetudo ex interuallo uiſos. 32

Io. Maria Cataneus. 28
Iratimente minime utuntur. 118
Ironicum genus loquendi. 100
Italorum agricolarũ prouerbium ſimile Virgiliano: laudato ingentia rura. 82
Iudicare, dicitur a Latinis etiam accuſator. 201
Iuuenum hodie longinqua itinera ſuſcipientium ſtudia. 79

L.

Laborioſus, apud Ciceronem, qui dolet. 177
Laterculi, placentulæ quales. 99
Legatarius partiarius. 241
Legatarius quando contribuat ad funus teſtatoris. 242
L. Defuncto eo. D. de Publ. ind. expl: 216. 217
L. Hos accuſare. §. omnib. autem. D. de accuſ. & inſcript. expl. 218
L. 2. D. Qui & a quib: man. lib. non fiant: & l. 2. C. de ſepul. uiol. expl. 219. 220
L. 1. D. de quæſtion. explic. 221. 222
L. Prætor edixit. D. de Iniur. expl. 226
L. pactum dotale. C. De pactis, expl. 227
L. 1. de op. no. nunc. expl. 243
L. Prætor ait. D de eden. emend. 233. 234
L. Iuris gentium D. de pactis, emend. 234. 235

R L.

L.

L. XIII. D de probation. emend. & expl. 238. 239. 240

L. Si hereditas. De teſtam. tut. emend. & expl. 246. 247. 248

Liuij interpres reprehenſus. 200

Liuij ſententia Philoſophica de labore & uoluptate. 1

Liuius interdum Ciceronis imitator. 198. 199

Lucubrare quando ueteres cœperint. 146

Ludificare, ludibrio habere, quid antiquis ſignificent. 229. 230

Lycurgus, orator qualis. 75

Lyſiæ orat. encomiũ. 86. 89

Lyſiæ orat. qualis. 129

M.

Macrocephali. 89

Magdalena pedes Chriſti ſtando unxit 15

Malum nulli propoſitum, ut finis. 59

Malum φθαρτικόν. 61

Malum, unum tantum Stoicis. 60

Marcelli Ceruini P. M. laus. 148

Martialis reprehenſus. 166. 167

M. Vꝯa. quid. 18

Minæ quinque, dos pauperum Athenis. 186

Modo egens, repente diues. 226

Mœrus, mœnire, antique. 168

Mors, finis metaphorice. 59

Mureti adhortatio ad Scriptores ueteres diligenter explicandos

dos & ſequendos. 162.163

N.

Næuij Tribaſilus. 9

N. uitãdi hiatus cauſa uſurpatum. 184

Neque uiuus, neque mortuus ſum. 94

Noctes ſerenæ Lucretij. 146.147.148

Nonius Marcellus Grammat. reprehenſus. 137

Nox, ſiderum mater, nutrix. 63

Nuces fricta ex melle. 100

Nunc. cum maxume. 6

Nunciatio noui operis quando negligi poſſit. 244

a fructuario facta num ualeat. ibid.

O.

Oculeus, Oculiſſimus 31

o. eadem poteſtas & O.

nomen quod parui o. 114

Olympia mater certaminum. 63

O mega non uſitatum Græcis ueteribus. 112

O micron nunc, quod olim OY. 114

O producti nota apud ueteres Græcos. 112

Oſtiarii apud ueteres in catena. 22

OY. a Lacedæmonijs reſponſum Philippo Macedoni. 114

P.

Papauer, inter bellaria ueteribus. 99

Partitio, quale genus legati. 240.241

Patres Eccleſiaſtici quomodo prophanorum ſcripta in meliores uſus conuerterint. 154

P.

Pauli Foxij Archiep. Toloſani laus. 193
Pecuniã ſcelere partam, ob quadam crimina etiam heredes exigi. 215
Peregrinatio ad tempus, adoleſcenti utilis & iucunda. 78
Pericles applauſum uulgi metuere ſolitus. 13
Petere in libertatem. 22
Philinna ſaltatricula 16
Philoſophiæ finitio ab Homero manauit. 161. 162
Plato principium librorum de republ. emendare cogitauit. 130
Plauti interpretes reprehenſi 31. 32. 33. 99. 101. 102. 103. 134. 135. 136
Plauti uerſuum crebra craſes & ſynæreſes. 36
Plautus pultiphagonides. 97
Plautus reprehenſus. 131
Plenus, cum patrio, et ſexto caſu. 67. 68. 69
Plinij epiſtolar. interpres reprehenſus. 28
Poëſeos Latinæ ornamenta Græcis deberi. 62
Poetica prouerbia. 82
Poeticarum ſententiarum ſublimitas unde. 74. 75
Polemonis oratoris dictum de Roma. 94
Pompeij magni exercitium. 213
Priami calamitates. 42
Prima cum, apud Noni-

P.

Nonium. 103

Princeps an & quando legibus ſolutus. 139. & ſequ.

Principia negantibus qui occurrendum. 123

Propius periculo, & propius periculum. 203

Pugna ſine miſſione apud ueteres quæ. 108. 109

Pyrales, Pyrauſta. 4

Q.

Quære quod agas. 7

Qualin. 184

Qui bene uolunt, bene uiſitent. 104

Quintiliani Inſtitutiones oratoriæ, in ſcholis olim diligenter explicatæ. 162

R.

Reddere, idem quod dare. 96

Redit hereditas. ibid.

Relegatio. 217. 218. 220

Remigrare pro migrare. 96

Remiſſio. 243

Romæ hodiernæ laus. 92

Ruſticorum commoda. 50

S.

Sacrum pro populi ſalute annuum. 194

Saltare et ſalire, quid differant. 187

San ueterib. Græcis, hodie Sigma. 112

Sardiniæ inſulæ forma. 213

Sententiæ non numerandæ, ſed ponderandæ. 13

Sequius. 55

Serui, ubi olim menſæ, cœnantib. Dominis, adſtiterint. 15

S.

Seruius reprehenſus. 156. 157

Seſamum, inter bellaria primum. 99

Seueritas in quibus reprehendenda. 11. 12.

Si forte, ſi fors tulit. 20

Sigla. 234

Similiter alijs. 237

Sirit. 33

Si telum manu fugit. 160

Solonis ſermo cum Crœſo. 42

Sophoclis capitale dictum. 82 83

Sponſionis formula. 54

Strategemata quæ? 120

Suetonij libelli de clar. Rhetor. interpres reprehenſus. 25. 26. 27. 28

Suidas. 16.

S.

Sulpitius I. C. 50

Syracuſæ nutrices equorum bellicorũ. 63

T.

Tantum non. 24

Telum manu fugit. 161

Theon, Ariſtophanis ſcholiaſtes. 155. 159

Thermon ciceri accudere. 193

Thetica Turnebo quid ſint. 144. 145

Thyia arbor. 180

Troades, omnium Senecæ tragœdiarum probatiſſima Mureto. 41

Turnebi laus. 160

V.

Verba male ominata. 183. 184

Verbum emptum ex ſubura. 175

Veſta cur uirgo. 3

V.

VET. taberna. 18
VIcti. 19
Victorij laus. 94
Virgilius reprehenſus. 175
Vlyſes, ad imitationem Græcorum. 95
Vlixes, cur doloſus Homero. 120
Vnus pro populo, populus pro uno. 14
Vocalium apud Latinos nomina nulla. 111
Vocalium ratio apud Græcos. 112.115
Volumnius mimus quis? 28
Voluptas. 2.8

X.

Xenophontis interpr. reprehen. 109.110.179.180
Xenophontis lib. 3. anabaſ. ad milites oratio 150.151.152

Y.

Ypſilon, inuſitatum Græcis ueteribus. 113

INDEX AVCTORVM, quorum loci afferuntur, corriguntur, explicantur.

Aeſchyli. pag. 119.
Aeſopi fabul. 81.
Anacreontis. 53.
Andocidis orat. aduerſ. Alcibiad. 186.
adverſus Macartat. ibid.
Antiphontis Rhamnuſij. 77. 78
Apuleij 99. 108. 109.
Ariſtophanis Cleone 128. Equitib. 155. eiuſd. 159. 226.
Ariſtotelis emendati primo Phyſic. 123. 145 primo Topic. 145. explicati lib. 5. hiſt. animal. 4. ſecundo Metaphyſ. 59. Polit. 64
Athenæi 115. 116. 117. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 188.
Auſonij. 114
Cæſaris. 128
Catonis de re ruſt. 96
Catulli. 2. 64. 134. 173
Ciceronis emendati orat. pro Milo. 19. ad Quint. fratr. 20. tertio de Orat. ibid. & 160. Philippica ſecunda. 125. 126. 127. 128. Philip. decima. 49. 50. Orat. pro Muræna 50. 51. Orat. pro Quinctio 53. 54. 55. 56. Orat. pro Rabirio 70. 71. 72. 73. 74. Diuinat. in Verrem 83. 84. Lucullo

cullo 85. paradox. 148. orat. pro leg. Manil. 211. Explicati 14. Lib. 3. Accuſat. in Verrem 54. 67. 68. Secunda Tuſcul. 56. 57. Secundo de Diuinat. 61. Orat. pro Milo. 68. lib. 3. epiſtol. 68. Orat. pro Sextio 69. lib. 2. de Finibus 177. lib. 3. de Finib. 69. Epiſt. 1. primi lib. ad Attic. 190 191. 192. 193. Orat. pro Balbo 212. Philipp. 226. emend. & explic. 1. Accuſ. in Verrem 195. 196. 197. Diuinat. in Verrem 199. 204. tertia Catilinar. 198.

Claudiani. 81

Demoſthenis in epitaph. 91. contra Leptin. 186. aduerſus Theocrin. 198.

Dionyſij Halicarn. 130

Donati. 6. 8. 159. 160. 184.

XII. Tabul. 66. 160.

Ennij. 88. 134. 185

Euangel. 237

Euphorionis. 51

Euripidis 43. Cyclope 9. Supplicib. 94. 95. Phœniſſ. 113.

Euſtathij comment. in Homer. 114

Galeni. 123. 124

Gregorij Nazianzeni. 154. 155

Herodoti 42. 119

Heſiodi. 42

Homeri. 44. 59. 79. 81. 119. 160. 161
Horatij 42. 43. 45. 50. 79. 81. 184. lib. 2. Odar. 51. 52. Ode ad Ariſt. Fuſc. 62. Ode 1. quarti libri 63. in Epiſtol. 118.
Iudic. in SS. Bibl. 230.
Iuuenalis 53. 146
Laertij. 143. 144
Liuij 1. 17. 18. 19. 199. 200. 201. 202
Liuij Andronici 161
S. Lucæ Euangel. 15
Luciani. 81. 154
Lucretij. 145. 146. 147
Lycurgi orat. contra Leocr. explic. 74. 75. 202. 203. 205. emend. 76.
Lyſiæ. 90. 91. 212
Martialis. 15. 96. 166
Menandri. 45
Næuij Tribaſilo. 8
Nonij Marcelli. 137. 138. 139
Ouidij 3. 81. 108. 147. in 1. Metamorph. 20
Petronij Arb. 99
Pindari. 44. 63
Platonis. 1. 42. Cratylo. 113. Phædro 159
Plauti emendati Curcul. 31. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 94. 95. Bacchid. Moſtellar. 32. Bacchid. 97. Pœnulo 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106.

106. 107. 173. 208. Pſeudolo 96. Amphitr. Captiu. 101. Mercat. 132. 133. 134. 135. 136. 137. Aulular. 208. eiuſdem 66. 88. 184. 187.
Plinij maior. lib. 11. hiſt. natur. 4.
Plinij minor. 29. 36. 147
Plutarchi 16. 51. 113. 114
Propertij. 92
Quintiliani emend. 130. 163. 164. 164. 165. 166. 168. 169. 181. 183. 184.
Salluſtij procem. lib. de coniurat. 47. 48. hiſt. Catilin. coniur. 65. 66. bell. Iugurth. 96. eiuſd. 204. eiuſd. apud Agell. 213. apud Veget. 213. 214.
Sapientis Hebræi. 65
Senecæ philoſ. pag 14. lib. 5. nat. quæſt. 3. lib. 3. de benef. 15. lib. 1. de ira 107. 108. item 206. lib. 3 declam. 226.
Senecæ tragœd. Troad. 41. 45
Seruij 156. 157
Silij Italici. 203. 205
Sophoclis 82. Aiac. Maſtigoph. 44. Antigona 214.
Suetonij emend. 21. 22. 23. 24. 27. 107. 229. 230.
Terentij emendati 96. 134. Andr. 159. 177. Eunucho 230. Adelph. 5. 7. 8. 9. Hecy-

ra 158. 159. 230. Phormio 6. 184. 185. 186.
Theocriti. 64
Theognidis. 65
Thucydidis. 64. 203
Varronis. 34
Virgilij. 82. 90. 149. 150. 156. 162. 173
Xenophontis lib. primo anauaſ. 109. 110. 153. 176. 4. anabaſ. 179. 180. Sympoſ. 188. Cyri pæd. 213.

INDEX GRAECORVM

VERBORVM.

Ἄζυγες	111	θύειον	180
Ἀκούετε λαοὶ	173	κρίνειν, κρίσις	202
Ἀκούετε ναοὶ	174	μεταβολὴ	169
Ἀχιλλεὺς	95	μονονουχὶ	24
βαττίζειν	175	Οδυσεὺς	95
γλυκύπικρος	2	παρῳδία	183
δραστήριος	66	πόνος	176
ἐμέρα	113	σούσινον	180
ἔρος	113	συζῆν	178
ἦσαν	173	σύμψαλμα	63
θετικὰ	144	φιλόπονος	177
θὴρ	62	χρηστομαθία	172

COR-

CORRIGENDA.

Pag.4. Verſu 8. legen. a quibuſdam. *p.16. V. 18.* παροινύδρον. *p.37. V.15.* PH. *Modicè ſi-tit p. 54. V. 25. & 26.* Budæus legit, non hoc. *p. 97. v. 22.* dempturum eſſe. *p 101. v. 7.* TYND. *p. 104. v. 12.* ſine. *p. 108. v. 17. & 18.* at illud, *ſine intermiſſione. p. 115. v. 14.* tantum y. *p. 117. v. 5.* παιδιὰν & παιδείαν. *p. 123. v. 6.* ipſa. *p. 140. v. 8.* intelligeretur. *p. 148. v. 8.* melle. *p. 160. v. ult.* ἔβαλε. *p. 181. v. 16.* aliquo. *p. 210. v. 6.* Veneram. *p. 215. v. 7.* quis. *p. 222. v. 9.* hereditatem *p. 227. & 229. ſupremâ orâ lege,* OBSERVAT. *p. 229. v. 22.* ἐμπαίζειν.

FINIS.

13. correxi

Digitized by Google